

ศึกษาคำนิยามไทยผ่านการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงอุปมาอุปไมย (Metaphor)
ในหนังสือ “วรรณคดีในวรรณคดีไทย” ฉบับราชบัณฑิตยสถาน
: กรณีศึกษา วรรณคดีประเภทบทละคร

ณฐา จิรอนันตกุล

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสื่อสารประยุกต์
คณะภาษาและการสื่อสาร
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

2556

บทคัดย่อ

ชื่อวิทยานิพนธ์	ศึกษาค่านิยมไทยผ่านการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงอุปลักษณ์ (Metaphor) ในหนังสือ “วรรณคดีในวรรณคดีไทย” ฉบับราชบัณฑิตยสถาน: กรณีศึกษา วรรณคดีประเภทบทละคร
ชื่อผู้เขียน	นางณฐา จิรอนันตกุล
ชื่อปริญญา	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสื่อสารประยุกต์
ปีการศึกษา	2556

การศึกษาด้านการสื่อสาร (Communication) ที่ผ่านมามีพบว่าเป็นการศึกษาที่สามารถศึกษาได้หลากหลาย ทั้งในแง่มุมของการศึกษากระบวนการสื่อสาร, การศึกษาผลกระทบทางการศึกษา, การศึกษาหน้าที่ของการสื่อสาร, การศึกษาในแง่มุมของการตลาด ฯลฯ หนึ่งในการศึกษาการสื่อสารที่สำคัญ คือ การศึกษาความหมายของการสื่อสารที่ถูกสร้างขึ้นเป็นความจริงทางสังคม (Social Reality Construct) โดยเฉพาะความหมายที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อกำหนดให้เป็นค่านิยม และวัฒนธรรมของสังคมใดสังคมหนึ่ง

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงศึกษา ชุดค่านิยมไทยผ่านการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงอุปลักษณ์ (Metaphor) ในหนังสือ “วรรณคดีในวรรณคดีไทย” ฉบับราชบัณฑิตยสถาน : กรณีศึกษา วรรณคดีประเภทบทละคร โดยมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ 2 ประการคือ 1) เพื่อศึกษาลักษณะทั่วไปของการให้ความหมายแบบถ้อยคำอุปลักษณ์ (Metaphorical expression) จากหนังสือเรื่อง “วรรณคดีในวรรณคดีไทย” 2) เพื่อศึกษาความหมายเชิงลึกทางสังคม (Deep structure) เกี่ยวกับค่านิยมในสังคมไทย จากหนังสือเรื่อง “วรรณคดีในวรรณคดีไทย”

ผลการศึกษาเปิดเผยถึงการให้ความหมายแบบถ้อยคำอุปลักษณ์ 8 ประเภท ได้แก่ 1) อุปลักษณ์เกี่ยวกับกษัตริย์ 2) อุปลักษณ์เกี่ยวกับผู้หญิง 3) อุปลักษณ์เกี่ยวกับร่างกายของผู้หญิง 4) อุปลักษณ์เกี่ยวกับผู้ชาย 5) อุปลักษณ์เกี่ยวกับศาสนา 6) อุปลักษณ์เกี่ยวกับศึกสงคราม 7) อุปลักษณ์เกี่ยวกับแม่ 8) อุปลักษณ์อื่นๆ และชุดค่านิยม 5 ชุด คือ 1) ค่านิยมชนชั้น 2) ค่านิยมชายเป็นใหญ่ 3) ค่านิยมแบบวัฒนธรรมกลุ่มนิยม ที่แสดงออกในค่านิยมรักชาติ รักพวกพ้อง 4) ค่านิยมศาสนาพุทธ และ 5) ค่านิยมความกตัญญู

ABSTRACT

Title of Thesis	The Metaphor Analysis of Thai Social Value reflected in the 'Wakthong Nai WannakadeeThai' By the Royal Institute: Case Study: Selected Play Script
Author	Mrs. Natha Jiraanantakun
Degree	Master of Art (Applied Communication)
Year	2013

The previous communicative studies were conducted in various aspects, including communicative procedure, impacts of communication and its functions, and marketing aspect of communication. One of the most important studies is the study of the meaning of communication that is constructed and perceived as a social reality. In particular, the meaning that is constructed as social value and culture of a certain society or any cultural study would truly be advantageous for the study of this field.

For this reason, the author conducted a research on Thai social value using metaphor analysis in the book 'Wakthong Nai WannakadeeThai' by the Royal Institute: case study of a Selected Play Script. The research aimed to 1) study general meaning of metaphorical expression appeared in the book, 2) study the deep meaning of Thai social value expressed in the book.

The findings were that metaphorical expression could be categorized into eight groups, including 1) the King 2) female 3) body parts of female 4) male 5) religion 6) war 7) mother and 8) others. Five groups of social value that appeared in the books were 1) hierarchical value 2) male-dominated value, 3) collectivism, 4) Buddhism value, and 5) value on gratefulness. The author suggested that study of communication in a cultural aspect on metaphorical expression of Thai literature would be valuable for future use.

กิตติกรรมประกาศ

ผู้ทำวิจัยขอขอบพระคุณ ผศ.ดร.รุจิระ โจนประภายนต์ อาจารย์ที่ปรึกษาและผู้ควบคุมสารนิพนธ์ ท่านได้กรุณาให้ทั้งโอกาส และเครื่องมือในการศึกษาแก่ผู้วิจัย ตลอดจนได้รับการสั่งสอน แนะนำในการศึกษาด้านการสื่อสาร (Communication) ตลอดมา ท่านได้ให้ความรู้ ได้สอนให้ผู้วิจัยรู้จักความสำคัญของการเรียนในระดับปริญญาโท และการเรียนรู้ต่อไปไม่สิ้นสุด ผู้วิจัยตระหนักว่าการเรียนนั้นจะทำได้ จะต้องศึกษาอย่างจริงจัง และทำทุกอย่างให้ดีที่สุด เพราะผลงานที่เราทำนั้น จะเป็นตัวบ่งบอกถึงคุณภาพของผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้ทำวิจัยจึงขอกราบขอบพระคุณท่านอาจารย์ ผศ.ดร.รุจิระ โจนประภายนต์ด้วยความเคารพอย่างสูงในจิตวิญญาณความเป็นครูที่เต็มเปี่ยมของท่านมา ณ โอกาสนี้

นอกจากนี้ ผู้วิจัยต้องขอบพระคุณคณะภาชาและการสื่อสาร ตลอดจนสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (นิด้า) ที่ได้มอบทุนการศึกษาให้สื่อมวลชนอย่างผู้วิจัย ได้มีโอกาสเข้ามาศึกษาหาความรู้ ตลอดจนสามารถนำความรู้ที่ได้ไปพัฒนาตนเอง และประยุกต์องค์ความรู้ที่ได้ไปใช้กับการทำงานในอาชีพสื่อมวลชน ที่เป็นอาชีพสำคัญต่อสังคม และการพัฒนาสังคมที่สำคัญด้วย

อนึ่งในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้รับกำลังใจจากครอบครัววงศ์ศาสตร์ และจิรอนันตกุล โดยเฉพาะบิดา มารดา ของผู้วิจัย และดช.ธนกฤต จิรอนันตกุล ที่ยอมให้แม่สละเวลาดูแลลูกมาเรียนหนังสือ รวมถึงได้มิตรสหายที่คอยให้คำปรึกษาและให้กำลังใจแก่ผู้วิจัยเสมอมาโดยเฉพาะ นางสาวภควัฒน์ บุญญฤทธิ์, นางสาวพรสิริ สบเสถียร, นางสาวกาญจน์ธีรา อิงคินันท์, นายกฤตินันท์ อนันตกุล, นางสาววิชุดา โลหิตโยธิน และเพื่อนทุกท่าน

สุดท้ายนี้ผู้วิจัยขออุทิศคุณค่าและคุณประโยชน์อันเกิดจากงานวิจัยในครั้งนี้เพื่อบิดา มารดา ครู อาจารย์ อันเป็นที่รักและเคารพ ตลอดจนผู้มีพระคุณทุกท่านที่ได้กล่าวถึง และได้กล่าวถึงในสารนิพนธ์ฉบับนี้

ณฐา จิรอนันตกุล

กรกฎาคม 2557

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	(3)
ABSTRACT	(4)
กิตติกรรมประกาศ	(5)
สารบัญ	(6)
สารบัญตาราง	(8)
สารบัญภาพ	(9)
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์	2
1.3 ขอบเขตการของการวิจัย	3
1.4 คำถามนำวิจัย	3
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	3
1.6 นิยามคำศัพท์	4
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	5
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับวรรณคดีในสังคมไทย	5
2.1.1 นิยามวรรณกรรม/วรรณคดี	6
2.1.2 องค์ประกอบของวรรณคดี	8
2.1.3 การวิเคราะห์อุปนิสัยในวรรณคดีไทย	8
2.2 แนวคิดเกี่ยวกับชุดค่านิยมไทย	24
2.2.1 แนวคิดเกี่ยวกับค่านิยมและแบบวัดค่านิยม	24
2.2.2 แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมและแบบวัดวัฒนธรรม	28
2.2.3 กรอบความคิดค่านิยมของประเทศไทย	30

บทที่3 วิธีดำเนินงานวิจัย	37
3.1 วิธีการวิจัย	37
3.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา	38
3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล	39
3.4 กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูล	39
3.5 การนำเสนอข้อมูล	41
บทที่4 ผลการศึกษาข้อมูล	42
4.1 การใช้ถ้อยคำอุปลักษณะในวรรคทองต่างๆ	42
4.1.1 วิเคราะห์องค์ประกอบของวรรคคดี และการใช้ถ้อยคำ	43
4.1.2 สรุปการใช้ถ้อยคำในวรรคทองในวรรคคดี	97
4.2 วิเคราะห์ค่านิยมในวรรคคดี	109
บทที่5 สรุปผลการวิจัยและการอภิปราย	115
5.1 สรุปผลการวิจัยและอภิปราย	115
5.1.1 ลักษณะการให้ความหมายแบบถ้อยคำอุปลักษณะ	116
5.1.2 การให้ความหมายเชิงลึกทางสังคม	125
5.2 ข้อจำกัดการวิจัยและข้อเสนอแนะ	126
5.2.1 ข้อจำกัดการวิจัย	126
5.2.2 ข้อเสนอแนะ	127
บรรณานุกรม	128
ภาคผนวก	132
วิเคราะห์ตัวบทจากหนังสือวรรคทองในวรรคคดีไทย	132
ประวัติผู้เขียน	

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
2.1 ค่านิยม 2 แบบของ Milton Rokeach, 1973	25
4.1 ค่าเฉลี่ยร้อยละของ 8 ประเภทอุปนิสัย	98
4.2 ค่าเฉลี่ยร้อยละของ 5 ประเภทค่านิยม	110

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
4.1 สัดส่วนของประเภทอุปลักษณะที่พบ	99
4.1.1 สัดส่วนของอุปลักษณะเกี่ยวกับผู้หญิงแต่ละประเภท	100
4.1.2 สัดส่วนของอุปลักษณะเกี่ยวกับกะตริย์แต่ละประเภท	104
4.1.3 สัดส่วนของอุปลักษณะเกี่ยวกับผู้ชายแต่ละประเภท	107
4.2 สัดส่วนของประเภทค่านิยมประเภทต่างๆ	110

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาความหมายทางสังคม หรือค่านิยมของสมาชิกในสังคมใดสังคมหนึ่งนั้น สามารถศึกษาผ่านการสื่อสารในสังคมนั้นๆ โดยเฉพาะการศึกษาภาษาของสังคมที่ถูกผลิตขึ้นในสังคมช่วงใดช่วงหนึ่ง เพราะภาษาเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดความคิดและความรู้สึกของมนุษย์ (น้ำเพชร จินเลิศ, สุภาพร พลายน้อย, 2551) โดยเฉพาะวรรณคดีที่เป็นสื่อชนิดหนึ่งที่ถ่ายทอดความคิดของมนุษย์ออกมาในรูปแบบภาษาเขียน จุดเด่นของวรรณคดีที่สำคัญคือมีการถ่ายทอดความคิดออกมาด้วยการใช้ภาษาในรูปแบบต่างๆ ที่มักไม่ใช้การเขียนสื่อความหมายในทางตรง แต่จะเน้นการใช้ภาษาเพื่อทำให้เกิดจินตนาการ หรือสุนทรียภาพทางภาษาให้เกิดขึ้นระหว่างผู้สร้างสรรค์วรรณคดี และผู้อ่านที่จะต้องเข้าถึงความรู้นั้นด้วยการตีความตัวเนื้อสารจากทั้งภาษาและบริบททางสังคมร่วมกับผู้เขียนเป็นสำคัญด้วย ดังนั้นวรรณคดีจึงมีความหมายในการเป็น “สื่อกลาง” ในการที่ผู้ปกครอง หรือผู้นำทางสังคมจะสร้างความหมายทางสังคมให้ผู้อยู่ใต้ปกครอง เพื่อนำไปสู่การประพฤติปฏิบัติตามความหมายทางสังคมนั้นๆ มาอย่างยาวนาน

เมื่อสังคมมีการเปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะในยุคของเทคโนโลยีที่ก้าวหน้า และยุคของโลกาภิวัตน์ที่ทุกสังคมในโลกต่างเชื่อมเข้าหากันทั้งทางการค้าและทางวัฒนธรรมทำให้แต่ละประเทศจำเป็นต้องทบทวนและหาวิธีในการรักษาวัฒนธรรมหลักของประเทศไว้ โดยเฉพาะค่านิยมพึงประสงค์ของสังคม ดังนั้นการที่ราชบัณฑิตยสถานซึ่งถือเป็นตัวแทนของชนชั้นสูงของสังคมไทย ได้มีการตั้งคณะกรรมการขึ้นมาเพื่อคัดเลือกวรรณคดีจากวรรณคดีไทยโบราณหลายประเภทหลายเรื่องขึ้นมาใหม่และมีการพิมพ์เผยแพร่สู่ประชาชนในปี พ.ศ. 2554 นั้น แสดงให้เห็นว่าราชบัณฑิตยสถานมีวัตถุประสงค์ในการสร้างความหมายสำคัญผ่านวรรณคดีไว้ให้กับสังคมไทยบางประการโดยเฉพาะค่านิยมของสังคมไทยที่ราชบัณฑิตยสถานต้องการให้เป็นแบบ

แผนประพจน์ปฏิบัติรวมของคนในสังคมไทยในยุคปัจจุบัน เพราะมีความสำคัญตามแนวความคิดที่ว่าเมื่อสังคมมีการประพจน์ปฏิบัติในสิ่งที่คนในสังคมยึดถือเป็นค่าของสังคมร่วมกันแล้วนั้นก็จะเป็นสิ่งที่เรียกว่าประเพณีหรือ นิสัยของสังคมนั้นๆ (พระยาอนุมานราชธน, 2505)

การศึกษานี้ ผู้วิจัยจะเน้นศึกษาไปที่การสร้าง ความหมายของราชบัณฑิตยสถานเกี่ยวกับ ค่านิยมของสังคมไทยใน 2 ประเด็นคือ การให้ความหมายแบบถ้อยคำอุปลักษณ์ (Metaphorical expression) ผ่านวรรณคดีในหนังสือเรื่อง “วรรณคดีในวรรณคดีไทย” มีลักษณะอย่างไร และการ ให้ความหมายเชิงลึกทางสังคม (Deep structure) ในวรรณคดีไทย จากหนังสือเรื่อง “วรรณคดีใน วรรณคดีไทย” ได้แสดงถึงค่านิยมอะไรบ้างในสังคมไทย โดยวิธีที่ผู้วิจัย เลือกมาใช้ในการศึกษานี้ คือการวิเคราะห์อุปลักษณ์ (Metaphor Analysis) ของ Lakoff & Johnson(1980) ในการเข้าถึง องค์ความรู้ ซึ่งจะแตกต่างจากการศึกษาวรรณคดีทั่วไปในสังคมไทยที่จะเน้นการศึกษา ฉันทลักษณ์ และศึกษาบริบททางสังคมในช่วงสมัยต่างๆ เป็นหลัก หากแต่การศึกษานี้จะเน้น ศึกษาไปที่ระบบความหมายทางภาษาเป็นสำคัญ และเป็นการศึกษาเพื่อเปิดเผยถึงระบบความคิด ของมนุษย์ ต่างจากการศึกษาวรรณคดีทั่วไปที่ “อุปลักษณ์” เป็นเพียงหนึ่งในโวหารภาพจน์ หรือ เป็นหนึ่งในเทคนิคในการสร้างวรรณคดีให้มีอรรถรสทางภาษาเท่านั้น

เนื่องจากการศึกษานี้ใช้มุมมองของการศึกษาสาขาการสื่อสาร (Communication) เป็น หลัก และจำเป็นจะต้องใช้ความรู้ทางด้านภาษาศาสตร์และสังคมศาสตร์เข้ามาช่วยในการศึกษา ครั้งนี้ด้วย ดังนั้นการศึกษานี้จึงคาดว่าจะประโยชน์ในการศึกษาด้านการสร้างวัฒนธรรม (Cultural Study) หรือศึกษาเรื่องเกี่ยวกับค่านิยมของสังคมไทยต่อไปได้เป็นอย่างดี รวมทั้ง การศึกษาค่านิยมที่เป็นความหมายร่วมของสังคมไทย ยังคาดว่าประชาชนจะสามารถเข้าใจ รู้เท่า ทัน และนำไปปรับใช้ในชีวิตรประจำวันได้

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาลักษณะทั่วไปของการให้ความหมายแบบถ้อยคำอุปลักษณ์ (Metaphorical expression) จากหนังสือเรื่อง “วรรณคดีในวรรณคดีไทย”
2. เพื่อศึกษาความหมายเชิงลึกทางสังคม (Deep structure) เกี่ยวกับค่านิยมใน สังคมไทย จากหนังสือเรื่อง “วรรณคดีในวรรณคดีไทย”

ขอบเขตของการวิจัย

ศึกษาชุดค่านิยมของสังคมไทยที่อยู่ในเนื้อสารของหนังสือเรื่อง “วรรณทองในวรรณคดีไทย” โดยการนำเสนอของราชบัณฑิตยสถาน ที่มีการจัดตั้งคณะผู้ดำเนินการคัดสรรและรวบรวมวรรณทองในวรรณคดีไทยซึ่งเป็นผู้มีความรู้ความสามารถด้านอักษรศาสตร์ วรรณคดี กวีนิพนธ์จำนวน 13 คน มาคัดสรรข้อความจากวรรณคดีสำคัญๆ ของไทยรวม 85 เรื่อง มีข้อความวรรณทองที่คัดมาทั้งสิ้น 2,343 บท และได้พิมพ์เป็นหนังสือเรื่อง “วรรณทองในวรรณคดีไทย” พิมพ์เผยแพร่ครั้งที่ 1 ในปี พ.ศ.2554 โดยผู้ทำการศึกษาจะศึกษาเฉพาะส่วนที่เป็นบทละครที่สร้างขึ้นจากชนชั้นสูงของสังคมไทย จำนวน 7 เรื่อง ประกอบด้วยวรรณทองจำนวน 163 วรรณทอง ได้แก่ บทละครพูดคำกลอนเรื่องพระร่วง, บทละครเรื่องพระร่วง, บทละครเรื่องท้าวแสนปม, บทละครเรื่องพระเกียรติยศ, บทละครเรื่องรามเกียรติ์ พระเจ้ากรุงธนบุรี, บทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก, บทละครเรื่องอุณรุท พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก

คำถามนำวิจัย

RQ1: การให้ความหมายแบบถ้อยคำอุปลักษณ์ (Metaphorical expression) ในหนังสือเรื่อง “วรรณทองในวรรณคดีไทย” มีลักษณะอย่างไร

RQ2: การให้ความหมายเชิงลึกทางสังคม (Deep structure) ในหนังสือเรื่อง “วรรณทองในวรรณคดีไทย” ได้แสดงถึงค่านิยมอะไรบ้างในสังคมไทย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อเป็นประโยชน์ในการศึกษาด้านการสร้างวัฒนธรรม (Cultural Study) หรือศึกษาเรื่องเกี่ยวกับค่านิยมของสังคมไทยต่อไป
2. เพื่อให้ประชาชนเข้าใจที่มาและความหมายทางค่านิยมที่ถูกสร้างขึ้น และนำความรู้นี้ไปปรับใช้กับชีวิตประจำวันอย่างรู้เท่าทัน

นิยามคำศัพท์

อุปลักษณ์ (Metaphor) ในทางวรรณคดี อุปลักษณ์จัดเป็นภาพพจน์ประเภทหนึ่ง (figure of speech) ที่เป็นการเปรียบเทียบสองสิ่ง อุปลักษณ์จะเป็นคำเชื่อม เป็น หรือ คือ แต่หากเป็นการเปรียบเทียบเหมือนจะเรียกว่าอุปมา ส่วนในภาษาศาสตร์ อุปลักษณ์มีความหมายกว้างกว่า โดยนักภาษาศาสตร์สำคัญอย่าง Lakoff and Johnson, 1980 อธิบายว่า อุปลักษณ์เป็นการเปรียบเทียบความเหมือนกันของสองสิ่ง โดยทั้งสองต้องเป็นสมาชิกของต่างกลุ่มความหมาย สิ่งที่น่าเป็น “แบบ” ในการเปรียบเทียบ เรียกว่าแบบเปรียบเทียบ (source domain/vehicle) ส่วนสิ่งที่เป็นเป้าหมายที่เราต้องการพูดถึง เรียกว่า สิ่งที่ถูกเปรียบเทียบ (target domain/tenor) โดยถ้อยคำที่เป็นการเปรียบเทียบความเหมือนของสองสิ่งแต่ไม่มีคำเชื่อม เช่น คลื่นมหาชน ทะเลภูเขา กระพือข่าว ฯลฯ รวมถึงถ้อยคำที่นักวรรณคดีเรียกว่า “อุปมา” หรือ “บุคลาธิษฐาน” นักภาษาศาสตร์จัดว่าเป็นอุปลักษณ์ทั้งสิ้น ด้วยเหตุผลที่ว่าเป็นการเปรียบเทียบของสองสิ่งจากต่างกลุ่มความหมายเช่นเดียวกัน (ณัฐพร พานโพธิ์ทอง, 2556 : 99-100)

ถ้อยคำอุปลักษณ์ (Metaphorical expression) คือ อุปลักษณ์ที่ปรากฏในภาษา พบได้ทั่วไปในชีวิตประจำวันที่ไม่ใช่ใช้เฉพาะกวี หรือนักประพันธ์ หากแต่คนทั่วไปก็ใช้อุปลักษณ์ในการสื่อสารเช่นเดียวกัน

ความหมายเชิงลึกทางสังคม (Deep structure) หรือเรียกว่า มโนอุปลักษณ์ หรืออุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ (Conceptual Metaphor) คือ อุปลักษณ์ในระบบความคิดที่สะท้อนมโนทัศน์ที่สมาชิกในสังคมมีร่วมกัน

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเรื่อง “ศึกษาชุดคำนิยามไทยผ่านการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงอุปลักษณ์ (Metaphor) ในหนังสือ “วรรณคดีในวรรณคดีไทย” ฉบับราชบัณฑิตยสถาน : กรณีศึกษาวรรณคดีประเภทบทละคร” นี้ เป็นงานวิจัยที่เป็นการศึกษาคำนิยามของสังคมไทยผ่านการวิเคราะห์เนื้อหาด้วยวิธีการอุปลักษณ์(Metaphor) ผ่านสื่อ “วรรณคดีไทย” ดังนั้นในการทบทวนวรรณกรรมผู้วิจัยจึงได้นำแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาประกอบการวิเคราะห์ และทำความเข้าใจผลของการศึกษาดังนี้

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับวรรณคดีในสังคมไทย

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับชุดคำนิยามในประเทศไทย

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับวรรณคดีในสังคมไทย

แนวคิดเกี่ยวกับวรรณคดีในสังคมไทย เป็นแนวคิดที่มีความสำคัญต่อการศึกษาความจริงทางสังคมที่ถูกสร้างขึ้นผ่านวรรณคดีต่างๆ การศึกษานี้ ผู้วิจัยจะศึกษาหาความหมายทางสังคมไทยที่ถูกสร้างขึ้นในช่วงของสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น (รัชกาลที่ 1- รัชกาลที่ 6) ด้วยการหาความหมายผ่านภาษาด้วยการวิเคราะห์การใช้ถ้อยคำต่างๆ ด้วยวิธีการวิเคราะห์อุปลักษณ์ กล่าวคือผู้เขียนได้ทำการเลือกใช้ถ้อยคำแบบการเปรียบเทียบความหมายสิ่งหนึ่งไปยังความหมายอีกสิ่งหนึ่ง หรือความหมายต้นทางไปยังความหมายปลายทาง การวิเคราะห์เนื้อหาด้วยการวิเคราะห์อุปลักษณ์นี้ จึงจะทำให้ได้ข้อสรุปในระดับความคิดเชิงมโนทัศน์ของผู้สร้างสารที่อยู่เบื้องหลังเนื้อสารนั้นๆ ดังนั้นผู้วิจัยจึงทบทวนวรรณกรรมเพื่อเป็นประโยชน์ในการศึกษาดังหัวข้อย่อยต่อไปนี้

2.1.1 นิยามวรรณกรรม และวรรณคดี

2.1.2 องค์ประกอบของวรรณคดีไทย

2.1.3 การวิเคราะห์อุปมาอุปไมยในวรรณคดีไทย

2.1.1 นิยามวรรณกรรม/วรรณคดี

คำว่าวรรณกรรม และวรรณคดี มีความหมายใกล้เคียงและสัมพันธ์กัน หลายกรณีพบว่ามีการใช้คำทั้งสองคำนี้แทนกัน ดังนั้น ในการนิยามคำว่าวรรณคดี ผู้วิจัยฯ ขอนิยามคำว่าวรรณกรรมร่วมด้วย โดยวรรณกรรม และวรรณคดี มีความหมายตามการนิยาม ดังนี้

“วรรณกรรม” ตามความหมายตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 วรรณกรรม หมายถึงงานหนังสือ, งานประพันธ์, บทประพันธ์ทุกชนิดที่เป็นร้อยแก้วและร้อยกรอง ดังนั้นวรรณกรรมจึงหมายถึงข้อเขียนทั่วไป โดยไม่ได้พิจารณาประเมินคุณค่าว่าเป็นหนังสือแต่งดีหรือไม่ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2552)

“วรรณคดี” ตามความหมายตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 วรรณคดีหมายถึง งานประพันธ์ที่มีคุณค่าและมีวรรณศิลป์ หรือศิลปะทางการประพันธ์อย่างสูง เป็นศิลปกรรมทางภาษา ซึ่งถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกนึกคิดและจินตนาการของมนุษย์ และยังเป็นบันทึกเรื่องราวของชีวิตและสังคมในแต่ละยุคสมัยไว้ด้วย วรรณคดีจึงเป็นศาสตร์และศิลป์ ให้ประโยชน์ทั้งในแง่ความจรรโลงใจและความรู้ มีคุณค่าทั้งทางอารมณ์และปัญญา (ราชบัณฑิตยสถาน, 2552) จากการศึกษาประวัติของคำว่าวรรณคดี ผู้วิจัยพบว่า “วรรณคดี” เป็นคำไทยที่บัญญัติขึ้นใหม่ โดยปรากฏครั้งแรกในพระราชกฤษฎีกาตั้งวรรณคดีสโมสร ลงวันที่ 23 กรกฎาคม พ.ศ. 2547 เทียบกับคำว่า “Literature” ในภาษาอังกฤษได้ว่า วรรณคดีคือการแสดงความคิดออกมาโดยเขียนขึ้นไว้เป็นหนังสือ ข้อเขียน หรือบทที่แต่งหรือบทประพันธ์ขึ้นทั้งหมด ซึ่งเป็นของประเทศชาติใดๆ หรือยุคสมัยใด ไม่ว่าในภาษาหรือว่าด้วยเรื่องใดๆ (ยกเว้นเรื่องวิทยาศาสตร์) บทโศกนาฏกรรม หรือ ข้อเขียนซึ่งมีสำนวนโวหารเพราะพิริ้วมีลักษณะเด่นในเชิงประพันธ์ (เสถียรโกเศศ 2515: 7, อ้างถึงใน องอาจ ไช้โลม, 2555: 1) วรรณคดี” จึงเป็นคำที่เพิ่งเกิดขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 6) ที่ได้รับอิทธิพลจากตะวันตก (ตรีศิลป์ บุญขจร, 2530: 3) จากการที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ตั้ง “วรรณคดี

สโมสร” ขึ้นในปี พ.ศ. 2457 โดยมีวัตถุประสงค์ที่ส่งเสริมการแต่งหนังสือ และพิจารณายกย่องหนังสือสำคัญของชาติที่มีผู้แต่งไว้แล้ว (เบญจมาศ, 2526: 1-2)

“วรรณคดีสโมสร” เป็นหน่วยงานที่มีพระราชกฤษฎีกาการรองรับ คือพระราชกฤษฎีกาตั้งวรรณคดีสโมสรเมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม พ.ศ.2457 มีมาตราสำคัญที่ระบุชัดว่าหนังสือเล่มใดถึงจะเป็นวรรณคดีที่ดี คือมาตรา 8 ที่กำหนดว่าหนังสือที่มีลักษณะเป็นวรรณคดีจะต้องมีลักษณะเด่น 2 ประการคือ 1) เป็นหนังสือดี คือเป็นเรื่องทั่วไปที่คนทั่วไปควรจะได้อ่าน โดยไม่เสียประโยชน์ 2) เป็นหนังสือแต่งดี คือ ใช้ภาษาไทยถูกต้องสละสลวย

วรรณคดีสโมสรทำหน้าที่ในการยกย่องวรรณกรรมสมัยต่างๆ ว่าเรื่องใดมีความเป็นยอดในทางใด โดยจะมีคณะกรรมการคณะหนึ่งมีหน้าที่ตรวจคัดเลือกหนังสือที่แต่งดี เพื่อรับพระบรมราชานุญาต ให้ประทับตรา พระราชลัญจกร รูปพระเศียร ไว้ข้างหน้าหนังสือเป็นสำคัญและมีรางวัลพระราชทาน หนังสือที่ประชุมวรรณคดีสโมสรได้ลงมติยกย่อง ตามหลักฐานที่บันทึกไว้ประกอบด้วย เรื่องลิลิต พระลอ ถือเป็นยอดของกลอนลิลิต, เรื่องสมุทรโฆษ เป็นยอดของกลอนฉันท์, เรื่องกาพย์มหาชาติคำเทศน์ เป็นยอดของกลอนเทศน์, เรื่องเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน เป็นยอดของกลอนสุภาพ, บทละคร เรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ รัชกาลที่ 2 เป็นยอดของบทละครร้อง, นิทานเรื่องสามก๊ก ความเจ้าพระยาพระคลัง (หน) เป็นยอดของความเรียงนิทาน, เรื่องพระราชพิธีสิบสองเดือน พระราชนิพนธ์ รัชกาลที่ 5 เป็นยอดของความเรียงอธิบาย, และบทละครพูดคำฉันท์ เรื่องมัทนะพาธา พระราชนิพนธ์ของพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นยอดของบทละครพูดคำฉันท์ (เบญจมาศ, 2526: 1-2)

หลังจากสิ้นรัชกาลที่ 6 บทบาทของวรรณคดีสโมสรได้หมดบทบาทลงพร้อมกัน หลังจากนั้นในรัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้จัดตั้งสำนักงานวัฒนธรรมทางวรรณกรรมรวมอยู่ในกระทรวงวัฒนธรรมแห่งชาติเมื่อ พ.ศ.2485 มีหน้าที่เผยแพร่วรรณกรรมและส่งเสริมศิลปะการแต่งหนังสือเพื่อรักษาวัฒนธรรมไทยอย่างเป็นทางการสืบต่อจากวรรณคดีสโมสร ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ รัชกาลที่ 6 โดยเพื่อเลี่ยงจากคำว่า “วรรณคดี” ที่หมายถึงหนังสือดีที่ได้รับการยกย่องจากคณะกรรมการโบราณคดีสโมสร และวรรณคดีสโมสร จึงมีการนิยามคำว่า “วรรณกรรม” ขึ้นมาใหม่ หมายถึงงานเขียนในรูปบทกวีนิพนธ์ ร้อยกรอง และข้อเขียนทั้งหมดที่ใช้ภาษาร้อยแก้ว ได้แก่ บทความ สารคดี นวนิยาย เรื่องสั้น เรียงความ บทละคร บทภาพยนตร์ บทโทรทัศน์ ตลอดจนคอลัมน์ต่างๆ ในหนังสือพิมพ์ (ดร.สิทธา พิณีภูวดล และคณะ, 2515 อ้างถึงใน

ธวัช ปุณโณทก, 2527: 1) ดังนั้นในบางครั้ง การเรียกหนังสือแต่งดี ในภายหลังจึงมีการเรียกได้ว่าเป็น วรรณกรรม ได้ด้วยเช่นกัน

2.1.2 องค์ประกอบของวรรณคดี

การศึกษาวรรณคดีในประเทศไทยมีการศึกษามาอย่างยาวนานในหลากหลายสาขาวิชา ทั้งภาษาศาสตร์ สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ ประวัติศาสตร์ จิตวิทยา ฯลฯ ผู้วิจัยเห็นว่าแม้ การศึกษานี้จะศึกษาในด้านการสื่อสาร (Communication) แต่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับศาสตร์ อื่นๆ โดยเฉพาะความสัมพันธ์ระหว่างวรรณคดีกับค่านิยมไทยที่มีอิทธิพลต่อกันในเชิงสังคมศาสตร์ ดังนั้นผู้วิจัยจะแบ่งการวิเคราะห์ตามองค์ประกอบของวรรณคดีที่เกี่ยวข้องต่อความสัมพันธ์ ดังกล่าว ดังนี้

2.1.2.1 ผู้แต่งวรรณคดี

2.1.2.2 บริบทสังคม

2.1.2.3 กลวิธีการแต่งวรรณคดี

2.1.2.4 วัตถุประสงค์/หน้าที่ของวรรณคดี

2.1.2.5 โครงเรื่องของวรรณคดี

2.1.2.1 ผู้แต่งวรรณคดี

ผู้แต่งวรรณคดีมีความสำคัญมากในกระบวนการวิเคราะห์แนวทางการสื่อสาร เพราะเป็นผู้สร้างสาร หรือความจริงทางสังคมชุดใดชุดหนึ่งขึ้นมาเพื่อส่งต่อองค์ความรู้ไปสู่ผู้รับ สารกลุ่มต่างๆ ดังนั้นในการวิเคราะห์วรรณคดีเรื่องใดเรื่องหนึ่ง จึงต้องศึกษาผู้สร้างสารว่าเป็นใคร ในสังคม มีวัตถุประสงค์ในการสร้างเนื้อสารขึ้นมาเพื่ออะไร และต้องการสื่อความหมายของเนื้อ สารไปสู่ผู้รับสารกลุ่มใด

จากการทบทวนวรรณกรรมด้านการศึกษาวรรณคดีในประเทศไทย พบว่าผู้แต่ง วรรณคดีในประเทศไทย โดยเฉพาะในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นจะมีผู้แต่งวรรณคดีอยู่ 2 ประเภท

ได้แก่ ประเภทแรก คือ ผู้แต่งที่เป็นชนชั้นสูงทางสังคม ประเภทที่สอง คือ ผู้แต่งที่เป็นสามัญชน โดยผู้แต่งวรรณคดีทั้ง 2 ประเภทนั้นจะไม่แต่งวรรณคดีในรูปแบบเดียวกัน ส่งผลให้เนื้อหาของวรรณคดีทั้ง 2 ประเภทจึงมีความแตกต่างกัน แบ่งออกเป็น 1) วรรณกรรมของชนชั้นสูง และ 2) วรรณกรรมของประชาชน ดังนี้

1) วรรณกรรมชนชั้นสูง (วัฒนธรรมของชนชั้นสูง, ผู้ปกครอง)

วรรณกรรมที่สร้างขึ้นมาโดยชนชั้นสูง มีความสำคัญต่อสังคมไทย เพราะเมื่อผ่านไประยะเวลาหนึ่งเนื้อหาที่มีการสร้างขึ้นมากลายเป็นวัฒนธรรมหลวง หมายถึง ศิลปะขนบธรรมเนียมประเพณีของกลุ่มชนชั้นปกครอง ซึ่งก็คือราชสำนักหรือวัง ภายหลังรัฐบาลจะเข้ามามีบทบาทในการนำวัฒนธรรมที่ถูกสร้างขึ้นเหล่านี้มาเป็นศูนย์กลางในการสร้างสรรค์วัฒนธรรมที่เป็นต้นแบบ หรือ เป็นมาตรฐาน (อดิศร ศักดิ์สูง, 2552: 5) วัฒนธรรมหลวงมีลักษณะเด่นคือ มีกฎระเบียบแบบแผนค่อนข้างแน่นอนตายตัว มีการสร้างสรรค์อย่างประณีตวิจิตรบรรจง เช่น พระราชพิธีต่างๆ นาฏศิลป์ และการดนตรีที่มีที่ทำการแบบแผนวัฒนธรรมนี้ต่อมาได้กลายเป็นเอกลักษณ์ของชาติ ก่อเกิดความคล้ายคลึงกันของวัฒนธรรมทั่วประเทศ (แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย, 2548: 21) วัฒนธรรมของชนชั้นสูง หรือวัฒนธรรมของมูลนาย มีการศึกษาคำจูนอยู่ จึงผูกพันอยู่กับตำราที่เขียนเป็นลายลักษณ์อักษร ส่วนใหญ่ของตำราอยู่ในภาษาต่างประเทศ เช่น บาลี หรือ เขมร อดิศรของชนชั้นมูลนายจึงอยู่ในรูปของพงศาวดาร มักมีการใช้ฉันทลักษณ์ที่เรียกว่าถูกพัฒนาแบบแผนจนซับซ้อนกว่าที่เคยมีภาษาไทยซึ่งมีความยากเกินกว่าวรรณกรรมของไพร่จะนำไปใช้ (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2555: 9,10)

ผู้วิจัยพบว่าวรรณกรรมชนชั้นสูง จะเป็นวรรณกรรมที่มีความสัมพันธ์กับสังคมเมืองด้วย โดยงานของ จิตร ภูมิศักดิ์ (2523: 23) ระบุว่า วรรณกรรมของมูลนายเป็นวรรณกรรมที่เกิดขึ้นในเมือง ในชุมชนอันเป็นที่ตั้งของศูนย์กลางการปกครองในระดับใดระดับหนึ่ง เนื่องจากเมืองเป็นแหล่งสะสมอำนาจของกษัตริย์โดยเฉพาะเมืองหลวง นिति เอียวศรีวงศ์ (2555) ระบุว่าวรรณกรรมอยุธยาที่เป็นของชนชั้นมูลนายจึงแวดล้อมอยู่ด้วยเรื่องของกษัตริย์ หรือเทพเจ้าที่สัมพันธ์ทางใดทางหนึ่งกับกษัตริย์ หรือพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับบรมเดชานุภาพของกษัตริย์ (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2555: 10) ที่เป็นดังนี้ อาจเป็นเพราะว่า ศักดินา เคยชินอยู่กับการรักษาประเพณี เคยชินอยู่กับกรอบชีวิต และกรอบวรรณคดีที่บรรพบุรุษได้สร้างสมต่อกันมา ความเคยชินและโอกาสสัมผัสกับชีวิตจริงของประชาชนมีอยู่น้อยมาก โดยคิดว่าภายในวังนั้นคือประเทศทั้งประเทศ (จิตร ภูมิศักดิ์ 2523:23)

2) วรรณกรรมพื้นบ้าน (วัฒนธรรมของชนชั้นผู้ถูกปกครอง)

วรรณกรรมพื้นบ้านหรือ วัฒนธรรมของไพร่ จะผูกพันอยู่กับนิทาน นิยาย ตำนาน ซึ่งเล่าสืบกันมาโดยไม่มีการจดไว้เป็นลายลักษณ์อักษร โดยวรรณกรรมของประชาชนหรือของไพร่เป็นวรรณกรรมที่เกิดในชนบท เกี่ยวพันอย่างใกล้ชิดกับวิถีชีวิตของคนในชนบท วรรณกรรมไพร่จะเป็นวรรณกรรมที่เข้าใจง่าย มีวัตถุประสงค์เพื่อความบันเทิงเป็นหลัก (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2555: 9-10)

ทั้งนี้วรรณกรรมของทั้งสองชนชั้น แม้จะมีความแตกต่างกัน แต่วรรณกรรมทั้ง 2 ประเภทจะมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2555) อธิบายแนวคิดนี้ว่า เกิดจากเหตุ 2 ประการสำคัญคือ เหตุที่หนึ่งเป็นเพราะวัฒนธรรมทั้งสองแม้จะแตกต่างกันแต่ก็อยู่ในระบอบสังคมเดียวกัน และเหตุที่สองคือทั้งสองชนชั้นต่างเป็นลูกหลานของวัฒนธรรมร่วมกันมาก่อนจึงมีความเชื่อพื้นฐานบางอย่างร่วมกัน เช่น การเชื่อเรื่องผีสงของประชาชน สามารถนำไปสู่พิธีกรรมของชนชั้นสูงได้เช่นกัน

2.1.2.2 บริบทสังคมในช่วงเวลาของการแต่งวรรณคดี

บริบทสังคมมีความสำคัญสำหรับการศึกษาวรรณคดี เพราะสังคมจะมีอิทธิพลต่อผู้แต่งวรรณคดี และการตีความของผู้รับสาร แม้การศึกษานี้จะเน้นไปที่การวิเคราะห์อุปลักษณ์ผ่านวรรคทองที่มีการคัดสรรจากต้นฉบับวรรณคดีแต่ละเรื่องมาแล้ว แต่ก็มีการคัดเนื้อสารมาแค่บางส่วน ดังนั้นผู้วิจัยเห็นว่าจะต้องทำความเข้าใจบริบทสังคมในช่วงเวลาของการสร้างสรรค์วรรณคดีเรื่องนั้นๆ ขึ้นมาด้วย เพื่อให้เข้าใจความหมายของถ้อยคำที่อยู่ในวรรคทองต่างๆ ในหนังสือวรรคทองในวรรณคดีไทยในการศึกษานี้มากยิ่งขึ้น

สำหรับการวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้เลือกศึกษาเฉพาะวรรคทองเฉพาะในส่วนของวรรณคดีประเภทบทละคร จากหนังสือวรรคทองในวรรณคดีไทย จำนวน 7 เรื่อง ได้แก่ 1) บทละครพูดคำกลอนเรื่องพระร่วง 2) บทละครร้องเรื่องพระร่วง 3) บทละครว่าเรื่องท้าวแสนปม 4) บทละครว่าเรื่องพระเกียรติยศ 5) บทละครเรื่องรามเกียรติ์ พระเจ้ากรุงธนบุรี 6) บทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก และ 7) บทละครเรื่องอุณรุท พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก

บทละครทั้ง 7 เรื่องนี้ ส่วนใหญ่เป็นวรรณคดีที่สร้างขึ้นในยุคสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น มีเพียงบทละครเรื่องรามเกียรติ์ที่แต่งขึ้นโดยพระเจ้ากรุงธนบุรี ในสมัยกรุงธนบุรี แต่เนื่องจากวรรณคดีในยุคกรุงธนบุรีนั้นไม่ได้มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ของยุค และมีความเชื่อมต่อกับยุครัตนโกสินทร์ตอนต้นเป็นสำคัญ ดังนั้นในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยจึงขอจัดบทละครเรื่องรามเกียรติ์รวมกับวรรณคดีประเภทบทละครเรื่องอื่นๆ ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นด้วย จึงขอทบทวนวรรณกรรมในส่วนนี้แบ่งเป็น 3 หัวข้อ คือ 1) วรรณคดีในยุครัตนโกสินทร์ตอนต้น 2) วรรณคดีประเภทบทละครในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น และ 3) วรรณคดีที่สร้างขึ้นโดยกษัตริย์ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ดังนี้

1) วรรณคดีในยุครัตนโกสินทร์ตอนต้น (รัชกาลที่ 1-รัชกาลที่ 6)

สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น เป็นยุคสมัยที่ต่อเนื่องมาจากสมัยกรุงธนบุรี โดยเป็นยุคสมัยของบ้านเมืองที่มีภาวะศึกสงครามกับประเทศเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะพม่า และการปราบกลุ่มก๊กต่างๆ จนเมื่อพระเจ้าตากสินรบชนะ และพระพุทธรูปอภัยไพศาลโลกมหาราช ได้สถาปนาเป็นพระมหากษัตริย์พระองค์แรกของกรุงรัตนโกสินทร์ (รัชกาลที่ 1) การปกครองได้มีการยึดถือและปฏิบัติตามแนวคิดด้านการเมืองการปกครองแบบสมัยกรุงศรีอยุธยา คือ มีค่านิยมยกย่องสถาบันกษัตริย์เป็นสมมติเทพ แต่การที่มหากษัตริย์ในสมัยนี้หลายพระองค์ รวมทั้ง ข้าราชการบริพารส่วนใหญ่ มีพื้นฐานมาจากการเป็นชาวบ้านสามัญมาก่อน จึงเป็นยุคที่มีการยอมรับวรรณกรรมพื้นบ้านมากขึ้น (ธวัช ปุณโณทก, 2527: 32)

2) วรรณคดีประเภทบทละครในยุครัตนโกสินทร์ตอนต้น

“ละคร” คือการเล่นจำพวกหนึ่งเป็นการมหรสพ เล่นเป็นเรื่องราวต่างๆ คำว่า “ละคร” เขียนตามพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน แต่นักปราชญ์สมัยโบราณเขียนว่า “ละคอน” โดยคำว่าละคร มีมูลสืบเนื่องมาจากคำในภาษาชวา มลายู เมื่อเราได้รับเรื่องอิเหนาของชวาเข้ามา เราจึงรับศัพท์ “ละคอน” เข้ามาด้วย ทั้งนี้ละครไทยมีหลายประเภท ได้แก่ ละครร่ำ คือละครที่มีการร่ำรำเป็นหลัก ได้แก่ ละครชาตรี ละครนอก ละครใน ละครดึกดำบรรพ์ ละครพันทาง และละครเสภา, ละครนอก, ละครใน จะเป็นละครที่ผู้แสดงเป็นหญิงล้วน เกิดขึ้นในสมัยอยุธยา ภายหลังละครนอก สมัยโบราณละครในเป็นละครของพระมหากษัตริย์แสดงโดยสาวสวรรค์ก้านัลในเรื่องที่แสดงมี 3 เรื่องคือ รามเกียรติ์ อิเหนา และอุณรุท, ละครร้อง คือ ละครที่ดำเนินเรื่องด้วยการขับร้องเป็นเพลง อาจจะร้องเป็นเพลงอย่างเดียว หรือขับร้องแล้วมีการร้องเป็นเพลงประกอบ, ละครพูด คือ ละครที่ดำเนินเรื่องด้วยการเจรจา ละครพูดสลับรำ คือ ละครที่ดำเนินเรื่องด้วยการ

เจระจา มีบทörungประกอบ, ละครสังคีต คือ ละครที่ดำเนินเรื่องด้วยการพูดสลับคำร้อง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2552)

ปลายอยุธยา ราชสำนักเริ่มรับละครอันเป็นแบบอย่างการแสดงของประชาชนไปใช้ ทำให้เกิดวรรณกรรมที่เป็นลายลักษณ์อักษรซึ่งไม่เกี่ยวกับพิธีกรรมและศาสนามากขึ้น ได้แก่ บทละครต่างๆ เช่น บทละครเรื่องอิเหนา อิเหนา บทละครเรื่องรามเกียรติ์บางตอน (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2555: 15) วรรณกรรมประเภทกลอนเป็นวรรณกรรมที่รุ่งเรืองมากในสมัยนี้ โดยเฉพาะวรรณกรรมประเภทกลอนบทละคร และกลอนสุภาพ ทั้งกลอนบทละครที่มีโครงเรื่องจากวรรณกรรมต่างชาติ ได้แก่ อิเหนา รามเกียรติ์ ดาหลัง อุณรุท, กลอนบทละครที่ปรับปรุงจากละครนอกของชาวบ้าน เช่น สังข์ทอง ไกรทอง มณีพิชัย ไชยเชษฐา คาวี ระเด่นลันได ฯลฯ (ธวัช ปุณโณทก, 2527: 31) วรรณกรรมบทละครที่ได้ดัดแปลงมาจากนิทานพื้นบ้าน มาเจริญพัฒนาอยู่ในราชสำนัก เป็นการฉายให้เห็นมโนทัศน์ร่วมของสังคมว่า มิได้มีความเหลื่อมล้ำชัดเจนขึ้นจนอย่างเคร่งครัดเหมือนแม่บทกฎหมาย(ธวัช ปุณโณทก, 2527: 32)

3) วรรณคดีที่สร้างขึ้นโดยกษัตริย์ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

ประเทศไทยมีรากฐานการปกครองแบบระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ก่อนที่จะเปลี่ยนมาเป็นการปกครองระบอบประชาธิปไตยแบบมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขในปี พ.ศ.2475 จุลจักรพงษ์ (2554) ระบุว่า ด้วยเหตุนี้กษัตริย์ จึงมีความหมายว่าเป็น “เจ้าชีวิต” มาตลอด และโดยเฉพาะในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ มีการนับถือพระเจ้าแผ่นดินเสมือนหนึ่งบิดาด้วย ดังนั้นบทบาทของกษัตริย์ในสังคมไทยจึงมีอยู่สูง รวมทั้งถือเป็นชนชั้นในระดับสูงสุดในสังคม ส่งผลให้พระมหากษัตริย์ในสังคมไทยมีอิทธิพลต่อการสร้างชุดความคิดที่เป็นวัฒนธรรมหลักของสังคมไทยอย่างมากตั้งแต่อดีตจนปัจจุบัน

สารที่กษัตริย์นิยมถ่ายทอดความคิดเชิงมโนทัศน์ของตนเองออกมาเพื่อส่งต่อความรู้ที่สำคัญอย่างหนึ่งคืองานวรรณคดี บทบาทของวรรณคดีในสังคมจึงเป็นเครื่องมือทางการเมืองการปกครอง การจัดระเบียบสังคม สร้างความภาคภูมิใจ และสร้างความเป็นปึกแผ่นภายในชาติ (องอาจ ไชโยม, 2555: 1) โดยเฉพาะการกำหนดมาตรฐานของการอยู่ร่วมกันทางสังคมผ่านทางภาษาที่สื่อออกมา ทั้งลักษณะที่พึงประสงค์ และลักษณะที่ไม่พึงประสงค์ ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับค่านิยมของสังคมและวัฒนธรรมของสังคมที่ร้อยเรียงสัมพันธ์กันอยู่ วรรณกรรมจึงเป็นส่วนหนึ่งของการจัดระเบียบและปลูกฝังค่านิยมของสังคม (Socialization Process) และมีอิทธิพลต่อระบบความคิด ความเชื่อถือ และทัศนคติอย่างลึกซึ้ง อิทธิพลระยะยาวจะอยู่ได้จิตสำนึกโดย

เจ้าตัวเองอาจไม่รู้สีกด้วย (พลศักดิ์, 2522: 48) ประเด็นที่น่าสนใจคือ วรรณกรรมไทยได้วิวัฒนาการสอดคล้องกับการพัฒนาทางด้านสังคมเสมอมา แต่เป็นที่น่าเสียดายที่วรรณกรรมนั้นกลับเจริญอยู่ในขอบเขตจำกัด คือเจริญรุ่งเรืองในกลุ่มผู้รู้ ชนชั้นสูงในราชสำนัก และนักปราชญ์ราชวิถีก็สรรค์สร้างวรรณกรรมมาเพื่อตอบสนองชนกลุ่มข้างน้อยของสังคมเป็นส่วนใหญ่ (ธวัช ปุณโณทก, 2527: 35)

วรรณคดีก่อนสมัยพระมหามนตรี (รัชกาลที่ 3) ขึ้นไป พบว่าวรรณคดีที่ผูกเป็นเรื่องนิยายหรือละคร หรือเรื่องพงศาวดารส่วนมาก มักเป็นเรื่องที่วนเวียนอยู่แต่ชีวิตเจ้าฟ้าเจ้าแผ่นดิน หรือชนชั้นสูงแทบทั้งสิ้น แต่ละเรื่องจะต้องเกี่ยวกับการรบราฆ่าฟันระหว่างพวกเจ้านาย ศักดินา เพื่อแย่งชิงนางงาม เกณฑ์ไพร่พลกันไปตายเป็นหมื่นเป็นแสน เช่น รามเกียรติ์, ดาหลัง, อิเหนา (จิตร ภูมิศักดิ์, 2523: 20)

วรรณคดีที่สร้างโดยกษัตริย์ในสมัยรัตนโกสินทร์แตกต่างจากวรรณคดีที่สร้างโดยสามัญชน โดยวรรณคดีที่สร้างโดยกษัตริย์มักมีการตีกรอบให้พระเอก กับ นางเอก เป็นเจ้าชายและเจ้าหญิง ซึ่งมีความคล้ายคลึงกันเกือบทุกเรื่อง มีเนื้อหาววนเวียนอยู่กับชีวิตชนชั้นศักดินา มีรูปแบบการใช้ถ้อยคำ สำนวน และโวหาร ชีวิตมนุษย์เป็นแบบกึ่งมนุษย์ กึ่งเทพเจ้า ห่างไกลจากชีวิตมนุษย์ และสามัญชน (จิตร ภูมิศักดิ์, 2523: 22) เห็นได้ชัดจากบทละครนอกยุครัตนโกสินทร์ มีค่านิยมเกี่ยวกับกษัตริย์ในสายตาของสังคมต่อผู้ปกครองในอุดมการณ์ว่าเป็น เจ้าชายหนุ่ม ที่ผจญภัย (ธวัช ปุณโณทก, 2527: 32) ขณะที่กษัตริย์ นิยมถูกเปรียบให้เป็น เทวดา ได้แก่คำว่า กษัตริย์แห่งสุริยะ พระอาทิตย์วงศ์ พระนารายณ์, พระรามราชา พระรามาธิบดี แสดงให้เห็นว่า กษัตริย์เป็นเทวดาลงมาเกิด (จิตร ภูมิศักดิ์, 2523: 90) ความงามในการสร้างวรรณคดีโดยชนชั้นสูงจะเป็นความงามตามความคิดฝัน หรือ Ideal Beauty หรือเน้นสะท้อนความงามแบบอุดมคติ เช่น ความงามในอุดมคติของผู้หญิงในมุมมองของกษัตริย์ สะท้อนออกมาในรูปแบบการเปรียบว่า “งามราวกลีบบัว” หรือ อาหาร มักใช้คำอุปลักษณ์แทนว่า “พระกระยาทิพย์อันโอชะรส” กล่าวคือ อาหารที่เปรียบได้กับยารักษาโรค

2.1.2.3 กลวิธีการแต่งวรรณคดี

กลวิธีการแต่งวรรณคดี ตามบทบรรณาธิการของหนังสือวรรณคดีสารเล่มแรก ได้มีการแบ่งวรรณคดีออกเป็น 2 ประเภทตามหลักการประพันธ์คือ ความเรียง หรือ ร้อยแก้ว และ กวีนิพนธ์ หรือ ร้อยกรอง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2552)

วรรณคดีประเภทร้อยแก้ว (prose) ถือเป็นฉันทลักษณ์ที่ง่ายต่อความเข้าใจ ส่วนภาษาจะเป็นแบบเรียบง่ายชัดเจนเพื่อมุ่งสนองคนส่วนมากของสังคม (ธวัช, 2527:5) โดยข้อความร้อยแก้วจะไม่จำกัดถ้อยคำและประโยค จะเขียนให้สั้น หรือยาวเท่าใดก็ได้ ไม่มีกฎเกณฑ์ทางฉันทลักษณ์บังคับจนเกิดเป็นรูปแบบฉันทลักษณ์ต่างๆ อย่างค่อนข้างตายตัว ไม่มีการละคำละความเพื่อให้ต้องตีความหมายเหมือนในบทกวีนิพนธ์ชั้นเยี่ยม เพราะผู้เขียนร้อยแก้วทั่วไปนิยมที่จะเขียนให้มีความหมายตรงตามตัวมากกว่าจะเขียนซ่อนความหมายไว้ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2552)

ส่วนวรรณคดีประเภทร้อยกรอง หรือกวีนิพนธ์ (Poetry) มีกลวิธีการแต่งต่างจากร้อยแก้ว เพราะมีฉันทลักษณ์ของคำประพันธ์ที่ใช้แต่งเป็นกฎเกณฑ์บังคับ ได้แก่ โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน ทำให้เกิดความไพเราะอันเกิดจาก พยางค์และคำ, เสียง, จังหวะ, สัมผัสและความหมาย (เบญจมาศ พลอินทร์, 2526)

สำหรับตัวบทที่ผู้วิจัยเลือกมาศึกษาครั้งนี้ เป็นตัวบทที่มีกลวิธีการแต่งวรรณคดีเป็นแบบวรรณคดีประเภทร้อยกรอง หรือ กวีนิพนธ์ ทั้งหมด ในรูปแบบของกลอนบทละคร โดยศิลปะการแต่งวรรณคดีประเภทร้อยกรองที่มีความไพเราะอันเกิดจาก พยางค์ และ คำ เสียง จังหวะ สัมผัส และ ความหมายดังกล่าว ทำให้กวีมีการแต่งวรรณคดีตามโวหารประเภทต่างๆ ราชบัณฑิตยสถาน (2552) ได้อธิบายถึงโวหารที่โบราณกวีนิยมใช้ว่า มี 3 ลักษณะใหญ่ๆ คือ 1) บรรยายโวหาร 2) พรรณนาโวหาร และ 3) เทศนาโวหาร ดังนี้

1) บรรยายโวหาร (Narrative) เป็นกระบวนการแต่งที่มีเนื้อเรื่อง มีบทบาทดำเนินเรื่องราวใครทำอะไร ที่ไหน และเมื่อไร บรรยายโวหารจึงใช้ในการเล่าเรื่อง เช่น ตอนที่ทำวาทาให้กุมารหนุ่มผู้เป็นหลานทั้งหลาย รำก้านถวายเป็นสัจการะเทวดาเมื่อรบชนะศึกกะหมังกุหนิง แล้ว สุหรานากงรำก่อน แล้วจึงอิเหนา และจรรกา

2) พรรณนาโวหาร คือ ข้อความสื่อสารที่ให้รายละเอียด หรือการอธิบายความอย่างถ้วนถี่ แต่ไม่มีการดำเนินเรื่อง เช่น พรรณนาเกียรติคุณ ความงาม สถานที่ และภูมิประเทศ พรรณนาความรู้สึก เช่น การแต่งองค์ทรงเครื่องของกษัตริย์ พรรณนาชมรถ ชมม้า ชมนก ชมไม้

3) เทศนาโวหาร เป็นโวหารที่เกี่ยวกับการสั่งสอน ชี้แจงเหตุผลที่ถูกต้อง อธิบายคุณโทษหรือกล่าวถึงข้อเท็จจริง ฟังจำไว้เป็นคติสอนใจ กวีนิยมเขียนทำนองเทศนาโวหารทั้งเรื่อง เช่น บทสุภาษิตต่างๆ บทสอนวัตรปฏิบัติของชาย เช่น สวัสดิรักษา บทสอนความประพฤติของหญิงแม่เรือน เช่น กฤษณาสอนน้องคำฉันท์

2.1.2.4 วัตถุประสงค์การแต่งวรรณคดี/หน้าที่ของวรรณคดี

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า “วรรณคดี” มีหน้าที่ทางสังคม 2 ประการ ได้แก่ 1) หน้าที่ด้านการให้ความบันเทิงหรือด้านสุนทรียภาพ 2) หน้าที่ด้านการสะท้อนสังคมรวมถึงการสร้าง ความหมายทางสังคมให้เป็นแบบแผนประเพณีปฏิบัติร่วมของคนในสังคม ดังนี้

1) หน้าที่ด้านการให้ความบันเทิงหรือด้านสุนทรียภาพ

วรรณคดีที่มีหน้าที่ให้ความบันเทิง หรือด้านสุนทรียภาพ คือ วรรณคดีที่มีเนื้อหา มุ่งเสนอความเพลิดเพลินสนุกสนาน เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจเป็นสำคัญ วรรณคดีประเภทนี้ได้แก่นิทาน เรื่องสั้นนิยาย นิราศ เพลงยาว และเรื่องประโลมโลกต่างๆ การให้ความบันเทิงใจนั้นสามารถทำให้อ่านมีความรู้สึกเพลิดเพลิน สนุกสนานไปตามเนื้อเรื่องแล้ว ยังทำให้อ่านรู้สึก สะเทือนอารมณ์ ทั้งอารมณ์รัก โกรธ แค้น สงสาร และสมใจ รวมทั้งมีการผันไปกับท้องเรื่องด้วย (ธวัช ปุณโณทก, 2527: 10) “วรรณคดี” จึงเป็นสื่อประเภทหนึ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นผ่านการใช้ภาษาเขียนเป็นรูปแบบหลักในการถ่ายทอดองค์ความรู้ที่เป็นทั้งความคิดและความรู้สึกของมนุษย์ การถ่ายทอดองค์ความรู้ผ่านวรรณกรรม หรือ วรรณคดี ถือว่าเป็นส่วนสำคัญของสังคมแทบจะทุกสังคมในโลก เพราะมนุษย์ต้องการสุนทรียภาพทางอารมณ์ รวมทั้งมนุษย์ยังอยากใช้ความคิด ความคิดจากสิ่งที่ไม่ปรากฏ หรือเรียกว่าจินตนาการ (บุญเหลือ, 2517)

2) หน้าที่ด้านการสะท้อนสังคมรวมถึงการสร้าง ความหมายทางสังคม

การศึกษาวรรณคดีเป็นการศึกษาสิ่งที่คนในสังคมคิดร่วมกัน เชื่อมร่วมกัน และปฏิบัติร่วมกันในเชิงอุดมการณ์ (Ideology) Stuart Hall (1986a, 1989a) ได้ให้คำนิยามคำว่า

“อุดมการณ์” หรือ Ideology iva เป็นชุดของความคิดที่สมาชิกในองค์กรกลุ่ม และสังคม เข้าใจความจริงว่าเป็นอย่างไร โดยอุดมการณ์จึงเป็นเหมือนรหัสทางความหมายที่กำหนดขอบเขตว่า กลุ่มของประชากรเห็น และแสดงในโลกด้วย (Wood, 2004) ดังนั้นวรรณคดีคือกระจกสะท้อนสังคม วรรณคดีเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตมนุษย์ เมื่อวรรณคดีเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตมนุษย์ และเราสนใจกับชีวิตมนุษย์ ก็ต้องศึกษาวรรณคดีด้วย โดยเชื่อว่าทุกสังคมมีวรรณคดีรูปใดรูปหนึ่ง แล้วแต่ระดับลักษณะความเจริญของชุมชนหรือสังคมนั้นๆ (บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, 2517: 1) การศึกษาวรรณกรรมถือเป็นสิ่งที่ดี เพราะว่าตั้งแต่ก่อนสมัยเปลี่ยนแปลงการปกครองในพุทธศตวรรษที่ 25 หลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่เป็นลายลักษณ์อักษรมีน้อย โดยการสืบทอดความรู้ และวัฒนธรรมยังทำผ่านการบอกเล่าหรือคำพูดมากกว่าการเขียน แต่วรรณกรรมที่ตกทอดจากสมัยต่างๆ ยังมีตกทอดมามากกว่าหลักฐานทางประวัติศาสตร์ประเภทอื่น เช่น ใบบอก สารตรา จดหมายเหตุ ดังนั้นวรรณกรรมจึงมีคุณค่ากับการศึกษาประวัติศาสตร์ของไทยอย่างมาก เพราะสะท้อนค่านิยมความรู้สึก ตลอดจนโลกทัศน์ของผู้คนในสมัยต่างๆ (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2555: 6-7)

วรรณกรรมมีส่วนให้ความสำนึกของสังคม หรือมโนทัศน์ร่วมของสังคม โดยวิธีเสนอแนวคิดต่อผู้อ่านโดยส่วนรวม เป็นการปลูกฝังทัศนคติต่อสังคมแก่ผู้อ่าน และมีกลวิธีในการนำเสนอในรูปแบบต่างๆ เพื่อให้ผู้อ่านเห็นพ้องกับแนวคิดที่ผู้ประพันธ์เสนอมาในรูปวรรณกรรม หรือให้ผู้อ่านเลือกรูปแบบของสังคมตามทัศนะของตนเองรวมมากับการบันเทิงใจในวรรณกรรมด้วย (ธวัช ปุณโณทก, 2527: 10)

ธวัช ปุณโณทก (2527) เสนอว่ามโนทัศน์ร่วมของสังคม มี 5 ประการสำคัญ ได้แก่ 1.กฎเกณฑ์ของสังคม อันได้แก่ ศีลธรรม กรอบจารีตประเพณี และธรรมเนียมต่างๆ 2. มีความรับผิดชอบต่อสังคมในฐานะเป็นหน่วยหนึ่งของสังคมนั้น 3. มโนทัศน์เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม วรรณกรรมได้เสนอแนวคิดร่วมของการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมโดยไม่หยุดนิ่ง เพื่อไปสู่สภาพของสังคมมนุษย์ที่ดีกว่า 4.เสนอแนวคิดร่วมในการเปลี่ยนแปลงสังคมไปสู่สภาพที่ดีกว่า และชะลอการเปลี่ยนแปลงที่นำไปสู่สภาพชีวิตเลวลง หรือชะลอการเปลี่ยนแปลงที่คนเพียงกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งพยายามผลักดันจะให้เป็นไป แต่ไม่ใช้มโนทัศน์ร่วมของสังคม 5. เสนอแนะ แรงเร้ามโนคติของปัจเจกบุคคล ให้พยายามปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงพัฒนาทางด้านสังคมอันไม่หยุดนิ่ง

2.1.2.5 โครงเรื่องวรรณคดี

วรรณกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น มีการแต่งวรรณกรรมทั้ง 2 ประเภทตามแนวคิดที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น คือวรรณกรรมของชนชั้นสูง และวรรณกรรมของประชาชน แต่ในตัวบทที่เลือกมาศึกษาครั้งนี้เป็นตัวบทที่เป็นวรรณกรรมประเภทวรรณกรรมของชนชั้นสูงโดยเฉพาะ และมีผู้แต่งเป็นกษัตริย์ทั้งหมด วรรณกรรมจึงออกมาในรูปแบบของวรรณกรรมที่เรียกว่าวรรณกรรมแบบฉบับ

วรรณกรรมแบบฉบับ ผู้ประพันธ์จะเน้นโครงเรื่อง และเนื้อเรื่องในการแต่งวรรณคดีเป็นแบบจินตนิยม หรือแบบอุดมคตินิยม คือ มักเป็นเรื่องเจ้าชายผจญภัย (เรื่องจักรๆ วงศ์ๆ) และฉากของเรื่องมักจะเป็นสวรรค์ ป่าหิมพานต์ ส่วนตัวละครวรรณกรรมแบบฉบับมักจะทำให้ตัวละครเป็นเจ้าชาย เจ้าหญิง และกล่าวถึงสังคมในแววพระราชสำนัก ส่วนสามัญชนเป็นเพียงตัวประกอบ (ธวัช ปุณโณทก, 2527: 12-13) ส่วนภาษาที่ใช้มักใช้ภาษาที่ยาก สำนวนซับซ้อน เพื่อแสดงถึงภูมิปัญญาของกวี

ธวัช ปุณโณทก (2527) ได้อธิบายลักษณะเด่นของวรรณกรรมแบบฉบับ ไว้ 9 ประการ ดังนี้

1) ความเป็นสิทธิเจ้าของแห่งวรรณกรรม วรรณกรรมแบบฉบับจะสรรค์สร้างขึ้นมาจากผู้หนึ่งคนเดียว เพื่อสนองความต้องการของผู้รู้ และบุคคลในแวดวงราชสำนัก คือถวายบำเรอทำวให้ริราชผู้มีบุญ ฉะนั้นจึงใช้สำนวนโวหารซับซ้อนไปด้วยศัพท์ บาลี สันสกฤต

2) ด้านเนื้อเรื่อง วรรณกรรมแบบฉบับจะมีแนวคิดในการเขียนเรื่องแบบจินตนิยม หรือ แบบอุดมคตินิยม คือ มักเป็นเรื่องเจ้าชายผจญภัย (เรื่องจักรๆ วงศ์ๆ) และฉากของเรื่องมักเป็นสวรรค์ ป่าหิมพานต์ กล่าวคือ เป็นเรื่องนอกสังคมมนุษย์มากกว่า

3) แนวการเขียน วรรณกรรมแบบฉบับจะมีแนวการเขียนแบบเก่าๆ ซ้ำซาก เช่น พรรณนาชมกษัตริย์เพื่ออวดฝีมือปากกวี และยึดธรรมเนียมการประพันธ์เป็นแนวเดียวเกือบทุกเรื่อง และสร้างสุนทรีย์รสจากโวหาร

4) คุณค่าของวรรณกรรม วรรณกรรมแบบฉบับจะพยายามเสนอคุณค่าทางด้านประเทืองอารมณ์ โดยยึดอรรถรสเป็นแกนสำคัญในการดำเนินเรื่อง คือให้โวหารไพเราะพิศพิริ้ง ส่วนโครงเรื่องเป็นเพียงส่วนประกอบ

5) ตัวละคร วรรณกรรมแบบฉบับ ส่วนใหญ่ตัวละครจะเป็นเจ้าชาย เจ้าหญิง และกล่าวถึงสังคมในแวดวงราชสำนัก ส่วนคนสามัญนั้นเป็นเพียงตัวประกอบ

6) ฉากในท้องเรื่อง วรรณกรรมแบบฉบับ จะมีฉากอยู่ในทั้งโลก และนอกจักรวาล (สวรรค์ บาดาล)

7) ความเชื่อ วรรณกรรมแบบฉบับจะใช้ความเชื่อแบบไสยศาสตร์ดำเนินเรื่อง ฉะนั้นตัวเอกของเรื่องมักจะเหาะเหินเดินอากาศได้ และมีอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์

8) กลวิธีการประพันธ์ และการเขียน วรรณกรรมแบบฉบับ ประพันธ์โดยใช้ฉันทลักษณ์แบบต่างๆ อย่างซับซ้อน เพื่อแสดงภูมิปัญญาของกวีและผู้อ่าน ฉะนั้นวรรณกรรมแบบฉบับจึงแพร่กระจายอยู่ในชนบางกลุ่มที่มีการศึกษาสูง

9) ต้นฉบับ วรรณกรรมแบบฉบับมีต้นฉบับน้อยเพราะต้องคัดลอกด้วยมือ ฉะนั้นจึงไม่แพร่หลายไปสู่ประชาชน คนที่มีฐานะสูงในสังคมเท่านั้นที่จะสามารถหาต้นฉบับได้

ส่วนวรรณกรรมสามัญชนนั้น จะนิยมโครงเรื่องที่กล่าวถึงสังคมแบบชาวบ้านหรือชาวเมือง เป็นเรื่องใกล้ตัวซึ่งมีส่วนให้ทุกคนเห็นตาม เพลิดเพลินตามเนื้อเรื่อง ฉะนั้นจึงนิยมใช้โครงเรื่องที่เป็นสามัญ มีสภาพอยู่ในสังคมเหมือนชีวิตจริง ๆ ตัวละครเป็นสามัญชนธรรมดา ใช้ภาษาง่ายๆ ไม่ซับซ้อน (ธวัช ปุณโณทก, 2527: 6)

2.1.3 การวิเคราะห์อุปลักษณ์ในวรรณคดีไทย

การวิเคราะห์อุปลักษณ์ในวรรณคดีไทย เป็นการศึกษาไปที่การสร้างความหมายทางสังคมผ่านภาษา เป็นการศึกษากระบวนการคิดของมนุษย์ในสังคมใดสังคมหนึ่ง เพื่อเปิดเผยถึงค่านิยม วัฒนธรรมในสังคมนั้นๆ ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ทบทวนวรรณกรรมในส่วนของการใช้ระเบียบวิธีวิจัยการวิเคราะห์อุปลักษณ์ทางภาษาในประเทศไทยว่าเป็นอย่างไร

อุปลักษณ์ เป็นการเปรียบเทียบความเหมือนกันของสองสิ่ง โดยทั้งสองต้องเป็นสมาชิกของต่างกลุ่มความหมาย สิ่งที่น่าเป็น “แบบ” ในการเปรียบเทียบ เรียกว่าแบบเปรียบเทียบ (source domain/vehicle) ส่วนสิ่งที่เป็นเป้าหมายที่เราต้องการพูดถึง เรียกว่า สิ่งที่ถูกเปรียบเทียบ (target domain/tenor) โดยถ้อยคำที่เป็นการเปรียบเทียบความเหมือนกันของสองสิ่งแต่ไม่มีคำเชื่อม เช่น

คลื่นมหาชน ทะเลภูเขา กระพือข่าวฯลฯ รวมถึงถ้อยคำที่นักวรรณคดีเรียกว่า “อุปมา” หรือ “บุคลาธิษฐาน” นักภาษาศาสตร์จัดว่าเป็นอุปลักษณ์ทั้งสิ้น ด้วยเหตุผลที่ว่าเป็นการเปรียบเทียบของสองสิ่งจากต่างกลุ่มความหมายเช่นเดียวกัน (ณัฐพร พานโพธิ์ทอง, 2556 : 99-100)

อุปลักษณ์ ในความหมายของนักวาทกรรมเชิงวิเคราะห์ นักวจนปฏิบัติศาสตร์ จะให้ความหมายของอุปลักษณ์ว่าเป็นการเน้นความหมายแบบหนึ่งเนื่องจากผู้ใช้อุปลักษณ์มิได้หมายความว่าตามรูป และผู้รับสารก็ต้อง “ตีความหมาย” ที่ผู้ใช้อุปลักษณ์ต้องการสื่อ แต่สำหรับในทางวรรณคดีแล้ว อุปลักษณ์จะจัดเป็นเพียงภาพพจน์ประเภทหนึ่ง (ณัฐพร พานโพธิ์ทอง, 2556) ซึ่งการศึกษาอุปลักษณ์แบบเดิมนั้นจะเป็นการศึกษาเชิงวรรณกรรม วาทศาสตร์ หรือ วจนลีลา ศาสตร์ ซึ่งให้ความสำคัญกับการสร้างสุนทรียภาพโดยการใช้ภาษาเปรียบเทียบ (ชัชวดี ศรลัมพ์, 2548 อ้างในวิลาวัณย์ วิษณุเวทิน, 2550) ในด้านวรรณคดี อุปลักษณ์จึงจะช่วยให้งานประพันธ์มีสุนทรียภาพ ผู้อ่านเกิดจินตนาการที่ลึกซึ้ง หากในเชิงภาษาศาสตร์นั้นอุปลักษณ์ปรากฏอยู่ในรูปภาษาที่สื่อสารกันในชีวิตประจำวัน ดังนั้นจึงสามารถแสดงให้เห็นถึงระบบความคิด ค่านิยม และความเชื่อของคนในสังคมที่ใช้ภาษานั้นด้วย (น้ำเพชร จินเลศ, สุภาพร พลายเล็ก, 2551) อุปลักษณ์พบได้ทั่วไปในชีวิตประจำวัน และไม่เฉพาะกวี หรือนักประพันธ์ คนทั่วไปก็ใช้อุปลักษณ์ในการสื่อสาร ที่สำคัญคือ อุปลักษณ์มิได้มีแต่ในภาษาเท่านั้น ที่จริงแล้ว โดยพื้นฐานระบบคิดของเราก็เป็นอุปลักษณ์ (ณัฐพร พานโพธิ์ทอง, 2556: 102)

Koch and Deetz (1981) ระบุว่าวิธีการศึกษาแบบการวิเคราะห์อุปลักษณ์นี้จะนำไปสู่การเปิดเผยความหมายเชิงโครงสร้างของสังคมที่ถูกสร้างและถูกสร้างซ้ำขึ้นมาเพื่อให้เกิดความจริงทางสังคมที่คนในสังคมให้การยอมรับร่วมกันซึ่งเป็นศูนย์กลางของชีวิต เป็นสิ่งประกอบสร้างขึ้นมา เป็นการรักษางานบางสิ่งไว้ และเป็นการเปลี่ยนแปลงในปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Interaction) การศึกษาแบบการวิเคราะห์อุปลักษณ์นี้จึงเป็นการศึกษาที่สามารถเปิดเผยได้ถึงความหมายเชิงโครงสร้างของสังคมที่เป็นสิ่งที่อยู่ในชีวิตประจำวันได้

งานวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาอุปลักษณ์ในเนื้อสารของประเทศไทยนั้น พบว่ามีงานวิจัยหลายฉบับที่ทำการศึกษาในด้านอุปลักษณ์ ที่เป็นการศึกษาไปที่ระบบความคิดของมนุษย์ ผ่านการศึกษาอุปลักษณ์ตามแนวภาษาศาสตร์ปริชาน (Cognitive Theory) ของ Lakoff and Johnson's (1980) ผู้วิจัยพบการศึกษาอุปลักษณ์กลุ่มใหญ่ๆ 3 กลุ่มสำคัญ ได้แก่ อุปลักษณ์เกี่ยวกับชุดความคิดเรื่อง “การเมือง” อุปลักษณ์เกี่ยวกับชุดความคิดเรื่อง “ผู้หญิง” และอุปลักษณ์เกี่ยวกับชุดความคิดเรื่อง “ชีวิต”

1) อุปลักษณะเกี่ยวกับชุดความคิดเรื่อง “การเมือง”

งานการศึกษาอุปลักษณะเกี่ยวกับชุดความคิดเรื่อง “การเมือง” ของประเทศไทย พบว่า มีงานการศึกษา 3 ฉบับที่น่าสนใจ คือ งานของรัชสมัยญา กลิ่นน้ำหอม (2551) เรื่อง “อุปลักษณะที่นักการเมืองไทยใช้: การศึกษาตามแนวอรรถศาสตร์ปริชานและวัจนปฏิบัติศาสตร์” งานของ พิษณุ บางเขียว (2544) “ศึกษารูปภาษาแสดงอุปลักษณะในข่าวการเมือง” และงานของ อุษา พงศ์ชัยวิบูลย์ (2544) ที่มีการศึกษาอุปลักษณะเรื่องการเมืองจากการนำเสนอข่าวของหนังสือพิมพ์รายสัปดาห์โดยงานทั้ง 3 ฉบับพบว่า แนวคิดการอุปลักษณะเกี่ยวกับการเมืองที่สะท้อนออกมาจากวรรณกรรมของไทยที่มีมากที่สุดคือ การใช้ถ้อยคำให้เห็นว่า การเมืองไทย คือ การต่อสู้ หรือ สงคราม เช่น ศักปากน้ำ แม่ทัพ เชือด ยุทธการ ฯลฯ (พิษณุ บางเขียว, 2544)

การเลือกใช้มโนอุปลักษณะ (การเมือง คือ สงคราม) นั้นสะท้อนให้เห็นความคิดและความเชื่อของนักการเมืองว่า ตนเป็นผู้มีความสามารถ มีประสบการณ์ มีความเสียสละ มีหน้าที่ที่จะต้องปกป้องคุ้มครองและรักษาความมั่นคงในชีวิตให้แก่ประชาชน มโนอุปลักษณะนี้สอดคล้องกับความเชื่อที่มีอยู่ก่อนตามประวัติศาสตร์ที่ผู้นำจะต้องเป็นผู้ที่อาสาอยู่ในแนวหน้า มีความกล้าหาญ เสียสละในการต่อสู้กับข้าศึกศัตรูเพื่อปกป้องประชาชน ในขณะที่ประชาชนเป็นผู้อยู่ในแถวหลังซึ่งจะต้องได้รับการคุ้มครองและดูแลจากนักการเมือง ดังนั้นนักการเมืองเป็นผู้มีบุญคุณ มีเกียรติควรได้รับการยกย่องในความกล้าหาญและเสียสละ

(รัชสมัยญา กลิ่นน้ำหอม, 2551: 188)

รัชสมัยญา กลิ่นน้ำหอม (2551) พบว่านักการเมืองไทยมีการใช้ถ้อยคำที่สะท้อนอุปลักษณะเกี่ยวกับการเมือง 9 มโนอุปลักษณะ ได้แก่ 1.การเมือง คือ การต่อสู้ หรือ สงคราม 2.การเมือง คือ การเดินทาง 3.การเมือง คือ การแข่งขัน 4.การเมือง คือ ครอบครัวยุ 5.การเมือง คือ การรักษาโรค 6.การเมือง คือ การแสดง 7.การเมือง คือ ธุรกิจ 8.การเมือง คือ การดูแลและทำนุบำรุง และการเมือง คือ เกม

งานของ พิษณุ บางเขียว (2544) “ศึกษารูปภาพแสดงอุปลักษณะในข่าวการเมือง” พบอุปลักษณะเกี่ยวกับการเมือง 6 ประเภท ได้แก่ อุปลักษณะเกี่ยวข้องกับกีฬา ได้แก่ ฟันธง ยืนชกหมัดต่อหมัด, อุปลักษณะเกี่ยวข้องกับสัตว์ เช่น พัดกันนัว, อุปลักษณะเกี่ยวข้องกับพืช เช่น กินแห้ว ส้มหล่น, อุปลักษณะเกี่ยวกับวัตถุสิ่งของ เช่น มุ้ง มีดโกน, อุปลักษณะเกี่ยวกับวิทยาการและการแสดง เช่น การบ้าน เป่าปุ่นจิ้น, อุปลักษณะเกี่ยวกับสงคราม เช่น ศึกปากน้ำ แม่ทัพ เชือดยุทธการ ฯลฯ

2) อุปลักษณะเกี่ยวกับชุดความคิดเรื่อง “ผู้หญิง”

งานวิจัยที่ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากโครงการส่งเสริมการวิจัย คณะศิลปศาสตรมหาวิทาลัย ธรรมศาสตร์ ปี 2551 เรื่อง “การศึกษาอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับผู้หญิงในวรรณกรรมนิราศ” ของ น้ำเพชร จินเลิศ และ สุภาพร พลายเล็ก (2551) ได้ศึกษาอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับผู้หญิงในวรรณกรรมนิราศ 3 สมัย ได้แก่ สมัยอยุธยา, สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (รัชกาลที่ 1-6) และสมัยรัตนโกสินทร์ตอนปลาย (รัชกาลที่ 7-ปัจจุบัน) พบว่า อุปลักษณะเกี่ยวกับผู้หญิงในวรรณกรรมนิราศแบ่งเป็น 3 ประเภทได้แก่

(1) อุปลักษณะสิ่งมีชีวิต ประกอบด้วย อุปลักษณะชีวิต และอวัยวะร่างกายของกวี เช่น หัวใจ, ดวงตา, แก้วตา และขวัญ, อุปลักษณะสัตว์ เช่น ปลา นก ผี ควาย เหี้ย โดยพบว่ามีทั้งลักษณะของการให้ความหมายกับผู้หญิงทั้งดี และไม่ดี อย่างการเปรียบเทียบกับ “เหี้ย” หรือ “ควาย” จะหมายถึง เป็นลักษณะพฤติกรรมที่ไม่ดีของผู้หญิง, อุปลักษณะพืช พบว่ามีการใช้ดอกไม้มาเปรียบเทียบกับผู้หญิงมากที่สุด โดยเฉพาะดอกบัวที่หมายถึงหน้าอกของผู้หญิง

(2) อุปลักษณะสิ่งไม่มีชีวิต ได้แก่ อุปลักษณะสิ่งประดิษฐ์ เช่น อาหาร และยารักษาโรค, อุปลักษณะสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ส่วนใหญ่เพื่อเปรียบเทียบลักษณะที่สวงามของผู้หญิง ได้แก่ ดวงจันทร์ ดาว น้ำ หาด โดยพบว่า ดวงจันทร์จะมีการนำมาใช้มากที่สุด

(3) อุปลักษณะสิ่งเหนือธรรมชาติ เช่น นางฟ้า, นางอัปสร, กิณรี, นางเมขลา โดยส่วนใหญ่มีมโนทัศน์เบื้องหลังว่า ผู้หญิงเป็นสิ่งที่อาจจะไม่สามารถครอบครองได้จริง

ตัวอย่าง

บุญไม่เคยเลยแล้วจึงแคล้วคลาด ที่มุ่งมาดมิได้ชมสมถวิล
 จะก้มหน้าไปบางกอกดมดอกดิน มิได้กลิ่นดาวเรืองที่เมืองกรุง
 (นิราศทวารวดี)

จากตัวอย่างข้างต้นนามวลีที่ใช้เรียกผู้หญิงคือคำว่า “ดอกดิน” ดอก หมายถึง ส่วนหนึ่งของพรรณไม้ที่ผลิโตออกจากต้นหรือกิ่ง มีหน้าที่ทำให้เกิดผลและเมล็ดเพื่อสืบพันธุ์ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 396) ดิน หมายถึง วัตถุธาตุของพื้นโลกที่ใช้ปลูกพืชผล หรือ บัณฑิตต่าง ๆ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 407) ในบริบทนี้ “ดอกดิน” หมายถึง ผู้หญิงที่มีลักษณะต่ำต้อย ซึ่งครอบครองได้ง่าย แต่ไม่ค่อยเป็นที่ต้องการนัก อุปลักษณดังกล่าวจัดอยู่ในวงความหมายของดอกไม้ซึ่ง นำมาเปรียบเทียบกับผู้หญิง “ดอกดิน” จึงเป็นอุปลักษณเชิงมโนทัศน์ที่แสดงให้เห็นความคิดที่เชื่อมโยงสอดคล้องกันระหว่างดอกดินและผู้หญิงว่า ผู้หญิงเป็นเหมือนกับดอกไม้ที่บอบบาง ต่ำต้อย ไม่มีราคา สามารถพบได้ทั่วไป แต่ก็ยังทำหน้าที่สืบพันธุ์ได้ ลักษณะที่คล้ายกันนี้ ดอกดินจึงนำมาใช้กล่าวเปรียบเทียบกับผู้หญิง

(น้ำเพชร จินเลิศ, สุภาพร พลายเล็ก, 2551: 40)

มีรินดำ บุรุงโรจน์ (2548) ได้ศึกษาอุปลักษณและมโนทัศน์เกี่ยวกับผู้หญิงจากบทเพลงลูกทุ่งไทย จำนวน 3,994 เพลง โดยศึกษาตามทฤษฎีภาษาศาสตร์ปริธานเช่นเดียวกันพบว่า อุปลักษณที่ผู้แต่งเลือกใช้เพื่อเป็นคำแทนหมายถึง “ผู้หญิง” นั้น ประกอบด้วย อุปลักษณ 4 ประเภท คือ

(1) อุปลักษณะสิ่งมีชีวิต ได้แก่ อวัยวะร่างกาย ลักษณะทางกายภาพ ชีวิต โรค ความเชื่อ อาชีพ รวมทั้งตัวละครที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น เปรียบกับอวัยวะร่างกาย ได้แก่ หน้า แก้ม ตา เอว ผิว เนื้อ หัวใจ และขั้ว, เปรียบเทียบกับชีวิตมนุษย์ ได้แก่ ชีวา ยอดชีวา ยอดชีวิต, เปรียบเทียบกับโรคภัยไข้เจ็บ ได้แก่ พิษไข้ ที่หมายถึงความเจ็บป่วยที่เป็นอันตรายของร่างกาย เป็นต้น

(2) อุปลักษณะสิ่งไม่มีชีวิต เช่น อุปลักษณะสิ่งก่อสร้างหรือสิ่งประดิษฐ์ เช่น ของรัก ของเหลื่อเดน ผ้าห่ม หมอนข้าง, อุปลักษณะทรัพย์สิน เช่น ทองคำ ทองพันชั่ง เงิน ราคา แพง มัด จำ เร่ขาย ผลกำไร, อุปลักษณะอาหาร เช่น ปลา ร้า หมูสามชั้น อาหารจานโปรด น้ำพริก น้ำตาล ขนมหวาน หวานคอ มั่น เค็ม จืด ขม เผ็ด อร่อย ชิม อิ่ม เปื่อยล้น, อุปลักษณะยาเสพติด เช่น เหล้า ฝิ่น, อุปลักษณะยารักษาโรค เช่น ยาใจ ยาชุบใจ เป็นต้น

(3) อุปลักษณะธรรมชาติ เช่น จันทร จันทร ไฟ น้ำ ดาว ดวงดาว ดาวบ้านนา ดาวค้างฟ้า ฟ้า ไฟ น้ำ น้ำฝน ฝน น้ำค้าง น้ำครำ วารี นา ลม ดิน ถิ่น แจ่ม อุ่น

(4) อุปลักษณะการเดินทาง เช่น รถ เรือ รถไฟ ทางปูพรม

3) อุปลักษณะเกี่ยวกับชุดความคิดเรื่อง “ชีวิต”

การศึกษาเรื่อง “อุปลักษณะเกี่ยวกับชีวิตในหนังสือธรรมะ” ของปิยภรณ์ ออบแพทย์ (2552) พบอุปลักษณะเกี่ยวกับ “ชีวิต” 15 อุปลักษณะ เรียงตามลำดับความถี่ คือ ชีวิต คือ การเดินทาง, ชีวิต คือ การต่อสู้ สงคราม, ชีวิต คือ ทรพยากร, ชีวิต คือ ธุรกิจ, ชีวิต คือ ภาชนะ สถานที่ ปิดล้อม, ชีวิต คือ สิ่งไม่คงทน, ชีวิต คือ การศึกษา, ชีวิต คือ ต้นไม้, ชีวิต คือ ละคร, ชีวิต คือ กิฬา, ชีวิต คือ สิ่งปลูกสร้าง, ชีวิต คือ แสงเทียน/แสดงตะเกียง, ชีวิต คือ สัตว์ไม่เชื่อง, ชีวิต คือ สิ่งที่มีปริมาณ/ความยาว, ชีวิต คือ สิ่งที่ต้องขัดแต่งเพิ่ม

สำหรับงานวิจัยนี้ เนื่องจากการเลือกที่จะศึกษาวรรณคดีที่มีการใช้ถ้อยคำอย่างไรเพื่อสร้างค่านิยมให้กับสังคมไทย ดังนั้นเพื่อให้ได้ความหมายตามข้อเท็จจริงมากที่สุด ผู้วิจัยจึงจะนำส่วนขององค์ประกอบของวรรณคดี คือ 1) ผู้แต่ง 2) บริบทของการแต่ง 3) วัตถุประสงค์และหน้าที่ของวรรณคดี 4) กลวิธีการแต่ง และ 5) โครงเรื่อง มาเป็นกรอบวิเคราะห์ ร่วมกับการวิเคราะห์การใช้ถ้อยคำอุปลักษณะในวรรคทองต่างๆ

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับชุดค่านิยมไทย

ผู้วิจัยได้ทำการวิจัยนี้โดยเน้นการศึกษาไปที่ค่านิยมที่อยู่ในโครงสร้างภาษาผ่านการใช้ภาษาแบบอุปลักษณะของผู้แต่งวรรณคดีประเภทบทละครในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นว่าเป็นอย่างไร โดยมีได้กำหนดหรือกะเกณฑ์คำตอบไว้ก่อน ดังนั้นในส่วนของการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับค่านิยม จึงขอนำเสนอแบบวัดต่างๆ ที่จะเป็นการศึกษาความหมายทางค่านิยมของสังคมไทยอย่างรอบด้านมากที่สุด ผู้วิจัยเรียบเรียงจากการทบทวนวรรณกรรมได้ 3 แนวคิดคือ

2.2.1 แนวคิดเกี่ยวกับค่านิยม และแบบวัดค่านิยม

2.2.2 แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรม และแบบวัดวัฒนธรรม

2.2.3 กรอบความคิดค่านิยมหลักในประเทศไทย

2.2.1 แนวคิดเกี่ยวกับค่านิยมและ แบบวัดค่านิยม

ค่านิยม คือ สิ่งที่บุคคลในสังคมเห็นว่าเป็นสิ่งดี ควรค่าแก่การรักษาไว้ อุดมคติเป็นมาตรฐานแห่งความดีงามสูงสุดที่มนุษย์พยายามยึดไว้เป็นเป้าหมาย ส่วนค่านิยมอาจไม่ใช่สิ่งที่ดีที่สุด และไม่ใช่เป้าหมายมาตรฐานของชีวิต แต่กลุ่มคนก็นิยมและพยายามอนุรักษ์ไว้ไม่ว่าสิ่งนั้นจะดีหรือไม่ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542: 129) เมื่อค่านิยมนั้นมีทั้งดี และไม่ดี แล้วแต่ทัศนคติของแต่ละบุคคล หรือกลุ่มคนตามโอกาส หรือวาระต่างๆ ที่หากเห็นว่าสิ่งใดดีก็ควรหลีกเลี่ยงไม่ปฏิบัติ แต่หากเห็นว่าสิ่งใดเป็นสิ่งที่มีความประโยชน์กับสังคมควรนำมาปฏิบัติเพื่อสร้างสังคมให้ดีขึ้น ค่านิยมจึงเหมือนทางเสือเือนำเรอไปในทิศทางต่างๆ ตามที่สังคมต้องการ (สุพัฒรา สุภาพ, 2525: 6-7) ดังนั้นค่านิยมมีบทบาทสำคัญมากต่อพฤติกรรมของมนุษย์ ในฐานะที่เป็นตัวตัดสินกำหนด ตัวนำ หรือตัวผลักดันให้พฤติกรรมโน้มเอียงไปในทางใดทางหนึ่ง ค่านิยมจึงเป็นพลังที่ซ่อนเร้นอยู่ภายใต้พฤติกรรมทางสังคมส่วนใหญ่ของมนุษย์ด้วย (สุนทรี โคมิน, สนิท สมัครการ, 2522)

ค่านิยมจะสิ่งที่เป็นความเชื่อถาวร และสิ่งที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอด การที่ค่านิยมเป็นความเชื่อถาวรส่วนหนึ่ง ที่ปรากฏในรูปแบบวิถีปฏิบัติ หรือเป้าหมายชีวิตนั้น จึงสมควรมีอยู่ เพื่อให้ความเป็นเอกลักษณ์ของสังคมมีอยู่ และการพัฒนาสังคมทำได้ง่าย กลายเป็นระบบค่านิยมที่เป็นความเชื่อที่ถาวรทางสังคมที่มีอยู่อย่างต่อเนื่องและสัมพันธ์กัน (Rokeach ,1973: 5)

ขณะเดียวกันค่านิยมเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ โดยค่านิยม มีความแตกต่าง เปลี่ยนแปลงไปตามกาลสมัยและลักษณะของชีวิตของบุคคลในสังคม (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542: 129) ค่านิยมจึงเปลี่ยนไปได้ด้วยประสบการณ์ในช่วงชีวิตของคน ในการศึกษาของศาสตร์หลายสาขา โดยเฉพาะสาขาวิชามนุษย์ศาสตร์ และสังคมศาสตร์ จึงให้ความสำคัญกับเรื่องของค่านิยมของสังคมเป็นพิเศษ

Rokeach (1973) ได้สร้างแบบวัดค่านิยมขึ้นมา 1 ชุด เรียกว่า Rokeach Value survey (RVS) เป็นแบบวัดค่านิยม 2 ชุดคือ ค่านิยมวิถีปฏิบัติ 18 ค่านิยม และค่านิยมเป้าหมายของชีวิต 18 ค่านิยม (ตามตารางที่ 2.1) ซึ่งสร้างขึ้นมาจากการสร้างแบบสอบถามที่ให้ความสำคัญกับทั้งความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรม, ชนชั้นทางสังคม, อาชีพ, ศาสนา และความเชื่อทางการเมือง ซึ่ง Rokeach (1973) มองว่าเป็นส่วนสำคัญของการศึกษาปัญหาของมนุษย์ (Rokeach, 1973: 26-28) ดังตารางดังต่อไปนี้

ตาราง 2.1 ค่านิยม 2 แบบของ Milton Rokeach ,1973

ที่	ค่านิยมเป้าหมายของชีวิต	ค่านิยมวิถีปฏิบัติ
1	มีชีวิตที่สุขสบาย (A comfortable life)	ความทะเยอทะยาน (Ambitious)
2	มีชีวิตที่น่าตื่นเต้น (An exciting life)	ความเอื้ออารี เปิดใจกับคนอื่น (Broadminded)
3	การบรรลุเป้าหมาย (A sense of accomplishment)	ความสามารถ (Capable)
4	โลกที่สุขสงบ (A world at peace)	ความแจ่มใส (Cheerful)
5	โลกที่สวยงาม (A world of beauty)	ความสะอาด (Clean)
6	ความเสมอภาค (Equality)	ความกล้าหาญ (Courageous)
7	ความปลอดภัยในครอบครัว (Family security)	การให้อภัยต่อกัน (Forgiving)
8	ความมีอิสระ (Freedom)	การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน (Helpful)
9	ความสุข (Happiness)	ความซื่อสัตย์ (Honest)

10	ความกลมกลืนในใจ (Inner harmony)	มีจินตนาการ (Imaginative)
11	ความรักที่สมบูรณ์ (Mature love)	เป็นอิสระ (Independent)
12	ความปลอดภัยในชาติ (National security)	มีสติปัญญา (Intellectual)
13	ความพึงพอใจ (Pleasure)	มีตรรกะ (Logical)
14	การไถ่บาป (Salvation)	ความรัก (Loving)
15	การเคารพตัวเอง (Self-respect)	อ่อนน้อม เชื่อฟัง (Obedient)
16	การตระหนักต่อสังคม (Social recognition)	สุภาพ (Polite)
17	มิตรภาพที่แท้จริง (True friendship)	ความรับผิดชอบ, เชื่อถือได้ (Responsible)
18	ความรอบรู้ (Wisdom)	การควบคุมตนเอง (Self-controlled)

อย่างไรก็ตามเนื่องจากแบบวัดค่านิยมของ Rokeach (1973) นั้น จะได้รับความนิยมในการนำไปใช้เป็นการศึกษาแบบวัดค่านิยมของประเทศต่างๆ แต่ก็ยังถูกวิจารณ์จากนักวิชาการที่หลากหลายว่าแบบวัดค่านิยมของ Rokeach (1973) เป็นสายตาของชาวตะวันตก ที่ยังไม่สามารถวัดค่านิยมของคนตะวันออกได้ดีนัก รวมถึงประเทศไทยด้วย

สุนทรี โคมิน และสนธิ สมัครงการ (2522) จึงได้นำทฤษฎีและแบบวัดของ Rokeach (1973) มาพัฒนาและสร้างขึ้นใหม่เพื่อวัดค่านิยมของประเทศไทยโดยเฉพาะ โดยจัดกลุ่มเป็น 2 แบบวัดตาม Rokeach (1973) ได้แก่ 1) ค่านิยมวิถีปฏิบัติ (Instrumental values) 23 ชุด และ 2) ค่านิยมจุดหมายปลายทาง (Terminal values) 20 ชุด โดยค่านิยมทั้งสองแบบนี้ มีหน้าที่ต่างกัน แต่ว่าสัมพันธ์กัน (Functional Relationship) ดังนี้

1) ค่านิยมวิถีปฏิบัติ (Instrumental values)

ค่านิยมวิถีปฏิบัติ (Instrumental values) หมายถึง วิธีทางในการประพฤติปฏิบัติที่น่าพึงปรารถนา (Mode of conduct) ผู้วิจัยเห็นว่าค่านิยมวิถีปฏิบัติ นั้น กล่าวง่ายๆ คือพฤติกรรมของปัจเจกชนแต่ละคน ที่รู้สึกและคิดว่าทำแล้วเป็นสิ่งที่ดี ที่มีคุณค่า และสังคมให้การยอมรับว่าสิ่งที่เป็นสิ่งที่ดี ค่านิยมวิถีปฏิบัติที่ สุนทรี โคมิน และสมัครงการ (2522) ได้ทำการศึกษามา พบว่า

ทั้งหมดมี 23 ลักษณะ ได้แก่ การบังคับตัวเอง การเป็นตัวของตัวเอง การปรับตัวเข้ากับจังหวะและสิ่งแวดล้อม การประมาณตนและความรักสันโดษ การพึ่งพาอาศัยกัน การมีความสามารถสูง การมีอารมณ์สงบและความสำรวม การรักษาน้ำใจกัน ความรักใคร่ชอบพอสนิทสนม การให้อภัย ความกตัญญูรู้คุณ ความทะเยอทะยาน ความสุภาพ ความอ่อนน้อมเชื่อฟัง การศึกษาสูง ความกล้า ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ ความสนุกสนานร่าเริง ความคิดสร้างสรรค์ ความสะอาด ความมีน้ำใจเมตตาอารี มีแนวคิดกว้าง หรือ ความคิดที่พร้อมจะรับฟังความคิดเห็นและการกระทำที่แปลกจากของตนเสมอ

สำหรับค่านิยมวิถีปฏิบัตินั้น สุนทรี โคมิน และสมักรการ (2522) อธิบายไว้ว่าคนแต่ละคนจะแยกให้ความสำคัญไปที่จุดรวมที่แตกต่างกัน 2 จุดรวม คือ 1) ศูนย์รวมอยู่ที่จริยธรรม (Moral Values) หมายถึงค่านิยมวิถีปฏิบัติที่มีจุดรวมอยู่ที่ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ซึ่งหากค่านิยมเหล่านี้ถูกละเมิด บุคคลนั้นจะรู้สึกสำนึกผิด (Guilt Feeling) และไม่สบายใจด้วยเสียงมโนธรรม (Conscience) ภายในใจว่าทำผิด 2) ศูนย์รวมอยู่ที่ด้านความสามารถ (Competence Values) หรือค่านิยมสร้างตน (Self-Actualization) ที่เสริมให้เป็นตัวของตัวเองเต็มที่ ดังนั้นค่านิยมที่มีศูนย์รวมอยู่ที่ด้านความสามารถนั้นจะมีจุดรวมอยู่ที่ตัวเอง และไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับความเป็นหรือความไม่มีจริยธรรม (Morality) การละเมิดค่านิยมจะทำให้เกิดความรู้สึกอับอาย (Shame feeling) ที่ตนขาดความสามารถส่วนตัว (Personal Adequacy)

2) ค่านิยมจุดหมายปลายทาง (Terminal values)

ค่านิยมจุดหมายปลายทาง (Terminal values) หมายถึง จุดหมายปลายทางของชีวิตที่พึงปรารถนา (End-state of existence) การศึกษาของสุนทรีย์ โคมิน และสนิท สมักรการ (2522) ได้ค่านิยมจุดหมายปลายทาง 20 ชุด คือ การช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่หวังผลตอบแทน การได้รับความยกย่องในสังคม การมีชีวิตที่ตื่นเต้น การมีชีวิตที่สบายพอสมควร เช่น มีงาน มีเงิน พอกินพอใช้ ไม่เดือดร้อน ไม่เจ็บป่วย การมีมิตรที่ดี การมีคนรัก การมีหลักธรรมและศาสนาเป็นที่พึ่ง ความกว้างขวางในสังคม ความงามของธรรมชาติและศิลปะ ความเป็นปราชญ์ เป็นผู้รู้ดี ความภาคภูมิใจในตัวเอง ได้แก่ รักในเกียรติ ศักดิ์ศรี และค่าของคน ความมั่นคงของประเทศชาติ ได้แก่ ความเจริญก้าวหน้า มั่นคง และปลอดภัยจากการบุกรุก ความมั่งมีในเงินทองและวัตถุ ความรักอิสระ เสรี ความสงบสุขทางใจ ความเสมอภาค ความสำเร็จในชีวิต ความสุขในชีวิตครอบครัว ความสุขสำราญ และโลกที่มีสันติสุข ค่านิยมจุดหมายปลายทาง มี 2 จุดรวม คือ 1) ศูนย์รวมอยู่ที่ตัวบุคคล (self-centered) หรืออยู่ในตัวบุคคล (intrapersonal) เช่นค่านิยม ความสงบสุขทางใจ

2) ศูนย์รวมอยู่ที่สังคม (society-centered) หรือระหว่างบุคคล (interpersonal) เช่น ค่านิยมสันติสุขในโลก

ทั้งนี้ เมื่อค่านิยมมีลักษณะสำคัญ คือมีทั้งความยั่งยืนถาวรของค่านิยม (Enduring quality of value) และความสามารถที่จะเปลี่ยนแปลงได้ด้วย (Changing character) มนุษย์จึงมีลักษณะการเปรียบเทียบระดับความสำคัญของค่านิยมอยู่เสมอ เช่น เด็ก เมื่อได้รับการสั่งสอนจากพ่อแม่ ในกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมเบื้องต้น (Socialization) ย่อมต้องมีค่านิยมเดียวเหมือนค่านิยมที่พ่อแม่สอนไว้ แต่การศึกษาของ สุนทรี โคมิน, สนิท สมัครการ (2522) พบว่าเมื่อเด็กโตขึ้นและมีประสบการณ์มากขึ้น จะเรียนรู้ค่านิยมจากทั้งคำสั่งสอน และจากการสังเกตการกระทำที่เป็นบรรทัดฐานของคนในสังคมไปพร้อมกัน เมื่อประสบกับค่านิยมที่ไม่สอดคล้องกัน เด็กจะทำการตัดสินใจเลือกค่านิยมอันใดอันหนึ่ง โดยไม่รู้สึกรู้สีกว่าเขาจึงมีการจัดลำดับค่านิยมโดยให้ความสำคัญเหลื่อมล้ำต่ำสูง ตามสิ่งที่ตนรู้สึก ซึ่งทำให้เกิดความแตกต่างระหว่างบุคคล แต่มักจะไม่ต่างจากกลุ่มไปมากนัก (สุนทรี โคมิน, สนิท สมัครการ, 2522) ค่านิยมจึงมีทั้งค่านิยมของปัจเจกบุคคล และค่านิยมของกลุ่มที่มีหลายชุด และในค่านิยมของสังคมที่มีหลายชุดนั้น เมื่อไปอยู่ในระดับปัจเจกชนนั้นก็ยังมีความแตกต่างของชุดค่านิยมที่แต่ละคนยึดถือ และมีการจัดลำดับความสำคัญของค่านิยมที่แตกต่างกันด้วย

2.2.2 แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรม และ แบบวัดวัฒนธรรม

แผนแม่บทวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2550-2559 ระบุว่าวัฒนธรรมจะแสดงออกในรูปของค่านิยม (Value) โดยมีบรรทัดฐาน (Norms) เป็นกลไกในการควบคุมการประพฤติปฏิบัติ ผลของการประพฤติปฏิบัติที่ไม่สอดคล้องกับบรรทัดฐานทางสังคมนั้นจะก่อให้เกิดสิ่งที่เรียกว่าการแซงชั่นของสังคม (Social Sanction) ดังนั้นวัฒนธรรมจึงมีความสำคัญในการเป็นเครื่องกำหนดวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในสังคม ทั้งยังเป็นเครื่องวัดและกำหนดความเจริญ ความเสื่อมของสังคม วัฒนธรรมจึงมีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่ของประชาชนและความเจริญก้าวหน้าของประเทศด้วย (กระทรวงวัฒนธรรม, 2550-2559)

แบบวัดวัฒนธรรมของ Hofstede (1980) คือแบบวัดที่ได้รับความนิยมจากนักวิชาการทั่วโลกในการนำไปใช้เป็นมาตรฐานในการศึกษาวัฒนธรรมของแต่ละประเทศ แบบวัดนี้ เรียกว่า Dimensions of national culture ประกอบด้วย 4 มิติ ได้แก่

มิติที่ 1 ระยะห่างทางอำนาจหรือ ชนชั้น (Power distance) ระยะห่างทางอำนาจนี้เป็นการขยายความได้ว่าสมาชิกที่มีอำนาจน้อยที่สุดในองค์กรหรือสถาบันต่างๆ เช่น ครอบครัว ได้ยอมรับและคาดหวังว่าอำนาจนั้นคือความไม่เท่าเทียมกัน วัฒนธรรมที่รับรองระยะห่างทางอำนาจที่ค่อนข้างต่ำจะคาดหวังและยอมรับสัมพันธภาพที่เป็นแบบให้คำปรึกษาระหว่างกัน หรือมีความเป็นประชาธิปไตยมากกว่า

มิติที่ 2 ปักเจกบุคคล (Individualism) หรือ กลุ่มนิยม (Collectivism) ระดับของสังคมที่มีความเป็นปักเจกบุคคลสูงนั้นจะต้องดูเป็นกลุ่ม โดยสังคมแบบปักเจกบุคคลจะมีความกดดันที่ผลักดันเรื่องของความสำเร็จส่วนบุคคล และสิทธิส่วนบุคคล คนถูกคาดหวังให้ยืนได้ด้วยตัวเอง และเลือกความเป็นตัวของตัวเอง ในทางตรงกันข้ามสังคมแบบกลุ่มนิยมมีความโดดเด่นที่จะเป็นสมาชิกของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งไปตลอดชีวิต และเป็นกลุ่มที่มีความเหนียวแน่น โดยเปรียบได้กับครอบครัวขนาดใหญ่เพื่อใช้ป้องกันการแลกกับความภักดี

มิติที่ 3 การเลี่ยงความไม่แน่นอน (Uncertainty avoidance) เป็นความอดทนทางสังคมสำหรับความไม่แน่นอน ซึ่งสะท้อนคนในสังคมนั้นๆ มีความพยายามในการรับมือกับสิ่งที่กังวลด้วยการลดความไม่แน่นอนอย่างไร คนในวัฒนธรรมที่มีการหลีกเลี่ยงความไม่แน่นอนสูง มีแนวโน้มที่จะใช้อารมณ์มากกว่า โดยคนในสังคมจะพยายามลดการเกิดขึ้นของสิ่งที่ไม่รู้จักและสถานการณ์ที่ไม่คุ้นเคย ดังนั้นจึงมีการทำอะไรด้วยการวางแผนอย่างระมัดระวัง และยึดกฎเกณฑ์ตามกฎระเบียบ กฎหมาย และการกำกับดูแล ในทางตรงกันข้าม สังคมที่มีการเลี่ยงความไม่แน่นอนต่ำ ยอมรับและมีความรู้สึกที่สบายมากกว่าเมื่อพอสถานการณ์ที่ไม่มีโครงสร้าง และสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป โดยมีความพยายามใช้กฎให้น้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้ คนในวัฒนธรรมนี้มีแนวโน้มที่จะเน้นการปฏิบัติ พวกเขาจะมีความอดทนต่อความเปลี่ยนแปลงได้มากกว่า

มิติที่ 4 ความเป็นชาย (Masculinity) และความเป็นหญิง (Femininity) เป็นการกระจายบทบาททางอารมณ์ระหว่างความเป็นเพศสภาพ วัฒนธรรมที่บ่งบอกความเป็นชายจะให้คุณค่ากับความสามารถในการแข่งขัน ความอหังการ ความทะเยอทะยาน, และอำนาจ ขณะที่สังคมที่มีวัฒนธรรมแบบความเป็นหญิงจะเน้นเรื่องของสัมพันธภาพ และคุณภาพของชีวิต ซึ่งสังคมที่มีวัฒนธรรมแบบความเป็นชายนี้จะมีความเข้าใจมากกว่าวัฒนธรรมแบบความเป็นหญิง ที่คนในสังคมนี้นับว่าเพศชาย หรือเพศหญิง จะมีลักษณะของความพอประมาณ และความเอาใจ

ใส่คนอื่นมากกว่า จนบางครั้งมีคนเรียกสังคมของความเป็นชายและความเป็นหญิงว่า ปริมาณของชีวิต (Quantity of life) และคุณภาพของชีวิต (Quality of life)

เมื่อนำแบบวัดวัฒนธรรมของ ฮอฟสตีด (1980) มาวัดวัฒนธรรมของทางประเทศแถบเอเชีย พบว่าวัฒนธรรมของชาวเอเชียจะมีลักษณะของระยะห่างทางอำนาจสูง แสดงให้เห็นเรื่องของการให้ความสำคัญกับเรื่องของชนชั้น รวมถึงมีลักษณะเป็นกลุ่มนิยม ดังนั้นกรอบในการวิเคราะห์เรื่องของค่านิยมในระดับวัฒนธรรมนั้น ผู้วิจัยจะสร้างกรอบการศึกษาโดยใช้แบบวัดวัฒนธรรมของฮอฟสตีด (1980) ร่วมด้วย

2.2.3 กรอบความคิดค่านิยมของประเทศไทย

การศึกษาเรื่องค่านิยมที่เป็นเอกลักษณ์ของคนไทยนั้นมีหลายชิ้น ที่สำคัญคือ งานของสุนทรี โคมิน (1990) ที่จัดกลุ่มลักษณะนิสัยของคนไทยเป็น 9 กลุ่ม งานของรัชนีกร เศรษฐโชติ (2532) ที่กล่าวถึงเรื่องชนชั้น และค่านิยมไทยที่แตกต่างกันระหว่างคนเมืองและคนชนบท งานของ Knutson, Thomas; Posirisuk, Sutirat (2005) ที่ศึกษารูปแบบการสื่อสารทางสังคม งานของรุจิระ วิจารณ์ประภาณต์ที่ศึกษารูปแบบการสื่อสารของคนไทยในที่ต่างบริบท งานของ สุพัฒน์นา สุภาพ (2525) ที่จัดกลุ่มค่านิยมไทยขึ้นมาได้มากถึง 37 กลุ่ม ฯลฯ ผู้วิจัยได้ศึกษาและคัดเลือกค่านิยมที่เป็นเอกลักษณ์ของประเทศไทย ได้ 4 ค่านิยม คือ 1) ค่านิยมการยอมรับระยะห่างทางอำนาจสูงของไทยแบบชนชั้น 2) ค่านิยมการยอมรับระยะห่างทางอำนาจสูงของไทยแบบชายเป็นใหญ่ 3) ค่านิยมกลุ่มนิยม และ 4) ค่านิยมพุทธศาสนา โดยผู้วิจัยจะใช้กรอบนี้เป็นกรอบหลักในการวิเคราะห์ค่านิยมที่อยู่ในการใช้ภาษาอุปลักษณ์ในวรรณคดีที่เลือกมาศึกษา ดังนี้

2.2.3.1 ค่านิยมการยอมรับระยะห่างทางอำนาจสูงของไทยแบบชนชั้น

ค่านิยมการยอมรับระยะห่างทางอำนาจสูงของไทยแบบชนชั้นถือเป็นค่านิยมหลักของสังคมไทย เพราะระบบการปกครองของไทยเริ่มต้นมาจากระบบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ หรือพระมหากษัตริย์เป็นมีอำนาจทางสังคมสูงสุด ทำให้มีการแบ่งชนชั้นของกษัตริย์แตกต่างกับบุคคลธรรมดา หรือประชาชน โดยกษัตริย์นั้น ถือว่าอยู่ในชนชั้นสูงที่สุดในสังคม หรือชนชั้นมูลนาย ขณะที่ประชาชนนั้นอยู่ในชนชั้นต่ำกว่า เรียกว่าชนชั้น “ไพร่” หรือ “ทาส”

เนื่องจากการปกครอง เรื่องของชนชั้นจึงได้ฝังตัวอยู่ในโครงสร้างสังคมไทยอย่างแน่นหนา จนกระทั่งมาถึงปัจจุบัน ใน 2 โครงสร้างสำคัญคือ โครงสร้างสังคมชนบท และสังคมเมือง (รัชนิกร เศรษฐ, 2532)

ค่านิยมที่ฝังอยู่ในโครงสร้างสังคมเมืองหลวง มีลักษณะการจัดชนชั้นของคน ตามสถานภาพทางสังคมตามฐานะทางเศรษฐกิจ อำนาจ และความเกี่ยวข้องทางการเมือง และระดับการศึกษา โดยเน้นหนักในเรื่องอำนาจและความมั่นคงมากกว่าชาวชนบท มีความต้องการ ถีบตัวจากชนชั้นเดิมไปสู่ชนชั้นที่สูงกว่าโดยอาศัยปัจจัยทางการเมือง อภิสิทธิ์ และพวกพ้องเป็นตัวเร่งสำคัญ รัชนิกร เศรษฐ (2532) ระบุว่าค่านิยมชนชั้นที่ฝังตัวอยู่ในเมืองมี 5 ระดับ ได้แก่ ชนชั้นผู้ดีเก่า (aristocrats) ได้แก่ผู้สืบเชื้อสายมาจากตระกูลเก่าและขุนนาง มักมีสมบัติเป็นที่ดินมากกว่าเงินสด และมีอิทธิพลทางการเมือง ชนชั้นบุคคลชั้นนำในสังคมไทย (elite) ได้แก่ ผู้บริหารประเทศ นักการเมือง ข้าราชการระดับสูงและนักธุรกิจ เจ้าของกิจการที่ใหญ่โตมั่นคง เป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์สินมั่งคั่ง บุคคลเหล่านี้มักมีฐานะทางเศรษฐกิจดีหรือมีอำนาจทางการเมืองสูง ชนชั้นกลางระดับสูง (upper-middle class) ได้แก่ ข้าราชการ เช่น ครู อาจารย์ ตำรวจ แพทย์ ทหาร หรือผู้มีอาชีพอื่นๆ ที่มีระดับความรู้สูงพอสมควร และมีทักษะที่เหมาะสมกับอาชีพ มีฐานะทางเศรษฐกิจค่อนข้างดีถึงปานกลาง และพยายามรักษาระดับชั้นของตนไว้อย่างเหนียวแน่น ชนชั้นกลางระดับต่ำ (lower middle-class) ได้แก่ ช่างฝีมือ กรรมกร ช่างนาญงาน และคนงานในโรงงานอุตสาหกรรมต่างๆ บุคคลที่จัดอยู่ในชนชั้นนี้มีความพยายามอย่างยิ่งที่จะสะสมเงินทองเพื่อไต่เต้าไปสู่ชนชั้นทางสังคมที่สูงกว่า และชนชั้นต่ำ (lower class) ได้แก่ กลุ่มผู้ใช้แรงงานในการประกอบอาชีพ เช่น พวกกรรมกรไร้ฝีมือ คนรับใช้ พวกหาบเร่ และผู้หาเช้ากินค่ำ ซึ่งส่วนใหญ่แล้วเป็นผู้อพยพจากสังคมชนบทมาอาศัยอยู่ตามชุมชนแออัดของสังคมเมืองหลวง

ค่านิยมที่ฝังตัวอยู่ในโครงสร้างสังคมชนบท มีลักษณะของสังคมแบบการรวมตัวกันอย่างเหนียวแน่น มีระบบสัมพันธ์แบบเครือญาติ มีการนับถืออาวุโส มีการเห็นอกเห็นใจกัน และมีค่านิยมในเรื่องคุณงามความดีทางศาสนาเป็นตัวควบคุมการประพฤติทางสังคมของคนชนบทเป็นสำคัญ คนที่ได้รับการยกย่องให้เป็นผู้นำในสังคมชนบทได้แก่ พระ ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน และผู้อาวุโสที่ชาวบ้านนับถือ (รัชนิกร เศรษฐ, 2532)

การให้ความสำคัญกับเรื่องชนชั้น ส่งผลให้ค่านิยมของคนไทยสะท้อนออกมาจากการสื่อสารที่ฝังอยู่ในระบบความคิดของคนๆหนึ่งด้วย โดยเฉพาะการที่คนไทยให้ความสำคัญกับบริบททางสังคมสูง (High-context) เวลาที่จะมีการสนทนากับใคร มักจะต้องการรู้อย่างชัดเจน

ก่อนว่ามีระดับความสัมพันธ์ทางชนชั้นกับคนนั้นๆ อย่างไร เพื่อที่จะตัดสินใจเลือกใช้โครงสร้างทางภาษาที่เหมาะสมในบทสนทนานั้นๆ ด้วย (Knutson, Thomas; Posirisuk, Sutirat, 2005: 10) ดังนั้นงาน Knutson et al. (2003) จึงระบุว่าผู้พูดคนไทยมีคำแทนตัวเองหรือประธานบุรุษที่ 1 ถึง 17 รูปแบบ และมีคำแทนบุคคลที่ 2 มากถึง 19 รูปแบบ และเวลาเลือกจะใช้คำแทนไหนก็จะดูถึงคุณภาพ, ความใกล้ชิดสนิทสนมของคู่สนทนานั้นๆ ประกอบการสนทนาทุกครั้ง (Knutson et al., 2003 อ้างถึงใน Knutson, Thomas; Posirisuk, Sutirat, 2005: 10)

งานของ รุจิระ โรจนประภาณต์ (1997) เรื่อง Communication patterns of Thai people in A non-Thai context พบว่าคนไทยมีรูปแบบการสื่อสารในลักษณะของการให้ความสำคัญกับบริบทรอบข้าง (Contextuality) อย่างมาก โดยคนไทยมักจะเรียกแทนกันด้วยใช้ศัพท์ที่แทนการเป็นญาติสนิทกัน เช่น พี่ หรือน้อง ในการระบุตัวตนซึ่งกันและกัน ซึ่งในส่วนนี้ถือเป็นการแสดงออกถึงการให้ความสำคัญกับชนชั้นทางสังคม และให้ความสำคัญกับความแตกต่างทางอายุ รวมทั้งในการสื่อสารคนไทยจะมีการเรียกคนอื่นอย่างให้เกียรติด้วยชื่อนำหน้า หรือตำแหน่ง เช่น ศาสตราจารย์ หรือมิสเตอร์ รวมทั้งท่าทางของคนไทยที่นิยม “ไหว้” ซึ่งเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงการมีชนชั้นในสังคมไทย

สุพัฒนา สุภาพ (2525) ระบุลักษณะค่านิยมของไทย 37 กลุ่ม โดยมี 8 กลุ่ม ที่เป็นเรื่องเกี่ยวกับของชนชั้นทางสังคม ได้แก่ 1. การรักพระมหากษัตริย์ที่เป็นผู้มีแต่ให้เป็นศูนย์รวมจิตใจคนทั้งชาติ และเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจในการอยู่รอด และการรักษาเอกราชของไทย 2. เงินเป็นปัจจัยสำคัญที่สุด บุคคลจึงพยายามดิ้นรนต่อสู้เพื่อเสริมสร้างฐานะของตนให้มั่นคง โดยอาศัยวัตถุเป็นเครื่องวัด ซึ่งรวมไปถึงการนิยมวัตถุสิ่งของที่เป็นการแสดงฐานะที่แตกต่างกันด้วย 3. การกตัญญูรู้คุณคน ได้แก่ พ่อแม่ที่ให้ชีวิต การเลี้ยงดู ครูบาอาจารย์ที่ให้การศึกษและเจ้านายหรือผู้บังคับบัญชาที่ปกป้องคุ้มครองเรา 4. ยกย่องผู้มีความรู้ ที่ส่วนมากหมายถึงผู้มีปริญญาบัตร ผู้มีการศึกษาสูง รวมถึงคนต่างชาติที่คนไทยรู้สึกว่าเป็นผู้มีความรู้สูง 5. การไม่ตรงต่อเวลาของผู้มีอำนาจเหนือกว่าเป็นเรื่องปกติ 6. ขอบงานพิธีกรรม เพราะเป็นการทำเพื่อเกียรติ เพื่อตำแหน่ง ต้องการการยกย่องจากสังคม เช่น เกิด แต่งงาน ตาย 7. ขอบนับญาติ ที่เวลาพบใครจะเรียกคนอื่นเป็นญาติ เช่น พี่ น้อง อา น้า ป้า แสดงให้เห็นถึงการนับอายุเป็นชนชั้นประเภทหนึ่ง 8. นิยมบุคคลมากกว่าอุดมการณ์ โดยเฉพาะผู้เหนือกว่า หรือมีชื่อเสียงในสังคม

รชนีกร เศรษฐธู (2532) ศึกษาวิธีการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ที่มีกับเด็กและเรื่องของชนชั้น พบว่ามีการเอาใจเด็กเล็กๆ มากเป็นพิเศษ ทำให้เด็กไทยได้รับความอบอุ่นทางจิตใจ

และผลเสียคือเด็กไทยได้มีลักษณะคิดว่าตัวเองสำคัญกว่าคนอื่น (Egocentrics) เมื่อโตขึ้นจึงคิดแต่จะเป็นเจ้านายคน ตรงกับงานของ สุนทรี โคมิน (1990) ที่ระบุว่าคนไทยให้ความสำคัญกับค่านิยมของ “หน้าตา” หรือความเป็นตัวตนของตัวเองเป็นอันดับแรก โดยคนไทยมีความคิดว่าเรื่องของอิตตาเป็นเรื่องใหญ่ มีความรู้สึกเป็นอิสระสูง มีความภูมิใจและมีเกียรติ นั้นเป็นเหตุผลว่าทำไม หากคนไทยมีคนมาต่อว่าพ่อและแม่ของตัวเองจะมีความโกรธอย่างมาก มากกว่าการที่เห็นการบาดเจ็บ และการชกกันในเรื่องต่างๆ เสียอีก ความเป็นตัวตนสูงของคนไทย ทำให้คนไทยมีกลไกในการหลีกเลี่ยงการปะทะกันโดยไม่จำเป็น ความเป็นตัวตนนี้เป็นชุดค่านิยมพื้นฐานที่นำไปสู่ค่านิยมหลักอื่นๆ ของคนไทยด้วย เช่น การรักษาหน้า การหลีกเลี่ยงการวิพากษ์ และความเกรงใจที่เป็นทัศนคติหยาบๆ ของการมีความรู้สึกต่อคนอื่นที่ไม่ต้องการจะเป็นสาเหตุของปัญหาให้คนอื่นหรือไม่อยากทำให้เขารู้สึกเสียใจ เพราะคนไทยถือว่า “หน้าตา” เป็นเรื่องอ่อนไหว

2.2.3.2 ค่านิยมการยอมรับระยะห่างทางอำนาจสูงของไทยแบบชายเป็นใหญ่

ค่านิยมชายเป็นใหญ่ในสังคมไทย ผู้วิจัยถือว่าเป็นค่านิยมเรื่องชนชั้นอย่างหนึ่ง เพราะสังคมไทยจะให้อำนาจกับผู้ชายมากกว่าผู้หญิง โดยเฉพาะการยกย่องทางสังคมที่จะเห็นว่าประเทศไทยไม่เคยมีพระมหากษัตริย์เป็นผู้หญิงเลยแม้แต่คนเดียว เพิ่งมีนายกหญิงคนแรกเมื่อปี พ.ศ.2555 การขึ้นตำแหน่งในอาชีพการงานที่ผู้ชายมักจะได้รับเลือกก่อน การให้ผู้ชายเป็น “ผู้นำครอบครัว” หรือเป็น “ช้างเท้าหน้า” หรือการที่ผู้หญิงจะมีคุณค่าต่อเมื่อเป็นส่วนหนึ่งของผู้ชายที่เป็นค่านิยมที่มีอิทธิพลต่อสังคมไทยมาจนกระทั่งปัจจุบัน

เรื่องของการยอมรับระยะห่างทางอำนาจสูงของไทยนั้น Benedict (1946) นักวิจัยชาวสหรัฐอเมริกาที่รัฐบาลสหรัฐอเมริกาได้ส่งมาศึกษาวัฒนธรรมไทยในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้อธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างค่านิยมชนชั้น และค่านิยมชายเป็นใหญ่ว่ามีความสัมพันธ์กัน โดยระบุว่าการศึกษาที่สังคมไทยเป็นสังคมที่มีพื้นฐานการปกครองแบบกษัตริย์ในสมบูรณาญาสิทธิราชย์ได้ทำให้ระบบศักดินาเป็นระบบการผลิตที่ขึ้นอยู่กับยศตำแหน่งมีความสำคัญ นอกจากนี้การยอมรับระยะห่างทางอำนาจ หรือ การมีชนชั้นที่เด่นชัด ยังมีมิติของความป็นสังคมของชายเป็นใหญ่ โดยความดีของคนไทยจะวัดจากการทำบุญ และการบวชพระเป็นพระสงฆ์ถือเป็นคนดี แต่มีแค่ผู้ชายเท่านั้นที่จะเป็นพระสงฆ์ได้ (Tannenbawn,2009)

2.2.3.3 ค่านิยมกลุ่มนิยม

ค่านิยมกลุ่มนิยมของไทยเป็นค่านิยมที่มีความสำคัญอย่างมากถึงระดับวัฒนธรรมของไทย โดยเฉพาะคำกล่าวที่ว่า “น้ำพึ่งเรือ เสือพึ่งป่า” ที่แสดงให้เห็นว่าคนเราจะอยู่ด้วยกันนั้นต้องมีการพึ่งพาอาศัยกัน งานของ สุนทรี โคมิน (1990) ที่มีการนำค่านิยมวิถีปฏิบัติและค่านิยมเป้าหมายชีวิตมาจัดกลุ่มค่านิยมของคนไทยออกมาเป็น 9 กลุ่มนั้น ผู้วิจัยพบว่าค่านิยมแบบกตัญญูรู้คุณคน (Grateful relationship orientation) ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่ราบรื่น (Smooth interpersonal relationship orientation) ความยืดหยุ่น และการปรับตัว (Flexibility and adjustment orientation) และการพึ่งพาอาศัยกัน (Interdependence orientation) ล้วนเป็นค่านิยมที่เชื่อมโยงกับวัฒนธรรมแบบกลุ่มนิยม ดังนี้

1) ความสัมพันธ์แบบกตัญญูรู้คุณคน (Grateful relationship orientation) เป็นค่านิยมที่มากำกับเรื่องของตัวตน โดยลักษณะของคนไทยนั้นจะมีลักษณะของความซื่อสัตย์และความจริงใจในการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน เกิดขึ้นระหว่างบุคคลผู้มีความใจดีและจริงใจในการช่วยเหลือในสิ่งที่คนอื่นต้องการและขึ้นชอบ ซึ่งความสัมพันธ์แบบบุญคุณนี้อยู่บนพื้นฐานค่านิยมความกตัญญู ที่เป็นการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ซึ่งความกตัญญูนี้เป็นค่านิยมระดับสูงที่เป็นลักษณะของสังคมไทย ที่จะมีการปลูกฝังกันต่อมา โดยเฉพาะคำว่า “รู้บุญคุณ” และ “ตอบแทนบุญคุณ” ซึ่งค่านิยมนี้มีตั้งแต่ระดับบุญคุณของพ่อแม่ บุญคุณของครูที่ให้ความรู้

2) ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่ราบรื่น (Smooth interpersonal relationship orientation) เพราะเหตุว่าคนไทยให้ความสำคัญกับค่านิยมตัวตน กับค่านิยมความกตัญญู ทำให้คนไทยเป็นกลุ่มที่มีค่านิยมในการปฏิสัมพันธ์กับสังคมแบบตัดสินใจจากอิทธิพลภายนอก หรือว่าชอบทำให้สังคมที่อยู่มีความราบรื่น จากงานวิจัยพบว่ามีค่านิยมที่เสริมเรื่องของการที่คนไทยชอบความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่ราบรื่น 8 ประการสำคัญ ได้แก่ การคิดถึงความคิดของผู้อื่น (caring and considerate), การมีน้ำใจและชอบช่วยเหลือ (kind and helpful), การตอบสนองกับสถานการณ์และโอกาสต่างๆ (responsive to situations and opportunities), การควบคุมตนเอง มีความอดทน อดกลั้น (Self-controlled, tolerant-restrained), ความสุภาพและถ่อมตัว (Polite and humble), ความสุขุม และรอบคอบ (Calm and cautions), ความพอใจกับสิ่งที่ตนมีอยู่ (Contented), ความสัมพันธ์กับสังคม (Social relation) สิ่งเหล่านี้สะท้อนมาจากคำที่คนไทยชอบใช้ได้แก่ “ไม่เป็นไร” “อารมณ์ดี” “อะไรก็ได้” “เกรงใจ” “รักษาน้ำใจกัน” “น้ำใจ” “อ่อน

นอกเหนือจากนี้ “ใจเย็นๆ” เป็นต้น โดยคนไทยจะไม่ทำให้คนอื่นต้องรู้สึกไม่ดี หรือเจ็บปวดกับการเป็นตัวตนของคนอื่นๆ

3) ความยืดหยุ่น และการปรับตัว (Flexibility and adjustment orientation) การให้คุณค่ากับสังคมที่ราบรื่นนั้น ทำให้คนไทยตอบสนองหรือปรับตัวเข้ากับสถานการณ์และโอกาสต่างๆ ได้ดี สิ่งนี้คือความยืดหยุ่น และการปรับตัว ซึ่งเป็นค่านิยมที่มีความสำคัญมากที่สุดที่พบในการศึกษาเรื่องค่านิยมของคนไทย พบว่าค่านิยมนี้ในระดับของกระบวนการรับรู้ของคนไทยมีอยู่อย่างต่อเนื่องทั้งๆ ที่มีพื้นฐานหรือมาจากกลุ่มที่แตกต่างกัน และยิ่งน่าสนใจเมื่อพบว่าความยืดหยุ่นและนี้พบในระดับข้าราชการประจำมากกว่ากลุ่มชาวนา เกี่ยวข้องกับการสร้างสมดุลของอัตรา อำนาจ และสถานการณ์ต่างๆ ที่ไม่ใช่อุดมการณ์ และไม่ใช่เป็นเรื่องทางกฎหมายหรือคำสั่ง ทำให้หลายครั้งพบลักษณะคนไทยเป็นแบบ “คาดเดาไม่ได้” “ไม่ทำตามสัญญา” “ขาดความรับผิดชอบ” “เห็นแก่ตัว” “ฉวยโอกาส” และมีค่านิยมของ “การซื้อสัตย์” น้อยกว่า นอกจากนี้ยังพบว่าคนไทยมีทัศนคติต่อการมองปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นว่าเป็น “เรื่องเล็กๆ” “ไม่ใช่เรื่องสำคัญ” หรือ “ทำให้ตายได้” และ “ทุกสิ่งทุกอย่างปรับได้”

4) การพึ่งพาอาศัยกัน (Interdependence orientation) เป็นจิตวิญญาณของความร่วมไม้ร่วมมือของชุมชน โดยการร่วมมือจะเกิดขึ้นในลักษณะการที่บ่งบอกว่าจะอยู่ร่วมกันอย่างไร และพึ่งพาอาศัยกันอย่างไร ค่านิยมนี้กระตุ้นพฤติกรรมความร่วมมือในชุมชน และสนับสนุนความเป็นมิตรต่อกัน

2.2.3.4 ค่านิยมพุทธศาสนา

สุนทรี โคมิน (1990) ระบุว่าค่านิยมความเลื่อมใสทางศาสนา (Religio-psychical orientation) เป็นผลมาจากศาสนาพุทธนิกายเถรวาทที่เป็นศาสนาหลักของคนไทย คนไทยมักจะนิยมทำความดี และเข้าไปร่วมพิธีการและพิธีกรรมทางศาสนาอยู่เสมอ ซึ่งพิธีกรรมเหล่านั้นจะผูกติดอยู่กับวิถีชีวิตของคนไทยไม่ว่าจะเป็นที่บ้าน ที่ทำงาน หรือ ชุมชน เช่น วันเกิดการขึ้นบ้านใหม่การย้ายที่ทำงานใหม่การสร้างตึกใหม่ หรือการเฉลิมฉลองต่างๆ

สุนทรี โคมิน (1990) ระบุว่า การที่คนไทยมีค่านิยมความสนุก ความสุข (Fun-pleasure orientation) และขาดความมุ่งมั่นในการทำงานนั้นก็มีผลมาจากพุทธศาสนาที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาด้านเศรษฐกิจด้วย ได้แก่ พุทธศาสนาเน้นย้ำให้คนปลดปล่อยจากสินค้า

วัตถุนิยม และเป้าหมายทางวัตถุด้วยการลดความอยากได้ อยากมี อยากเป็น พุทธศาสนาส่งเสริมการเชื่อเรื่องโชคละตา ในความรู้สึกลอยล้งในสภาพที่ประสบอยู่เป็นผลมาจากกรรมเก่าซึ่งแนวความคิดนี้ขัดขวางกับความก้าวหน้า อย่างไรก็ตาม สุพัตมรา สุภาพ (2552) พบว่าค่านิยมการนับถือพุทธศาสนานั้นชาวชนบทจะมีจิตศรัทธาไปวัดมากกว่าคนเมือง แต่คนเมืองมักจะนับถือศาสนาพุทธด้วยการพูดมากกว่าการปฏิบัติ (สุพัตมรา สุภาพ, 2552: 7)

บทที่ 3

วิธีการดำเนินงานวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ศึกษาชุดคำนิยามไทยผ่านการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงอุปลักษณ์ (Metaphor) ในหนังสือ “วรรณทองในวรรณคดีไทย” ฉบับราชบัณฑิตยสถาน : กรณีศึกษาวรรณคดีประเภทบทละคร” เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคำนิยามที่อยู่ในวรรณคดีไทย ผ่านมาวิเคราะห์เนื้อหาด้วยการวิเคราะห์ความหมายของการสื่อสารเพื่อสร้างความจริงทางสังคม ผ่านการวิเคราะห์การใช้ภาษาในรูปแบบของการอุปลักษณ์ หรือการเปรียบเทียบ หรือ Metaphor Analysis โดยได้นำแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องมาเป็นกรอบในการวิเคราะห์ดังนี้

3.1 วิธีการวิจัย

3.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา

1.4 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

3.4 กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูล

3.5 การนำเสนอข้อมูล

3.1 วิธีการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ศึกษาชุดคำนิยามไทยผ่านการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงอุปลักษณ์ (Metaphor) ในหนังสือ “วรรณทองในวรรณคดีไทย” ฉบับราชบัณฑิตยสถาน : กรณีศึกษาวรรณคดีประเภทบทละคร” เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยจะเป็นการศึกษาความจริงของสังคมที่มีการประกอบสร้างขึ้นในสังคมไทยช่วงเวลานึงๆ จากหนังสือเรื่อง “วรรณทองในวรรณคดี

ไทย” ของราชบัณฑิตยสถาน ผลิตในปี พ.ศ. 2554 เผยแพร่ในรูปแบบหนังสือ ซึ่งเป็นตัวบทแบบเขียน (Written documents) ในรูปแบบฉันทลักษณ์แบบวรรณกรรมร้อยกรอง มีกลุ่มเป้าหมายเป็นประชาชนทั่วไป โดยผู้วิจัยเลือกกรอบการวิเคราะห์แบบ Metaphor Analysis ด้วยวิธีการอุปลักษณ์ของ Lakoff and Johnson (1980) มาประยุกต์ใช้ แต่จะไม่ใช่การใช้สถิติที่ซับซ้อน การวิเคราะห์นี้เป็นการศึกษาอุปลักษณ์จากมุมมองภาษาศาสตร์ ปริชาณ หรือเป็นการวิเคราะห์ทางภาษาศาสตร์ (Linguistic Analysis) ตามแนวความคิดที่ว่าอุปลักษณ์พบได้ทั่วไปในชีวิตประจำวัน โดยมีเกณฑ์ในการจัดระเบียบข้อมูลโดยดูจากอุปลักษณ์ที่ปรากฏในชีวิตประจำวัน 2 แบบคือ 1) ถ้อยคำอุปลักษณ์ หรือรูปภาษาแสดงอุปลักษณ์ (metaphorical expression) และ 2) อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ หรือ มโนอุปลักษณ์ ซึ่งเป็นอุปลักษณ์ในระบบความคิดของมนุษย์ (conceptual metaphor) หรือในงานวิจัยนี้อธิบายว่าคือความหมายเชิงลึกของคำต่างๆที่เป็นแบบเปรียบเทียบที่สมาชิกในสังคมมีส่วนร่วมกัน ซึ่งทั้งผู้สร้างความหมายผ่านการใช้ภาษา และผู้ตีความหมายผ่านการใช้ภาษานั้น ถือว่าเป็นสมาชิกของกลุ่มสังคมวัฒนธรรมเดียวกัน

3.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา

วรรณทองในวรรณคดีไทยในส่วนของบทละครที่ระบุว่ามี การสร้างสรรค์ขึ้นโดยพระมหากษัตริย์ 7 เรื่อง ประกอบด้วยวรรณทองจำนวน 163 วรรณทอง ได้แก่

3.2.1 บทละครพูดคำกลอนเรื่องพระร่วงพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จำนวน 4 วรรค

3.2.2 บทละครร้องเรื่องพระร่วงพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จำนวน 3 วรรค

3.2.3 บทละครรำเรื่องท้าวแสนปม พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จำนวน 5 วรรค

3.2.4 บทละครเรื่องพระเกียรติยศพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จำนวน 3 วรรค

3.2.5 บทละครเรื่องรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์ใน พระเจ้ากรุงธนบุรีจำนวน 13 วรรค

3.2.6 บทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกจำนวน 54 วรรค

3.2.7 บทละครเรื่องอุณรุท พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก จำนวน 81 วรรค

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

การวิจัยนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บข้อมูลจากการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) บทละครร้อยกรองที่สร้างขึ้นโดยพระมหากษัตริย์ในยุครัตนโกสินทร์ตอนต้นจำนวน 7 เรื่อง ในหนังสือเรื่อง “วรรณคดีในวรรณคดีไทย” ที่จัดพิมพ์โดยราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554

3.4 กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์เนื้อหาสารวรรณคดี ในหนังสือเรื่อง “วรรณคดีในวรรณคดีไทย” จากระเบียบวิธีการวิจัยแบบการวิเคราะห์อุปลักษณ์ (Metaphor Analysis) ของ Lakoff and Johnson (1980) มาประยุกต์ใช้เป็นแนวความคิดหลัก เนื่องจากผู้วิจัยไม่ได้กำหนดรายละเอียดของชุดค่านิยมชุดใดชุดหนึ่งโดยเฉพาะ เพราะมีความต้องการให้ข้อมูลนำไปสู่ความจริงที่ใกล้เคียงที่สุด ซึ่งในแต่ละวรรคของจำนวน 163 วรรคของนั้น อาจมีความเปรียบเทียบอุปลักษณ์หลายอุปลักษณ์ หรือไม่มีเลยก็เป็นไปได้ จึงจะทำการวิเคราะห์ใน 3 ระดับ คือ

1.4.1 วิเคราะห์องค์ประกอบของวรรณคดี คือ 1) ผู้แต่ง 2) บริบทของการแต่ง 3) วัตถุประสงค์และหน้าที่ของวรรณคดี 4) กลวิธีการแต่ง และ 5) โครงเรื่อง มาเป็นกรอบวิเคราะห์ ร่วมกับการวิเคราะห์การใช้ถ้อยคำอุปมาอุปไมยในวรรคทองต่างๆ

1.4.2 วิเคราะห์ถ้อยคำอุปมาอุปไมยว่ามีลักษณะใดบ้าง โดยนำคำที่เป็นแบบเปรียบเทียบ ที่ใกล้เคียงกัน และมีความต่อเนื่องกัน คำที่ใช้ซ้ำๆ มาจัดกลุ่มข้อมูล ตามคำหลักของกลุ่มนั้นๆ (Main Metaphor) ซึ่งแต่ละกลุ่มข้อมูลอาจมีความแตกต่างกัน แต่มีทิศทางที่นำไปสู่คำหลักของกลุ่มคำเดียวกัน และความหมายของกลุ่มคำนั้นๆ ว่ามีความหมายเชิงลึกทางสังคมอย่างไร โดยใช้ พจนานุกรมของราชบัณฑิตยสถานเป็นเกณฑ์หลักในการตีความของคำในหมวดหมู่ที่สำคัญ

ตัวอย่าง

Main Metaphor :ORGANIZATION IS MACHINE

1. Shared understanding: machine has interlocking parts

Organizational entailment: organization has interlocking parts

Metaphors evidencing entailment:

“Everything is going like clockwork.”

“He really threw a wrench into the works.”

“Their timing is off.”

“Something is in the wrong gear.”

2. Shared understanding: Friction is created as machines work

Organizational entailment: friction is created as organization work

Metaphors evidencing entailment:

“Here comes the rub.”

“We’re burning ourselves out.”

“We’d better slow down and cool off”

“We’re going to wear her down”

“Sparks fly when the boss shows up”

(Koch & Deetz, 1981: 8-9)

1.4.3 วิเคราะห์ว่าค่านิยมที่สะท้อนผ่านการอุปลักษณะนี้มีลักษณะอย่างไร และมีความสัมพันธ์กับค่านิยมทั้ง 4 แบบ คือ 1) ค่านิยมการยอมรับระยะห่างทางอำนาจสูงแบบค่านิยมชนชั้น 2) ค่านิยมการยอมรับระยะห่างอำนาจสูงแบบค่านิยมชายเป็นใหญ่ 2) ค่านิยมแบบกลุ่มนิยม และ 3) ค่านิยมพุทธศาสนา

3.5 การนำเสนอข้อมูล

จากการวิเคราะห์อุปลักษณะจากหนังสือวรรณคดีไทย ผู้วิจัยจะนำเสนอข้อมูลเชิงพรรณนา (Descriptive) โดยแบ่งตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

บทที่ 4 การวิเคราะห์ตัวบทการนำเสนออุปลักษณะในส่วนของวรรณคดีประเภทบทละครจากหนังสือวรรณคดีไทย และค่านิยมที่ถูกสร้างขึ้น

บทที่ 5 สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

บทที่ 4

ผลการศึกษาข้อมูล

การนำเสนอผลการศึกษาข้อมูลในงานวิจัยเรื่อง “ศึกษาชุดค่านิยมไทยผ่านการวิเคราะห์เนื้อสารเชิงอุปลักษณ์ (Metaphor) ในหนังสือ “วรรณทองในวรรณคดีไทย” ฉบับราชบัณฑิตยสถาน : กรณีศึกษาวรรณคดีประเภทบทละคร” ผู้วิจัยจะนำเสนอข้อมูลเชิงพรรณนา (Descriptive) โดยแบ่งตามวัตถุประสงค์การวิจัย คือ เพื่อ ศึกษาลักษณะทั่วไปของการให้ความหมายแบบถ้อยคำอุปลักษณ์ (Metaphorical expression) และศึกษาความหมายเชิงลึกทางสังคม (Deep structure) เกี่ยวกับค่านิยมในสังคมไทย จากหนังสือเรื่อง “วรรณทองในวรรณคดีไทย” ในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาโดยรวบรวมข้อมูล เฉพาะวรรณทองที่เป็นวรรณคดีประเภทบทละคร 7 เรื่อง จำนวน 163 วรรคทอง ด้วยการเรียบเรียงข้อมูลอย่างเป็นระบบด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปในการบันทึกและการจัดเก็บ โดยผู้วิจัยแบ่งส่วนการวิเคราะห์เป็น 2 ส่วนดังนี้

4.1 การใช้ถ้อยคำอุปลักษณ์ในวรรณทองต่างๆ

4.2 ค่านิยมที่อยู่ในวรรณทองต่างๆ

4.1 การใช้ถ้อยคำอุปลักษณ์ในวรรณทองต่างๆ

การวิเคราะห์การใช้ถ้อยคำอุปลักษณ์ในวรรณทองต่างๆนั้น ผู้วิจัยจำเป็นต้องศึกษาในส่วนขององค์ประกอบของวรรณคดีร่วมด้วย เพื่อให้เข้าใจจริงมากที่สุดดังนั้นจึงแบ่งการสรุปผลออกเป็น 2 ส่วน คือ องค์ประกอบของวรรณคดีแต่ละเรื่อง และการใช้ถ้อยคำอุปลักษณ์ในวรรณทองของวรรณคดีแต่ละเรื่อง แล้วค่อยนำไปสรุปรวมผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับ ดังนี้

4.1.1 วิเคราะห์องค์ประกอบของวรรณคดี และการใช้ถ้อยคำ

ส่วนนี้ผู้วิจัยได้แบ่งการศึกษาวិเคราะห์แยกเป็นหัวข้อย่อย เพื่อให้เห็นบริบทของการใช้ถ้อยคำในวรรณคดีต่างๆ ประกอบด้วย 1) ผู้แต่ง 2) บริบทสังคม 3) กลวิธีการแต่งวรรณคดี 4) วัตถุประสงค์ของการแต่งวรรณคดีและหน้าที่ของวรรณคดี 5) โครงเรื่องวรรณคดี 6) การใช้ถ้อยคำอุปมาอุปไมย โดยศึกษาแยกเป็นวรรณคดีแต่ละเรื่อง ดังนี้

4.1.1.1 บทละครพูดคำกลอนเรื่องพระร่วง

1) ผู้แต่ง

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 6)

2) บริบทสังคม

รัชกาลที่ 6 มีนโยบายที่จะใช้ละครพูดเป็นสื่อมวลชน เรื่องที่ทรงแต่งจึงเป็นเรื่องนโยบายการปกครอง แฝงคติธรรมและความคิดสมัยใหม่เกี่ยวกับการเมืองเอาไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับการปกครองในระบบประชาธิปไตย โดยรัชกาลที่ 6 ถือว่าทรงพระราชนิพนธ์บทละครทุกชนิด มากกว่าผู้ใดทั้งสิ้น เช่น โขน ละครรำ ละครดึกดำบรรพ์ ละครพูดสลับลำ และ ละครสังคีต (สมถวิล, 2525: 31)

สมถวิล (2525) ระบุว่า ลักษณะเด่นของบทละครพระราชนิพนธ์ รัชกาลที่ 6 มี 4 ประการคือ ใช้คำกระทัดรัด สั้น กินความหมายมาก เข้าใจง่าย, การดำเนินเรื่อง ถือตามลำดับเวลาเป็นเกณฑ์, บทเจรจาใช้ข้อความสั้นๆ เข้าใจง่าย ประโยคไม่ซับซ้อนเป็นคำพูดธรรมดาที่ใช้อยู่เป็นประจำ และบทละครพูด มุ่งสอนให้คนรักชาติ จะแสดงให้เห็นทั้งคนดี คนเลว ตอนจบจะแสดงผลของผู้ที่กระทำเอาไว้ ตามหลักพุทธศาสนา โดยสมัยรัชกาลที่ 6 นิยมเล่นละครพูดมาก เพราะรวดเร็วทันใจผู้ชม และได้รับความนิยมต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน (สมถวิล, 2525: 36)

3) กลวิธีการแต่งวรรณคดี

บทละครพูดคำกลอน แต่งในปี พ.ศ.2460 ปรับปรุงจากพระราชนิพนธ์เรื่อง พระร่วงที่ทรงพระราชนิพนธ์ไว้เดิม

4) วัตถุประสงค์การแต่งวรรณคดี/หน้าที่ของวรรณคดี

เกิดพระเกียรติ พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ กษัตริย์องค์แรกของราชวงศ์พระร่วง แห่งกรุงสุโขทัย และเป็นพระราชาบายให้ประชาชนรักชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ และยังมุ่งหมายให้เป็นประโยชน์แก่นักศึกษาโบราณคดีและประวัติศาสตร์

5) โครงเรื่องวรรณคดี

เนื้อเรื่อง กล่าวถึง นายคงพ่อเมืองละโว้ ซึ่งเป็นนายกองส่วนน้ำมีบุตรชาย ชื่อ นายร่วง เมื่อนายคงเคราะห์ตายนายร่วงได้แทนที่ พระยาพันทุมสุริยวงศ์ พระเจ้าแผ่นดินขอมให้นักคุมมาทวงส่วนน้ำพระร่วงคิดกระดอมใส่หน้าได้มอบให้นักคุมนำไปถวายพระเจ้าพันทุมสุริยวงศ์ พระเจ้าพันทุมสุริยวงศ์เกรงว่าพระร่วงจะเป็นเสี้ยนหนามต่อไป จึงใช้ให้พระยาเดโชยกทัพมาจับตัวพระร่วง พระร่วงหนีไปบวชเป็นภิกษุอยู่สุโขทัย พระยาเดโชปลอมตัวเป็นคนไทยไปจับตัวพระร่วง ไปพบพระร่วงที่วัดแต่ไม่รู้จัก พระร่วงจึงให้โยมวัดออกมาจับตัวพระยาเดโช ประจวบกับเวลานั้น เจ้าเมืองสุโขทัยสิ้นพระชนม์ตำแหน่งเจ้าเมืองว่างอยู่ ราษฎรสุโขทัยเห็นว่าพระร่วงเป็นผู้มีสติปัญญาจึงเชิญขึ้นครองกรุงสุโขทัย ทรงพระนามว่าพระเจ้าศรีอินทราทิตย์ (องค์การคำของคุรุสภา, 2504: 7)

6) การใช้ภาษาอุปลักษณ์

วรรคทองเรื่องบทละครพูดคำกลอนเรื่องพระร่วง ในหนังสือวรรคทองในหนังสือวรรคทองในวรรณคดีนี้ ประกอบด้วยทั้งหมด 4 วรรคทอง มีการใช้ภาษาอุปลักษณ์ 2 อุปลักษณ์ จัดหมวดได้เป็นอุปลักษณ์ 2 ประเภท คือ อุปลักษณ์เกี่ยวกับการศึกสงคราม และอุปลักษณ์เกี่ยวกับอารมณ์

(1) อุปลักษณ์เกี่ยวกับการศึกษาสงคราม

Metaphor: ศัตรู คือ สัตว์ร้าย

Share understanding: ศัตรูคือสัตว์ร้ายกาจอย่าประมาทศัตรู
มีฉะนั้นอาจเป็นอันตรายถึงชีวิตได้

Metaphors evidencing entailment :

เตือนนอนก็ว่ากลัว

(2) อุปลักษณ์เกี่ยวกับอารมณ์

อุปลักษณ์เกี่ยวกับอารมณ์ พบ 1 อุปลักษณ์ คือ การอธิบาย
คือ เครื่องจักรดังนี้

Metaphor: การอธิบาย คือ เครื่องจักร

Share understanding: การอธิบายคือเครื่องจักรทำลาย
ความสามัคคี

Metaphors evidencing entailment:

การยุยงส่งร้าย นั้นแหละเครื่องทำลายสามัคคี

4.1.1.2 บทละครเรื่องพระร่วง

1) ผู้แต่ง

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

2) บริบทสังคม

รัชกาลที่ 6 (เช่นเดียวกันกับบริบทในบทละครพูดคำกลอนเรื่องพระร่วง)

3) กลวิธีการแต่งวรรณคดี

บทละครร้อง เกิดจากการนำเค้าโครงเรื่องจากพงศาวดารเหนือมาผูกขึ้นใหม่ให้เข้ากับประวัติศาสตร์และโบราณคดี ทำให้เป็นบทละครอิงประวัติศาสตร์ที่มีความสมจริง โดยพระองค์ได้ทรงพระราชนิพนธ์เป็นละครว่าในปี พ.ศ. 2455 และละครพูดในปี พ.ศ. 2460 โดยบทละครร้องนี้พระราชนิพนธ์ขึ้นในปี พ.ศ. 2467 ซึ่งเป็นปลายสมัยของรัชกาล จึงไม่ได้ทันได้พิมพ์ขึ้นในสมัยของพระองค์ แต่ได้นำออกแสดงในรัชกาลครั้งหนึ่ง ณ พระราชนิเวศน์มฤคทายวัน โดยทรงแสดงเป็นนายมันปิ่นยาว (คณะกรรมการฝ่ายจัดทำหนังสือที่ระลึกและจดหมายเหตุฯ ในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี, 2555: 322)

4) วัตถุประสงค์การแต่งวรรณคดี/หน้าที่ของวรรณคดี

เพื่อปรับปรุงให้เหมาะสมกับการแสดงเสื่อป่า และเป็นราชาบายให้ประชาชนมีหน้าที่ในการรักษาชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์

5) โครงเรื่องวรรณคดี

คณะกรรมการฝ่ายจัดทำหนังสือที่ระลึกและจดหมายเหตุฯ ในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี (2555) ระบุถึงรายละเอียดในเรื่องพระร่วงดังนี้

ตัวละครเอก ได้แก่ พระร่วง ที่ในพงศาวดารเชื่อกันว่า พระร่วงคือ พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ กษัตริย์องค์แรกของราชวงศ์พระร่วงแห่งกรุงสุโขทัย ซึ่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเห็นว่าพระร่วงเป็นตัวอย่างอันดีของผู้รักชาติยิ่งกว่าชีวิต ยอมสละชีวิตเพื่อไม่ให้ประชาชนที่อยู่ในปกครองต้องได้รับความเดือดร้อน

นายมันปิ่นยาว เป็นลักษณะของเสื่อป่า เพื่อสนองกับพระบรมราชาบายเรื่องเสื่อป่า หน้าที่ประชาชนที่มีต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์

นางจันทน์ เป็นตัวละครที่พระองค์ทรงจินตนาการขึ้นเอง ไม่มีกล่าวไว้ในตำนาน แต่ทรงเห็นว่าผู้หญิงก็มีส่วนช่วยให้บ้านเมืองรอดพ้นจากภัยสงครามและสามารถเอาชนะศัตรูได้ ทั้งยังมีบทบาทสำคัญอยู่เบื้องหลังชัยชนะ หรือความสำเร็จต่างๆ

เนื้อเรื่อง กล่าวถึง พระร่วงพ่อเมืองละโว้เป็นทุกข์มากที่บ้านเมืองเกิดภาวะแห้งแล้ง พืชพันธุ์ธัญญาหารเสียหาย ประจวบกับเป็นเวลาที่ต้องส่งส่วนน้ำให้แก่ขอม พระร่วงจึงหาวิธีไม่ให้ประชาชนเดือดร้อน ขอผ่อนผันการจัดส่งส่วนน้ำว่าจะส่งให้ภายหลัง แต่นักคัมภีรทหารขอมไม่ยอม พระร่วงจึงต่อรองว่า จะตักน้ำให้แต่ต้องไปขนเอง โดยจะจัดน้ำในปริมาณเท่าเดิม บรรทุกบนเกวียนที่มีจำนวนน้อยกว่าเดิมครึ่งหนึ่ง นักคัมภีรปากเพราะคิดว่าเป็นไปไม่ได้ และต้องยอมทำตามสัญญา ท้าวพันธุสุริยวงศ์เจ้าเมืองขอมเห็นว่าพระร่วงแสดงท่าที่แข็งเมือง จึงส่งพญาเดโชให้ยกทัพไปจับตัวพระร่วงโทษฐานเป็นกบฏ นายมันป็นยาว พรานป่าทราบเรื่องจึงรีบแจ้งเรื่องแก่พระร่วง พระร่วงเกรงจะเกิดการสู้รบเสียเลือดเนื้อ เพราะชาวละโว้ไม่ชำนาญการรบเท่าทัพขอม จึงคิดหลบหนีไปอยู่เมืองสุโขทัย เมืองนอกอาณาจักรขอม ทัพขอมจะได้ไม่เข้าโจมตีละโว้ จึงส่งนายมันว่าแกลังให้ถูกข้าศึกจับตัวแล้วบอกความไป พญาเดโชจึงออกติดตามพระร่วงไปตามลำพัง นายมันลอบหนีกลับไปเมืองละโว้แจ้งข่าวแก่นางจันทน์มารดาพระร่วง นางจันทน์จึงคุมทัพละโว้ลอบเข้าโจมตีจนทัพขอมแตกพ่ายไป พญาเดโชตามมาพบพระร่วง แต่ไม่รู้จักจึงถูกจับตัวส่งกลับเมืองขอม ชาวสุโขทัยศรัทธาพระร่วงมากจึงเชิญให้ครองกรุงสุโขทัย

6) การใช้ภาษาอุปลักษณ์

วรรณคดีเรื่องบทละครเรื่องพระร่วง ในหนังสือวรรณคดีในหนังสือวรรณคดีในวรรณคดีนี้ ประกอบด้วยทั้งหมด 3 วรรคทอง มีการใช้ภาษาอุปลักษณ์ 1 ครั้ง 1 ประเภท คือ อุปลักษณ์ประเภทการศึกสงคราม

(1) อุปลักษณ์เกี่ยวกับการศึกสงคราม

Metaphor: ความกล้า เหมือน อัญมณี

Share understanding: คนไทยต้องมีความกล้าในการต่อสู้ศัตรู เหมือนความแกร่งของเพชร และความกล้านี้เป็นสิ่งมีค่าอย่างมาก

Metaphors evidencing entailment: กล้า เหมือน

เพชร

4.1.1.3 บทละครเรื่องท้าวแสนปม

1) ผู้แต่ง

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

2) บริบทสังคม

รัชกาลที่ 6 (เช่นเดียวกันกับบริบทในบทละครพูดคำกลอนเรื่องพระร่วง)

3) กลวิธีการแต่งวรรณคดี

กลอนบทละคร โดยรัชกาลที่ 6 ได้นำเรื่องตำนานแสนปมในต้นหนังสือพระราชพงศาวดาร ของกรมสมเด็จพระปรมานุชิตมาแต่งเป็นบทละคร โดยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงนำเรื่องท้าวแสนปมมาแต่งขึ้นใหม่ตามเค้าเรื่องเดิมเป็นบทละครอย่างสมบูรณ์เมื่อวันที่ 19 มีนาคม พ.ศ. 2456 แต่หยิบเฉพาะเรื่องของท้าวแสนปมขึ้นมา ตั้งแต่พระชินเสนทูลลาพระบิดาไปดูดวงนางในไตรตรึงษ์ จนได้นางกลับมาศรีวิไชย

4) วัตถุประสงค์การแต่งวรรณคดี/หน้าที่ของวรรณคดี

รัชกาลที่ 6 เชื่อว่า ตำนานต่างๆ อาจมีเค้าโครงของความจริง โดยเฉพาะท้าวแสนปมนี้ถ้ามีอยู่จริงจะเป็นพระบิดาของสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 ผู้ทรงสถาปนากรุงเทพมหานคร (กรมศิลปากร, 2513: 373-374) จึงได้สันนิษฐานว่าเรื่องราวข้อเท็จจริงจะเป็นอย่างไร จึงได้แต่งบทละครเรื่องท้าวแสนปมขึ้น หน้าที่ของวรรณคดีจึงเป็นการเทิดพระเกียรติพระรามาธิบดีที่ 1

5) โครงเรื่องวรรณคดี

กล่าวถึงเมืองไตรตรึงษ์ ซึ่งท้าวไตรตรึงษ์ชั่วที่มีราชธิดาองค์หนึ่ง ชื่อว่านางอุษามีรูปงดงามมาก กิตติศัพท์เลื่องลือระบือไปในเมืองต่าง ๆ ทราบถึงเจ้านครศรีวิไชย จึงใช้ทูตไปทาบตามเพื่อขอนางนั้นเป็นมเหสีแห่งพระชินเสนราชโอรส แต่ท้าวไตรตรึงษ์ไม่มีราชโอรสก็

ปรารภนาจะให้เขย มาเป็นกษัตริย์ครองเมืองสืบไป จึงตอบว่าถ้าท้าวศรีวิไชยยอมเป็นเมืองขึ้นจึงจะยกพระธิดาให้ ท้าวศรีวิไชยก็ไม่ยอมจึงงดกันไป

กาลต่อมาพระชินเสนมีความปรารภนาจะเห็นตัวพระธิดาของท้าวไตรตรึงษ์ จึงลาพระราชบิดาไปยังเมืองไตรตรึงษ์ ครั้นว่าจะเข้าไปตรง ๆ ก็เห็นว่าไม่สะดวก ด้วยพระบิดาและท้าวไตรตรึงษ์ผิใจกันอยู่ จึงใช้อุบายแปลงตัวเป็นยาจกเอาฝุ่นและเขม่าทาตัวให้เปื้อนเปรอะ เอารงค์แต้มตัวให้ดูประหนึ่งว่าเป็นปมปุมทั่วไปทั้งตัว นุ่งหม้อให้ปอน ใช้ชื่อว่าแสนปม แล้วก็เข้าไปในเมืองไตรตรึงษ์โดยไปอาศัยรับใช้ผู้เฝ้าสวนหลวงอยู่เพื่อหาช่องทางดูตัวนางอุษา

อยู่มาวันหนึ่ง นางอุษา ออกไปประพาสสวนหลวง ส่วนแสนปมไปเที่ยวเดินเก็บผลหมากรากไม้และผักหญ้าอยู่ จึงได้เห็นตัวนางก็เกิดความรัก จึงเข้าไปหาและนำผักไปถวาย ฝ่ายนางอุษาสงเกตดูนายแสนปมเห็นว่าไม่ใช่ไพร่จริง เพราะประการหนึ่ง มิได้ให้ขัตติย อิกประการหนึ่ง นั้น นายแสนปมตาจ้องดูนางไม่หลบเลย นางจึงให้ข้าหลวงซักดู ก็ได้รับความแต่เพียงว่าชื่อนายแสนปมแต่ไม่บอกวามาแต่ไหน หรือเป็นลูกเต้าเหล่าใคร นางอุษานึกในใจว่าต้องเป็นคนมีตระกูลแปลงตัวมาเป็นแน่แท้ ครั้นจะพูดจาอะไรต่อไปก็ไม่ถนัดจึงสั่งนายแสนปมว่าต่อไปให้มันเก็บผักส่งเข้าไปในวัง แล้วนางก็กลับเข้าวังฝ่ายพระชินเสนได้ตรองจากท่าทางของนางก็รู้ว่า นางมีใจตอบ จึงใช้อุบายเอาเหล็กแหลมจารเป็นหนังสือบนมะเขือเป็นถ้อยคำเกี้ยวเลียบเคียงเป็นนัย ๆ แล้วนำมะเขือกับผักอื่น ๆ ส่งไปให้นาง ฝ่ายนางอุษาได้เห็นหนังสือนั้นแล้ว ก็เขียนหนังสือตอบใส่ห่อหมากฝากไปให้

นายแสนปม พระชินเสนได้รับหนังสือตอบก็เข้าใจได้ดีว่านางสมควรรักใคร่ในตนแน่แล้วมีความบอกเป็นนัย จึงเข้าไปหานางที่ในวังต่อจากนั้นก็นัดพบปะได้เสียกันโดยวิธีมีหนังสือเขียนบนมะเขือในการติดต่อดังนั้น จึงเกิดปรากฏขึ้นว่านางอุษานั้นโปรดเสวยมะเขือนัก ต่อมาพระชินเสนต้องรีบกลับไปนครศรีวิชัยอันเนื่องมาจากพระบิดาป่วย จึงมิทันพานางไปด้วย ต่อจากนั้นก็มิชอบขัดบังเกิดขึ้นจึงเป็นอันยังไม่มีโอกาสที่จะจัดการไปรับนางอุษา จนนางประสูติโอรสโหรทำนายตามดวงชะตาว่าพระโอรสของนางจะได้เป็นพระยามหากษัตริย์ทรงเดชานุภาพใหญ่ยิ่ง ท้าวไตรตรึงษ์ผู้เป็นตา จึงอยากจะใคร่ทราบว่าเป็นบิดาของหลาน เพราะถามพระธิดาก็ไม่ให้การอย่างใดทั้งสิ้น ถามพวกข้าหลวงก็ไม่มีใครรู้เรื่องอะไร จึงเป็นแต่ใจกันว่าตั้งแต่ได้เสวยมะเขือซึ่งนายแสนปมถวายแล้วก็ทรงครวั ท้าวไตรตรึงษ์ทรงไตรตรองเห็นว่า ผู้ชายถ้าไม่เป็นคนที่ไหนจะบังอาจลอบรักสมัครสวสกับพระธิดาได้ถ้ารู้ตัวและเห็นว่าเป็นผู้ที่สมควรกันก็จะได้อภิเษกให้เป็นคู่ครองกัน จึงคิดหาอุบายที่จะรู้ตัวผู้ว่านางอุษา โดยให้ปาวประกาศบรรดาทวย

ลูกเจ้าขุนมูลนายและทวยราษฎร์มาพร้อมกัน ให้ถือขนมมณเฑียรมาแล้วก็ทรงอธิษฐานว่า ถ้าผู้ใดเป็นบิดาพระกุมาร ขอให้พระกุมารรับของจากมือผู้นั้น แล้วท้าวไตรตรึงษ์จะได้ยกพระธิดาอภิเษกให้ ที่คิดอุบายเช่นนี้ก็โดยเชื่อว่าธิดานั้น อย่างไรก็คงจะไม่ยอมให้ลูกรับของจากมือผู้อื่น นอกจากตัวของตน เพราะถ้ากุมารรับของคนอื่น นางก็ต้องตกไปเป็นเมียของคนอื่น ที่ไหนจะปลงใจยอมได้ความทราบถึงพระชินเสนจึงจัดทัพใหญ่ตั้งพระทัยจะต้องรับนางผู้เป็นชายามาให้จงได้ จึงต้องเตรียมกำลังเพื่อรบได้ที่เดียว พอใกล้นครไตรตรึงษ์ก็สั่งให้ทัพหยุดพัก และสั่งให้อุบายแก่ขุนพลไว้แล้วพระชินเสนจึงแปลงเป็นนายแสนปลอมถือข้าวเย็นก้อนหนึ่งไปยังพระลาน

ครั้นถึงเวลากำหนดท้าวไตรตรึงษ์จึงกระทำการตามอุบายที่ออกไว้ พระกุมารก็ไม่รับของใครสักคนเดียว จนกระทั่งนายแสนปลอมชูก้อนข้าวเย็นให้จึงได้รับ ท้าวไตรตรึงษ์เห็นเช่นนั้นรู้สึกอับอายเพราะคิดว่าพระธิดาเล่นซุกกับคนเลวต่ำชาติ จึงขับพระธิดาออกจากพระนคร ทั้งด่าว่านายแสนปลอมต่าง ๆ นานา นายแสนปลอมจึงกล่าวว่าถึงขับไล่ก็ไม่วิตก เมืองจะสร้างอยู่เองได้สักเมือง ไตรตรึงษ์ก็ได้ ทั้งไม่มีความเกรงกลัวใคร เพราะถ้าตนตีอินทเกียรขึ้น รั้งพลก็จะมีมาเหมือนน้ำมหาสมุทร ท้าวไตรตรึงษ์สำคัญว่า นายแสนปลอมพูดอวดดีจึงทำให้ตีกลอง แสนปลอมก็ตีกลองขึ้นสามลาคองทัพที่ได้เตรียมอุบายกันไว้นอกเมือง ก็ให้ร้องขึ้น ท้าวไตรตรึงษ์ตกใจและรู้ว่าเป็นทัพของพระชินเสนซึ่งปลอมตัวมา มีรู้ที่จะทำประการใด ครั้นจะวิงวอนงอน้องพระชินเสนให้อยู่ เขาก็คงไม่อยู่เพราะถูกพ่อของเขาไว้ พระชินเสนจึงได้รับนางอุษาและพระราชโอรสกลับไปนครศรีวิชัย

6) การใช้ภาษาอุปลักษณ์

วรรณคดีเรื่องบทละครเรื่องท้าวแสนปม ในหนังสือวรรณคดีในหนังสือวรรณคดีของในวรรณคดีนี้ ประกอบด้วยทั้งหมด 5 วรรณคดี มีการใช้ภาษาอุปลักษณ์ 16 ครั้ง แบ่งเป็น 3 ประเภท คือ อุปลักษณ์เกี่ยวกับผู้หญิง, อุปลักษณ์เกี่ยวกับผู้ชาย และอุปลักษณ์เกี่ยวกับอารมณ์ ดังนี้

(1) อุปลักษณ์เกี่ยวกับผู้หญิง

(1.1) ผู้หญิงคืออัญมณี ประกอบด้วย ผู้หญิงมีค่า เปรียบได้กับ แก้ว, ผู้หญิงไม่มีค่า เปรียบได้กับ ก้อนกรวด

Metaphor: ผู้หญิง คือ อัญมณี

Share understanding: ผู้หญิงเป็นสิ่งที่ต้องมีค่า ผู้ชายต้อง
เอามาครอบครองให้ได้

Metaphors evidencing entailment:

เห็นแก้วแว่ววับที่จับจิต ไยไม่คิดอาจเอื้อมให้ถึงที่

เมื่อไม่เอื้อมจะได้อย่างไรมี อันมณีหรือจะโอดมาถึงมือ

ได้เห็นแก้วประเสริฐเลิศชม จะนิยมก้อนกรวดอะไรได้

(1.2) ผู้หญิงคือดวงจันทร์

Metaphor: ผู้หญิง คือ ดวงจันทร์

Share understanding: ผู้หญิงคือสิ่งที่มีค่า เป็นของสูงที่
ผู้ชายหมายปองและต้องคว้าเอามาให้ได้ แต่บางครั้งอาจจะ
ไม่ได้ครอบครอง

Metaphors evidencing entailment:

อันกระต่ายนิยมชมจันทร์

(1.3) ผู้หญิงคือสิ่งของ

Metaphor: ผู้หญิง คือ สิ่งของ

Share understanding: ผู้หญิงเป็นสิ่งที่ต้องมีค่า ผู้ชายต้อง
เอามาครอบครองให้ได้แต่บางครั้งก็ครอบครองได้ยาก

Metaphors evidencing entailment:

อันของสูงแม้ปองต้องจิต ถ้าไม่คิดปิ่นปายจะได้หรือ

(1.4) ผู้หญิงคือดอกไม้

Metaphor: ผู้หญิง คือ ดอกไม้

Share understanding: ผู้หญิงอ่อนแอ บอบบาง รอให้
แมลงหรือผู้ชายมาดมดม

Metaphors evidencing entailment:

ไม่คิดสอยมัวคอยดอกไม้ร่วง คงวาดดวงบุปผชาติสะอาด
หอม

ดูแต่ภูมิรินทร์ยวบินดอม จึงได้ออมอบกลิ่นสุมาลี

(2) อุปลักษณ์เกี่ยวกับผู้ชาย

(2.1) ผู้ชายคือ ดวงดาว

Metaphor: ผู้ชาย คือ ดวงดาว

Share understanding: ผู้ชายเป็นสิ่งที่สูงส่ง

Metaphors evidencing entailment:

เหมือนดวงดาววาวๆ อยู่ไกลครัน ชิดสวรรค์สุดเอื้อมมา
เชยชม

(2.2) ผู้ชาย คือ นักรบ

Metaphor: ผู้ชาย คือ นักรบ

Share understanding: ผู้ชาย คือ คนที่เข้มแข็งกว่า
ผู้หญิงอยู่เหนือผู้หญิง

Metaphors evidencing entailment:

ในลักษณะนั้นว่าน่าประหลาด เป็นเชื้อชาตินักรบกลับ
กล้า

(2.3)ผู้ชายคือส่วนหนึ่งของร่างกายผู้หญิง

Metaphor: ผู้ชาย คือ ดวงใจ

Share understanding: ผู้ชายเป็นส่วนสำคัญของ
ผู้หญิง

Metaphors evidencing entailment:

ถือว่าดวงใจอยู่ไกลลิบ เหลือจะหยิบมาชมภริมย์
สันต์

(2.4)ผู้ชาย คือ สัตว์ได้แก่ ผึ้ง, กระจ่าย

Metaphor: ผู้ชาย คือ สัตว์

Share understanding: ผู้ชาย คือ คนที่จะเซยชม
ผู้หญิง, อยู่เหนือผู้หญิง เหมือนผึ้งที่ดมกลิ่นดอกไม้
ส่วนกระจ่าย หมายถึง ผู้ชายเหมือนสัตว์ตัวเล็กๆ
ไม่มีพิษภัย หมายถึงจะครองผู้หญิง

Metaphors evidencing entailment:

ดูแต่ภูมิรินเที่ยวบินดอม จึงได้ออมอบกลิ่นสุมาลี

อันกระจ่ายนิยมชมจันทร์

หมายเหตุ:

ภุมระ, ภุมรา, ภุมริน, ภุมรี, ภุมเรศ แปลว่า ภุมร,
แมลงผึ้ง, แมลงภู่ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542)

(3) อุปลักษณ์เกี่ยวกับอารมณ์

Metaphor: อารมณ์เหมือนรสชาติอาหาร

Share understanding: ความสุขคืออาหารรสหวาน
ความทุกข์คืออาหารรสขม

Metaphors evidencing entailment:

รสใดไม่เหมือนรสรัก หวาน นักหวานใดจะเปรียบได้
(รสชาติของอาหารรสหวาน เปรียบได้กับ ความสุข) แต่
มิได้เชยชมสนใจ ขม ใดไม่เทียบเปรียบปาน (รสชาติ
ของอาหารรสขม เปรียบได้กับ ความทุกข์)

4.1.1.4 บทละครรำเรื่องพระเกียรติรถ

1) ผู้แต่ง

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

2) บริบทสังคม

รัชกาลที่ 6 (เช่นเดียวกับบริบทในบทละครพูดคำกลอนเรื่องพระร่วง)

3) กลวิธีการแต่งวรรณคดี

บทละครร้อยกรอง โดยรัชกาลที่ 6 ได้ทรงพระราชนิพนธ์พระเกียรติรถไว้ 2
สำนวน คือ 1) บทละครรำ แบ่งเป็น 2 ตอน และ 2) บทละครร้องแบบดึกดำบรรพ์ แบ่งเป็น 3 องก์
โดยทรงปรับปรุงจากสำนวนแรกที่เป็นบทละครรำ

4) วัตถุประสงค์การแต่งวรรณคดี/หน้าที่ของวรรณคดี

เพื่อสำหรับแสดงในงานพระราชพิธีสมโภชเดือนพระราชนิพนธ์ของพระองค์ที่จะประสูติจากพระนางเจ้าสุวัทนา พระวรราชเทวี ในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2468 แต่ยังไม่ได้ซ้อมเข้าฉาก ก็ทรงพระประชวร และเสด็จสวรรคตในวันที่ 26 พฤศจิกายน พ.ศ. 2468 ดังนั้น ละครรูปแบบดึกดำบรรพ์เรื่องพระเกียรติยศนี้จึงไม่ได้นำออกแสดง จนกระทั่งคณะสโมสรละครสมัครเล่นนำมาจัดแสดงเป็นครั้งแรก ณ หอวิชาจุฬาลงกรณ์ ในฤดูกาลแสดงละครพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวปีที่ 4 พ.ศ. 2528-2529 เมื่อวันที่ 11 พฤศจิกายน พ.ศ. 2528 เพื่อเฉลิมพระเกียรติในวโรกาสครบห้ารอบนักษัตรของสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี (คณะกรรมการฝ่ายจัดทำหนังสือที่ระลึกและจดหมายเหตุฯ ในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี, 2555: 210)

5) โครงเรื่องวรรณคดี

แสดงถึงความรักระหว่างพ่อกับลูกที่ต่างยอมเสียสละชีวิตเพื่อกันและกันได้ มีเนื้อเรื่องตามการลำดับฉากเป็น 3 องก์ ได้แก่ องก์ที่ 1 กลางดงในแดนของท้าวภีมาสูร องก์ที่ 2 หอในปราสาทที่ประทับของพระนางอินทรีฯ กรุงเกียรติวดี องก์ที่ 3 หอหนึ่งในตำหนักพระเกียรติยศ กรุงเกียรติวดี

ตัวละครเอกคือ ท้าวเกียรติราช เป็นราชาผู้ครองนครเกียรติวดี, ท้าวภีมาสูร คือราชาผู้ครองนครบาดาล, พระนางอินทรีฯ พระมเหสีของท้าวเกียรติราช, พระเกียรติยศ ยุพราชแห่งเกียรติวดี

เนื้อเรื่อง กล่าวถึง ท้าวเกียรติราชกษัตริย์เมืองเกียรติวดี ประพาสป่าเพื่อจับกวางทองให้พระนางอินทรีฯ ผู้เป็นมเหสี แต่ท้าวเกียรติราชถูกยักษ์ภีมาสูรจับได้ จึงจำต้องให้สัญญาว่าเมื่อกลับถึงเมือง ถ้ามีผู้ใดนำของมาถวายต้องนำมาให้ยักษ์เพื่อไถ่ชีวิต เมื่อท้าวเกียรติราชกลับถึงเมือง พระนางอินทรีฯ นำพระโอรสที่เพิ่งประสูติมาถวาย ท้าวเกียรติราชตกใจมากและเสียใจที่ต้องเสียที่ยักษ์ แต่ไม่ยอมสละพระโอรสให้ยักษ์ ยอมมอบชีวิตตนแทน ยักษ์ภีมาสูรยอมผ่อนผันให้ 20 ปี เมื่อครบกำหนดท้าวเกียรติราชไม่ยอมปฏิบัติตามสัญญาจึงประชวรหนัก พระเกียรติยศซึ่งเป็นพระโอรสตัวโตมาก คิดหาทางช่วยโดยจะยอมทำทุกวิถีทางที่จะช่วยพระบิดา แม้ชีวิตก็ยอมสละได้ และทันทีที่ทราบความจริงจากพระอาจารย์คือพระภริทวาชฤณี พระเกียรติยศก็

รีบไปหายักษ์ภีมาสูร ยักษ์ภีมาสูรนำพระเกียรติรถไปเมืองบาดาลแต่งตั้งให้เป็นมหาอุปราชา พระเกียรติรถทำหน้าที่แทนภีมาสูรได้อย่างดี จนเป็นที่รักของประชาชน แต่ยักษ์ภีมาสูรกลับไม่พอใจจึงหาทางกำจัดด้วยวิธีต่างๆ โดยให้ธิดาชื่อสุวรรณเกษาช่วย แต่เมื่อทั้งสองได้พบกันก็รักใคร่กัน นางช่วยพระเกียรติรถให้รอดพ้นจากอุบายของภีมาสูรได้ ทั้งสองพากันหนีจากเมืองบาดาลมาหาพระภักทวาชฤๅษีในที่สุดยักษ์ภีมาสูรถูกปราบจนยอมกลับใจ พระเกียรติรถกับนางสุวรรณเกษาได้แต่งงานกันแล้วกลับสู่เมืองเกียรติวดี (คณะกรรมการฝ่ายจัดทำหนังสือที่ระลึกและจดหมายเหตุฯ ในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี, 2555: 212)

6) การใช้ภาษาอุปลักษณ์

วรรคทองเรื่องบทละครเรื่องพระเกียรติรถ ในหนังสือวรรคทองในหนังสือวรรคทองในวรรณคดีนี้ ประกอบด้วยทั้งหมด 3 วรรคทอง มีการใช้ภาษาอุปลักษณ์ 3 ครั้ง แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ อุปลักษณ์เกี่ยวกับการศึกสงคราม และอุปลักษณ์เกี่ยวกับศาสนา

(1) อุปลักษณ์เกี่ยวกับการศึกสงคราม

(1.1) ศัตรูคืออันตราย

Metaphor: ศัตรู คือ ภัยอันตราย

Share understanding: การจะต่อสู้กับศัตรูต้องมีสติ,

Metaphors evidencing entailment:

เมื่อใดภัยพาลมาราญรอน กุมสติไว้ก่อนจึงสู้ภัย

(2) อุปลักษณ์เกี่ยวกับศาสนา

(2.1) ธรรมะ คือ เครื่องจักร

Metaphor: ศาสนา เหมือน เครื่องจักร

Share understanding: ศาสนาคือเครื่องค้ำกันให้มีความ
อบอุ่น

Metaphors evidencing entailment:

อันว่าผู้มน้อยในทางธรรม เหมือนมีเครื่องค้ำกันกายาอุ่น

(2.2)ปัญญา คือ อารุธ

Metaphor: Metaphor: ปัญญา คือ อารุธผู้ศัตรู

Share understanding: ปัญญาคืออารุธที่ดีที่สุดในการสู้กับ
ศัตรู

Metaphors evidencing entailment:

ปัญญาคืออารุธยุทธวิชัย

4.1.1.5. บทละครเรื่องรามเกียรติ์ พระเจ้ากรุงธนบุรี

1) ผู้แต่ง

สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี

2) บริบทสังคม

โศกยากร (2525) ระบุว่าบทละครเรื่องรามเกียรติ์ แต่งขึ้นใน พ.ศ. 2313 เป็นช่วง
ที่พระเจ้ากรุงธนบุรีสร้างกรุง มีการรบทัพจับศึก บ้านเมืองไม่ปกตินักเพราะมีแต่สงคราม และสมัย
กรุงธนบุรีมีระยะเวลาสั้นมากคือเพียง 15 ปี วรรณคดีช่วงนี้จึงไม่โดดเด่นมากนัก

3) กลวิธีการแต่งวรรณคดี

กลอนบทละคร แต่ไม่นิยมนำมาเล่นเป็นละคร เพราะไม่มีการดัดแปลงให้เข้ากับทำร่ำ ลำนวนโวหารยังผู้สมัยรัตนโกสินทร์ไม่ได้ เพราะพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงถนัดการรบมากกว่าถนัดอักษร

4) วัตถุประสงค์การแต่งวรรณคดี/หน้าที่ของวรรณคดี

พระเจ้ากรุงธนบุรี ต้องการให้มีการปลูกใจประชาชน สืบสานศีลธรรม และรักษาวรรณคดีของชาติมิให้สูญหาย ดังนั้นบทละครเรื่องรามเกียรติ์ ฉบับนี้จึงมีหน้าที่ทางสังคมเป็นหลักมากกว่าจะทำหน้าที่สร้างความบันเทิง

5) โครงเรื่องวรรณคดี

มี 4 ตอน ได้แก่ ตอนทศกัณฐ์ตั้งพิธีทรายกลด และพระลักษมณ์ต้องหอกกบิลพัทธ์ จนผูกผมทศกัณฐ์ ตอนพระมงกุฎประลองศร (ทรงแผลงต้นไม้) ตอนท้าวมาลีว่าความตอนหนุมานเกี่ยวนางวาริน

6) การใช้ภาษาอุปลักษณ์

วรรคทองเรื่องบทละครเรื่องรามเกียรติ์ ในหนังสือวรรคทองในหนังสือวรรคทองในวรรณคดีนี้ ประกอบด้วยทั้งหมด 13 วรรคทอง มีการใช้ภาษาอุปลักษณ์ 9 ครั้ง แบ่งเป็น 5 ประเภท คือ อุปลักษณ์เกี่ยวกับการศึกสงคราม, อุปลักษณ์เกี่ยวกับกษัตริย์, อุปลักษณ์เกี่ยวกับผู้หญิง, อุปลักษณ์เกี่ยวกับอารมณ์ และอุปลักษณ์เกี่ยวกับศาสนา ดังนี้

(1) อุปลักษณ์เกี่ยวกับการศึก

(1.1) ศัตรู คือ เด็กชาย

Metaphor: ศัตรู คือ เด็กชาย

Share understanding: ศัตรู คือ เด็กชาย

Metaphors evidencing entailment:

ประนังทำจำจงกุมารา โส่ตรวนชื่อคาครบครัน (กุมาร
แปลว่า เด็กชาย)

(2) อุปลักษณืเกี่ยวกับกษัตรีย์

(2.1)กษัตรีย์ คือ พระอาทิตย์

Metaphor: กษัตรีย์ เหมือน พระอาทิตย์

Share understanding: กษัตรีย์ เหมือน พระอาทิตย์

Metaphors evidencing entailment:

ดุจดั่งอินทย์ไตรตรัส แจ่มจัตวิเชียรเจ็ดฉาย

(2.2)กษัตรีย์ คือ เทพ, เทวดา, ผู้ยิ่งใหญ่

Metaphor: กษัตรีย์ คือ เทพ, เทวดา, ผู้ยิ่งใหญ่สูงสุด

Share understanding: กษัตรีย์ คือ ผู้ยิ่งใหญ่สูงสุดเหนือกว่า
มนุษย์หรือประชาชนทั่วไป

Metaphors evidencing entailment:

สี่รยศยั้งเจษฏา สุนทราดังทเวะเจ็ดฉาย

องค์อรรคอ่อนแอ้นทั้งสอง ผ่องแผ้วผิวนิลวัตถา

หมายเหตุ :

เจษฏา แปลว่า ผู้เป็นใหญ่สูงสุด (ราชบัณฑิตยสถาน,2557)

อรรค แปลว่า ผู้ยิ่งใหญ่(ราชบัณฑิตยสถาน, 2542)

(2.3) กษัตริย์ คือ ผู้ทรงธรรม

Metaphor: กษัตริย์คือผู้ทรงธรรม

Share understanding: กษัตริย์คือผู้ที่เอาธรรมะเป็นที่ตั้ง

Metaphors evidencing entailment:

แต่กษัตริย์ธรรม ยังหมายมั่นมุ่งมารศรี

(3) อุปลักษณ์เกี่ยวกับผู้หญิง

(3.1) ผู้หญิงคือนางงาม

Metaphor: ผู้หญิง คือ นางงาม

Share understanding: ผู้หญิงเป็นส่วนหนึ่งของผู้ชาย

Metaphors evidencing entailment:

แต่กษัตริย์ธรรม ยังหมายมั่นมุ่งมารศรี

(4) อุปลักษณ์เกี่ยวกับอารมณ์

(4.1) ความทุกข์ คือ น้ำตา

Metaphor: ความทุกข์ คือ น้ำตา

Share understanding: ความทุกข์ คือ น้ำตา

Metaphors evidencing entailment:

หากได้พิเณกวานริน หาไม่จะกินน้ำตาตาย

(5)อุปลักษณ์เกี่ยวกับศาสนา

(5.1)ความรักที่ไม่สมหวัง คือ เวรกรรม

Metaphor: ความรักที่ไม่สมหวัง คือ เวรกรรม

Share understanding: ความรักที่ไม่สมหวังเป็นเหตุมาจาก
เวรกรรม

Metaphors evidencing entailment:

ลอยเอยลอยบาป พันถ้อยคำสาปคำสั่น หมดเวรเกน
กรรมผูกพัน สิ้นกันแต่วันนี้ไป4.1.1.6. บทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า
จุฬาโลก

1) ผู้แต่ง

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก

2) บริบทสังคม

ยุครัตนโกสินทร์ถือเป็นยุคที่วรรณคดีรุ่งเรืองมากที่สุด ทั้งในด้านคุณภาพและปริมาณ โดยได้อาศัยวรรณคดีเก่าๆ มาปรับปรุงดัดแปลงแก้ไขให้ดียิ่งขึ้น และสร้างวรรณคดีเรื่องใหม่ (โฆทยากร, 2525: 111) โดยในสมัยรัชกาลที่ 1 ถือเป็นยุคที่บ้านเมืองเริ่มมีความมั่นคง รัชกาลที่ 1 ทรงใช้พระวิริยะอุตสาหะพระราชนิพนธ์บทละครขึ้นมา 3 เรื่องจนจบ คือ รามเกียรติ์, ดาหลัง และอุณรุท โดยรามเกียรติ์ถือว่าเป็นรามเกียรติ์ฉบับที่สมบูรณ์ที่สุด โดยยุคสมัยนี้มีการเล่นละครนอกอย่างแพร่หลายด้วย (สมถวิล, 2525: 31)

3) กลวิธีการแต่งวรรณคดี

บทละคร เพื่อใช้ในการเล่นละครใน หมายถึงละครที่แสดงในพระราชวังของพระมหากษัตริย์ แสดงโดยผู้หญิงล้วน (สมถวิล, 2525: 24) มีผู้รู้จักกันแพร่หลาย แม้ชื่อตัวละครก็คุ้นหูกว่าดาหลัง โดยรัชกาลที่ 1 ทรงโปรดเกล้าฯ ให้แต่งซ่อมบทพระนิพนธ์ของเจ้าฟ้าหญิงมุกฏ ได้รับความนิยมนมากกว่าดาหลัง ถ้อยคำสำนวนไพเราะ ทำให้ผู้อ่านเห็นภาพพจน์ (โศทยากร, 2525: 119) การใช้ภาษาที่ไพเราะ ทำให้เรื่องนี้ถือเป็นวรรณคดีที่ยอดเยี่ยมเรื่องหนึ่ง ภายหลังพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (รัชกาลที่ 2) ได้ทรงพระราชนิพนธ์ขึ้นใหม่โดยมีบทพระราชนิพนธ์ฉบับรัชกาลที่ 1 เป็นพื้นฐาน จนได้ชื่อว่าเป็นบทละครที่ได้รับความนิยมเล่นเป็นบทละครมากกว่าเรื่องใดๆ ด้วยเหตุนี้บทละครเรื่องอิเหนาของรัชกาลที่ 2 จึงได้รับการตัดสินจากวรรณคดีสโมสรให้เป็นยอดแห่งบทละครไว้ใน พ.ศ. 2459 (สมถวิล, 2525: 168-169) ในการใช้ถ้อยคำจะใช้คำที่ไพเราะสละสลวยให้เหมาะกับท่าทำ ไม่นิยมแสดงเรื่องตลกหรือหยาบคาย

4) วัตถุประสงค์การแต่งวรรณคดี/หน้าที่ของวรรณคดี

เพื่อรวบรวมเรื่องราวให้บริบูรณ์เป็นต้นฉบับสำหรับพระนคร (สมถวิล, 2525: 11) โดยอิเหนานั้นแต่งขึ้นเพื่อเป็นบทละครใน

5) โครงเรื่องวรรณคดี

มีเค้าโครงเป็นพงศาวดารของชาวที่ต้องการแสดงอำนาจของกษัตริย์ชาวพระองค์หนึ่งที่ชื่อว่าอิเหนา ว่ามีความเก่งกล้าสามารถมาก แต่มีการสอดแทรกสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของบ้านเมืองไทยไว้ด้วย ทั้งลักษณะบ้านเมือง การละเล่นต่างๆ ลักษณะชาวเมือง และชนบประเพณีในราชสำนัก (สมถวิล, 2525:199-206) มีเนื้อเรื่องว่า ท้าวกูเรปันกษัตริย์วงศ์เทวา มีโอรส กับประไพมสุหรี องค์ปะตาระกาหลา ทรงทำกริชจารึกนามอิเหนามาวางไว้ จึงให้ชื่อพระกุมารว่า อิเหนา ต่อมาท้าวกูเรปันได้หมั้นบุษบา ธิดาของท้าวดาหา ให้กับอิเหนาซึ่งเป็นราชโอรส แต่อิเหนาไปรักกับจินตะหรา ธิดาท้าวหมันหย้า ท้าวดาหารู้เรื่องจึงยกนางบุษบาให้ระตูจรรกา ต่อมาท้าวกระหมังกษัตริย์ และวิหยาสะก่า จึงยกกองทัพมาชิงนาง อิเหนาได้มาช่วยปราบข้าศึก และเกิดรักบุษบา จึงทำอุบายเผาเมืองดาหา แล้วพาบุษบาหนีไปซ่อนไว้ ปะตาระกาหลาโกรธมาก จึงบันดาลให้เกิดลมหอบเอาบุษบาไปไว้ในกลางป่า และแปลงให้เป็นอุณณาภรณ์ อิเหนาปลอมเป็นบันทึ้อออกติดตาม ปราบบ้านเมืองต่างๆ จนได้ชಾಯามากมาย อุณณาภรณ์ตามหาอิเหนา และแปลงเป็นแอมหนึ่ง ได้ไปคืนดีกันที่ดาหลัง (โศทยากร, 2525: 118) อิเหนาจึงเป็นเรื่องของราช

ทนายทษัตริย์ชาวพระองค์หนึ่ง ซึ่งมีฤทธาศักดานุภาพมาก แต่ได้รับความยากลำบากเนื่องจาก การพลัดคู่ตุนาหงัน จึงเป็นเหตุให้ต้องเที่ยวสัญจรตามหานางไปทั่วแคว้นแดนขวา ในขณะที่เดียวกัน นั้นก็ได้ปราบหัวเมืองน้อยใหญ่แดนขวาไว้ในอำนาจด้วย และกว่าจะได้พบคู่ตุนาหงัน และกลับมา ครองบ้านเมืองก็ใช้เวลาหลายปี (สมถวิล, 2525: 170) โดยเนื้อเรื่องมีการแทรกความเชื่อเรื่องเวร เรื่องกรรมบาปบุญคุณโทษอันเป็นหลักศาสนาไว้ด้วย

บทละครเรื่องอิเหนานี้ ใช้ตัวละครเอกผู้ชายเป็นกษัตริย์ ลักษณะเป็นชายที่มีเสน่ห์ รูปร่างงดงาม มีวาจาอ่อนหวาน สามารถผูกใจผู้อื่น หรือผู้ได้บังคับบัญชาให้มาสวามิภักดิ์ แม้ศัตรูพ่ายแพ้ อิเหนาก็ไม่ได้ข่มขู่ และพร้อมจะให้อภัย สตรีที่อิเหนาปรารถนา ก็ได้ทำการหักหาญ แต่จะใช้คำหวานประโลมใจให้สตรียินยอมพร้อมใจด้วย (สมถวิล, 2525: 183) อิเหนาจึงเป็นชายที่เจ้าชู้ อ่อนหวาน และมีความเก่งกล้าสามารถในการรบ

ตัวละครเอกหญิงคือ บุษบา เป็นสตรีที่งามยิ่ง แต่ความงามกลับเป็นภัยต่อตนเอง เพราะทำให้เกิดศึกติดเมืองเพื่อแย่งชิงนาง สมถวิล (2525) ระบุว่าด้วยเหตุนี้จึงสะท้อนภาพชีวิตของสตรีสมัยก่อนว่า ผู้หญิงไม่มีสิทธิมีเสียงเมื่ออยู่กับพ่อแม่ พ่อแม่มีสิทธิขาดที่จะยกให้ใครก็ได้

6) การใช้ภาษาอุปลักษณ์

วรรคทองเรื่องบทละครเรื่องอิเหนา ในหนังสือวรรคทองในหนังสือวรรคทอง ในวรรณคดีนี้ ประกอบด้วยทั้งหมด 54 วรรคทอง มีการใช้ภาษาอุปลักษณ์ 45 ครั้ง แบ่งเป็นอุปลักษณ์ 4 ประเภท คือ อุปลักษณ์เกี่ยวกับกษัตริย์, อุปลักษณ์เกี่ยวกับผู้หญิง, อุปลักษณ์เกี่ยวกับร่างกายของผู้หญิง, อุปลักษณ์เกี่ยวกับแม่

(1) อุปลักษณ์เกี่ยวกับกษัตริย์

(1.1) กษัตริย์ คือ เทพ, เทวดา

Metaphor: กษัตริย์ คือ เทพได้แก่ พระอินทร์, พระอิศวร

Share understanding: กษัตริย์ คือ เทพ

Metaphors evidencing entailment:

อันนิมานปรเมศสุราฤทธิ์ ก็มาสถิตทั้งแปดทิศา

สินธพชาติอาจองทรงฤทธิ์ สำหรับองค์จักรกฤษณ์อัน
เชี่ยวชาญ

ทั้งสระแก้วปทุมเมศรายเรียง เพียงโบกขรณีในเมืองอินทร์

เป็นที่สถานเทเวศร์ในเรศร่อนร้องถวายเสียง

เรื่องรองส่งฟ้าธาดรี ดั่งฉัตรพระสุลิมมีฤทธิ์

นาคนวยระทวยยุรยาตร งามดั่งเทวราชครวไฉนหงส์

ชายไหวไหวพั้งามตรู งามเยี่ยมเทียมคู่อมรินทร์

พระเสด็จย่างเยื้องยุรยาตร ผุดผาดเพียงเทพอดิศร

รัตพระองค์ประจำยามงามพราย พรายเพริศเป็นนารายณ์
ทรงสินธุ์

งามทรงดั่งองค์หริรักษ์ วายุภูทกทรงจักรเป็นใหญ่

ไพรีขจรสยอนฤทธิ์ ดั่งพงศ์พิษณุรักษับรมมสินธุ์

สินธพชาติดาตสีเนียมนิล ดั่งม้าทรงองค์อินทร์เพริศพราย

ที่นี้เสร็จการนานช้า จึงจะได้เห็นหน้านางเทวี

พระผู้บรมวงศ์เทเวศร์ ซึ่งดำรงนครเรศดาหา

ตัวเราเฝ้าเทพเรืองชัย สู้ม้วยบรรลัยด้วยสัจจา

บาหยันก้มเก็บใส่สไบ มาถวายอรไทเทวี

หมายเหตุ:

ปรเมศวร์ คือ ผู้เป็นใหญ่ยิ่ง คือ พระอิศวร
(ราชบัณฑิตยสถาน, 2542)

จักรกฤษณ์ คือ พระนารายณ์

เทเวศ, เทเวศร์, เทเวศวรรี แปลว่า เทวดาผู้เป็นใหญ่, หัวหน้า
เทวดา; พระราชา, เจ้านาย(ราชบัณฑิตยสถาน, 2542)

ศุลี คือ พระอิศวร(ราชบัณฑิตยสถาน, 2542)

อมรินทร์ คือ พระอินทร์ (ราชบัณฑิตยสถาน)

อดิสร แปลว่า ผู้เป็นเจ้าเป็นใหญ่ (ราชบัณฑิตยสถาน,
2542)

เทวี แปลว่า เทวดาผู้หญิง, นางพญา, นางกษัตริย์
(ราชบัณฑิตยสถาน, 2542)

(1.2)กษัตริย์ คือ พระอาทิตย์

Metaphor: กษัตริย์ คือ ดวงอาทิตย์

Share understanding: กษัตริย์คือผู้สูงส่ง

Metaphors evidencing entailment:

กำแพงแลงเลห์แก้วประพาฬ ชัชวาลล้ำดวงพระสุริยไศ

จะมาแข่งด้วยแสงพระอาทิตย์ เห็นผิวดรบอบนุราณมา

อันสุริยวงศ์เราเหล่าเทวา ไม่เคยเสียพาราแก่ผู้ใด

ท่านก็เป็นสุริยวงศ์องอาจ ตัวเราก็ชาติชายทหาร

หมายเหตุ:

สุริยะ แปลว่า ดวงอาทิตย์ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542) อีก
ความหมายหนึ่งสุริยวงศ์นั้นจะหมายถึงเทพองค์หนึ่ง คือเทพ
แห่งพระอาทิตย์

(1.3) กษัตริย์ คือ ผู้นำทางศาสนา

Metaphor: กษัตริย์ คือ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า, พระ

Share understanding: กษัตริย์ คือ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า
หรือ พระ แสดงถึงความเป็นธรรม เป็นคนดี

Metaphors evidencing entailment:

เขนยทองเรียงวันเป็นชั้นมา สำหรับองค์พระมหามุนี

พระเห็นมหัศจรรย์ใจ จึงไถ่ถามโหราทั้งสี่

(1.4) กษัตริย์ คือ ดินแดน

Metaphor: กษัตริย์ คือ ดินแดน

Share understanding: กษัตริย์เป็นเจ้าของดินแดน (เจ้า
แผ่นดิน)

Metaphors evidencing entailment:

อันลูกค้ำวาณิชทุกภาษา มาฟังขัณฑเสมาทุกแห่งหน

ลมดีก็ใช้ไปไป ภูวนายอุ้มองค์ชินธุรา

พระฟังเสียงปักษาเร่งอาลัย ภูวนายคิดถึงพระพี่ยา

หมายเหตุ:

ขัณฑเสมา แปลว่า เขตแดน, เขตแดนส่วนหนึ่ง ๆ

(ราชบัณฑิตยสถาน, 2542)

ภูวนาย แปลว่า พระเจ้าแผ่นดิน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542)

(1.5) กษัตริย์ คือ สัตว์

Metaphor: กษัตริย์ คือ สัตว์ ได้แก่ สิงโต

Share understanding: กษัตริย์คือผู้นำ

Metaphors evidencing entailment:

เหินบกวิชเทวัญชาญชัย ดังไกรสรราชพงาจร

พระองค์ขึ้นทรงยานุมาศ องค์อาจดังไกรสรสีห์

อันองค์สัณฐานเดหว่า ฤทาดังพระยาราชสีห์

หมายเหตุ:

ไกรสร แปลว่า สิงโต (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542)

(2) อุปลักษณะเกี่ยวกับผู้หญิง

(2.1) ผู้หญิง คือ นางงาม

Metaphor: ผู้หญิง คือ นางงาม

Share understanding: ผู้หญิง ต้องมีความงาม

Metaphors evidencing entailment:

รจนาเลิศโลกวิไลวรรณ

หมายเหตุ :

รจนา แปลว่า งาม (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542)

วิไลวรรณ แปลว่า สวยงาม, งาม (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542)

(2.2) ผู้หญิง คือ กิณรี

Share understanding: ผู้หญิง เหมือน คนในเทพนิยาย อาจ
ไม่ได้ครอบครอง

Metaphors evidencing entailment:

อ่อนแอในเขวากลมดัง กิณรี นาคหน่วยรรชริลาวัลย์

(2.3) ผู้หญิง คือ อัญมณี

Metaphor: ผู้หญิง คือ อัญมณี ได้แก่ ทอง

Share understanding: ผู้หญิงคือสิ่งล้ำค่า

Metaphors evidencing entailment:

นางในไตรจักรไม่เทียมทัน ทรงศรีดัง สุวรรณพรรณราย

(2.4) ผู้หญิง คือ นางฟ้า

Metaphor: ผู้หญิง คือ นางฟ้า

Share understanding: ผู้หญิงคือสิ่งสูงส่ง ยากที่จะ
ครอบครอง

Metaphors evidencing entailment:

พิศทรงยงยกามา ดัง นางในห่องฟ้ากระยาหั่น

ผิดก็ทำสงครามดูตามที่ เกลือกบุญมีจะได้ นางสาวสุวรรณ

(2.5) ผู้หญิงคือส่วนหนึ่งของร่างกายผู้ชาย

Metaphor: ผู้หญิง คือ แก้วตา, หน้าอก

Share understanding: ผู้หญิงคือส่วนหนึ่งของร่างกายผู้ชาย

Metaphors evidencing entailment:

ก็เหมือนหนึ่งดวงใจพี่ไคลคลา แก้วตา จะเห็นประการใด

จะจากไปฉันใดนะ อก อา คิดมาเถาหนึ่งมีใครไป

(2.6) ผู้หญิง คือ ดวงจันทร์

Metaphor: ผู้หญิง คือ ดวงจันทร์

Share understanding: ผู้หญิงสูงส่ง ยากที่จะครอบครอง

Metaphors evidencing entailment:

พัศตร์ฟ่องโสภาลาวัณย์ ดัง บุหลัน อันหมดราศี

หมายเหตุ:

บุหลัน แปลว่า พระจันทร์ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542)

(3) อุปลักษณ์เกี่ยวกับร่างกายของผู้หญิง

(3.1) หน้าอกของผู้หญิง คือ ดอกบัว

Metaphor: หน้าอกของผู้หญิง คือ บัวอ่อน

Share understanding: หน้าอกของผู้หญิงเหมือนดอกบัว

Metaphors evidencing entailment:

พระทรงกรรเจียกแก้วกระจายจร กระจายจับ บัวอ่อน ฤๅตัน
ดวง

พระศอตกปล้องต้องลักขณา ปทุมมาดังดวง ปทุมมมัลย์

(3.2) ดวงตาของผู้หญิง คือ อัญมณี

Metaphor: ดวงตาของผู้หญิง คือ มณีนิล

Share understanding: ผู้หญิงเป็นสิ่งมีค่า, ดวงตาของผู้หญิง
คืออัญมณีสีดำ

Metaphors evidencing entailment:

พระเกศบานเบิกภูมรี นัยน์เนตรดังดวง มณีนิล

(3.3) หูของผู้หญิง คือ ดอกไม้

Metaphor: หูของผู้หญิง คือ ดอกไม้

Share understanding: หูของผู้หญิงต้องเหมือนกลีบของ
ดอกไม้

Metaphors evidencing entailment:

พระกรรณดังกลีบ บุษบง

(3.4) คิ้ว ของ ผู้หญิง คือ คันธนู

Metaphor: คิ้วของผู้หญิง คือ คันธนู

Share understanding: ผู้หญิงสวยต้องมีคิ้วแบบคันธนู

Metaphors evidencing entailment:

พระชนงดั่งวงธนูศิลป์

(3.5) จมูกของผู้หญิง คือ ขอ

Metaphor: จมูกของผู้หญิง คือ ขอ

Share understanding: จมูกของผู้หญิงต้องเป็นเหมือนขอ

Metaphors evidencing entailment:

นาสดั่งขอกุญชริน โคมจีนประโลมละลานตา

(3.6) แก้มของผู้หญิง คือ ทอ

Metaphor: แก้มของผู้หญิง คือ ทอ

Share understanding: แก้มของผู้หญิงต้องมีประกายเหมือนทอ

Metaphors evidencing entailment:

พระปรางเปล่งปลั่งดั่งปรางทอง โอบอุ้มน้องดังจะแย้ม
หรรษา

(4) อุปลักษณ์เกี่ยวกับแม่

Metaphor: แม่ คือ คนที่เฝ้าอยู่เหนือหัวลูก

Share understanding: แม่คือผู้ที่สูงส่ง

Metaphors evidencing entailment:

ไอ้ไอ้ว่าพระมารดาเจ้า พระบาทเคยปกเกล้าเกศา

4.1.1.7 บทละครเรื่องอุณรุท พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า
จุฬาโลก

1) ผู้แต่ง

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก

2) บริบทสังคม

ยุครัตนโกสินทร์ถือเป็นยุคที่วรรณคดีรุ่งเรืองมากที่สุด ทั้งในด้านคุณภาพและปริมาณ โดยได้อาศัยวรรณคดีเก่าๆ มาปรับปรุงตัดแปลงแก้ไขให้ดียิ่งขึ้น และสร้างวรรณคดีเรื่องใหม่ (โศภนการ, 2525: 111) โดยในสมัยรัชกาลที่ 1 ถือเป็นยุคที่บ้านเมืองเริ่มมีความมั่นคง รัชกาลที่ 1 ทรงใช้พระวิริยะอุตสาหะพระราชนิพนธ์บทละครขึ้นมา 3 เรื่องจนจบ คือ รามเกียรติ์, ดาหลัง และอุณรุท โดยรามเกียรติ์ถือว่าเป็นรามเกียรติ์ฉบับที่สมบูรณ์ที่สุด โดยยุคสมัยนี้มีการเล่นละครนอกอย่างแพร่หลายด้วย (สมถวิล, 2525: 31)

3) กลวิธีการแต่งวรรณคดี

เป็นเรื่องเดียวกับอนิรุทธคำฉันท์ของศรีปราชญ์ ได้เค้าโครงมาจากคัมภีร์มหาภารตะ และปุราณะ เมื่ออวตารของพระนารายณ์ ปางกฤษณาวตารโศภนการ (2525) ระบุว่าบทละครเรื่องนี้ยังสืบทอดพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2 ไม่ได้ มีความไพเราะที่ยังแตกต่างกันเล็กน้อย และมีกระบวนกลอนเลียนแบบรามเกียรติ์ เช่น

สิบเคียรสิบหน้ายี่สิบกร สูงเยี่ยมอัมพรเวหา

สิบปากเขี้ยวงอกออกมา ยี่สิบตาดังดวงอินทีย

แผดเสียงสิงหนาทวาดร้อง กึกก้องฟากฟ้าดินไหว

กระที่บาทครั้นครั้นสนั่นไป ถึงเมรุไกรสถัณท์

(โศภนการ, 2525: 114)

4) วัตถุประสงค์การแต่งวรรณคดี/หน้าที่ของวรรณคดี

เป็นบทละครเพื่อใช้เล่นละครใน หมายถึงละครที่แสดงในพระราชวังของพระมหากษัตริย์ แสดงโดยผู้หญิงล้วน (สมถวิล, 2525: 24) โดยตรง มีคำกลอนท้ายเรื่องที่ระบุชัดว่าหน้าที่ของวรรณคดีเรื่องอุณรุทนั้น เพื่อสร้างความบันเทิงให้กับประชาชน ดังนี้

อันพระราชนิพนธ์อุณรุท	สมมุติไม่มีแก่นสาร
ให้ทรงไว้ตามเรื่องโบราณ	สำหรับการเฉลิมพระนคร
ให้รำร้องครั้นเครื่องบรรเลงเล่น	เป็นที่แสนสุขสมเอย
แก้หญิงชายไพร่ฟ้าประชากร	ก็ถาวรเสร็จสิ้นบริบูรณ์

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก

(สมถวิล, 2525: 11)

5) โครงเรื่องวรรณคดี

ท้าวกรุงพาน ครองกรุงรัตนามีมหิทธิฤทธิ์เป็นที่เกรงขามของมวลมนุษย์และทวยเทพ ชอบประพาดิตนเป็นพาล เทียวสมสู่นางฟ้านางสวรรค์ ทวยเทพได้รับความเดือดร้อนมาก ท้าวกรุงพานเกิดความอึกเขมใจ วันหนึ่งนึกใคร่จะไปลักลอบสมสู่พระนางสุจิตรา มเหสีเอกองค์หนึ่งของพระอินทร์เมื่อพระอินทร์เสด็จประพาสสวนนันทวัน ก็แปลงรูปเป็นพระอินทร์ แล้วร้ายเวทเปิดประตูเข้าไปหานางสุจิตรา นางสุจิตราสำคัญว่าพระอินทร์ผู้เป็นพระสวามีเสด็จมา ก็เข้ามาต้อนรับ พระอินทร์เสียใจมาก นางสุจิตราจึงลาพระอินทร์จุติลงมาเกิดในดอกบัว ณ สระบัวโบกขรณีใกล้อาศรมของพระฤๅษีสถาวาส ภายหลังกรุงพานมาขอเลี้ยงไว้ในนครของตน และรักใคร่โปรดปรานมาก

ในสมัยเดียวกัน ณ กรุงฉรังกาหรือทวารวดี พระนารายณ์อวตารลงมาเกิดเป็นพระกฤษณ์ครองกรุงทวารวดี มีโอรสองค์หนึ่งนามว่า " ไกรสูท " ซึ่งตรงกับพระปรัญมน์ ในวิษณุปุราณะ ภายหลังพระกฤษณ์ มอบให้ไกรสูทครองราชสมบัติแทน ไกรสูท มีโอรสหลายองค์ แต่องค์

หนึ่งชื่อ อนิรุทธหรือที่เรียกเพี้ยนไปจากบทพระราชนิพนธ์ว่า " อุณรุท " อุณรุทได้แต่งงานกับพระนางศรีสุดา พระธิดาของ อุทุมมราช ณ กรุงโรมราช วันหนึ่งอุณรุทกับพระชายา ชื่อศรีสุดานั้นเสด็จประพาสป่า ไปพบกวางทองพระชายาอยากได้ ขอให้พระสวามีช่วยตามจับ อุณรุทก็ทรงขับไล่กวางทองออกไปจนพลัดพลนิกายและพระชายา มาถึงต้นไทรแห่งหนึ่ง รู้สึกเหนื่อยอ่อนก็พักอาศัย ฝ่ายพวกพลซึ่งมีพระพี่เลี้ยงทั้งสี่กำกับอยู่ก็สั่งให้แบ่งพลออกเป็น 2 ส่วน ๆ หนึ่งให้เชิญพระชายากลับเข้าเมือง ฝ่ายพระพี่เลี้ยงและพลนิกายอีกส่วนหนึ่งก็ออกติดตามไปทันอุณรุทที่ต้นไทร อุณรุทจึงให้พระพี่เลี้ยงบวงสรวงสังเวยพระไทร และขอพักอาศัยในคันทันนั้น เทพเจ้าที่สิงสถิตอยู่ ณ ต้นไทรจึงสนองการบวงสรวงสังเวยของอุณรุท สะกดพลนิกายให้หลับหมด แล้วจึงอุ้มพาอุณรุทไปยังปราสาทของนางอุษา ณ กรุงรัตน หรือ โศณิตปุระ เรียกว่า “พระไทรอุ้มสม” เมื่อพระไทรเทพเจ้าวางพระอุณรุทลงบนแท่นเคียงข้างนางอุษาลงแล้วก็นึกคิดว่า จะให้ทั้งสององค์สนทนากันได้ก็จะไถ่ถามนามวงศ์แล้วจะเกิดภัยมากจึงร้ายเวทมนต์ผูกโศษฐีเสียทั้งสองคน มิให้สนทนากันได้ ปลุกให้ทั้งสองตื่นบรรทม แล้วพระไทรก็กลับวิมาน พอใกล้รุ่งแจ้งอุณรุทกับอุษากำลังหลับอยู่เคียงข้างกันบนแท่นพระบรรทม พระไทรเทพเจ้าก็มาพาอุณรุทกลับไปยังใต้ต้นไทรตามเดิม

ฝ่ายอุณรุทตื่นขึ้น ไม่เห็นนางอุษาก็คลั่งไคล้ไหลหลงพวกพระพี่เลี้ยงทั้งสี่ จึงช่วยกันพากลับเข้าเมือง ฝ่ายอุษาก็เช่นเดียวกัน ตื่นขึ้นไม่เห็นอุณรุทก็หลงไหลคลั่งไคล้ นางพระพี่เลี้ยงทั้ง 5 ช่วย กันแก้ไขไม่สำเร็จ นางศุภลักษณ์หรืออีกชื่อหนึ่งว่า จิตรเลขาตั้งกล่าวแล้วข้างต้นเป็นนางพระพี่เลี้ยงที่เฉลียวฉลาดสามารถคนหนึ่ง ประกอบทั้งเป็นผู้มีศิลป์ในทางวาดรูปสมชื่อ จึงรับอาสานางอุษาเที่ยวไปทุกสวรรค์ชั้นฟ้าเที่ยววาดรูปเทวดามาให้นางอุษาดู ว่าเป็นคนเดียวกับผู้ที่มาร่วมแท่นบรรทมหรือไม่ แล้วไปเที่ยววาดรูปมนุษย์ผู้มีฤทธิ์ใหญ่น้อยในมนุษย์โลกมาให้นางอุษาดูตรวจ จนเมื่อศุภลักษณ์วาดรูปพระอุณรุทให้นางอุษาดู นางอุษาจำได้ว่าเป็นพระสวามีของตนจึงได้ให้นางศุภลักษณ์ไปพาอุณรุทมาหานาง นางศุภลักษณ์พระพี่เลี้ยงซึ่งเป็นนางยักษ์มีอิทธิฤทธิ์เหาะเหินเดินอากาศได้ จึงไปเชิญพระอุณรุทและอุ้มพระอุณรุทพาเหาะมายังปราสาทของนางอุษา ทำให้นางอุษาและพระอุณรุทได้สมรักอีกครั้งหนึ่ง

6) การใช้ภาษาอุปลักษณะ

วรรคทองเรื่องบทละครเรื่องอุณรุท ในหนังสือวรรคทองในหนังสือวรรคทองในวรรณคดีนี้ ประกอบด้วยทั้งหมด 81 วรรคทอง มีการใช้ภาษาอุปลักษณะ 127 ครั้ง แบ่งเป็นอุปลักษณะ 8 ประเภท คือ อุปลักษณะเกี่ยวกับกษัตริย์, อุปลักษณะเกี่ยวกับผู้หญิง, อุปลักษณะเกี่ยวกับ

ร่างกายสตรี, อุปลักษณะเกี่ยวกับแม่, อุปลักษณะเกี่ยวกับอารมณ์, อุปลักษณะเกี่ยวกับผู้ชาย, อุปลักษณะเกี่ยวกับคนไม่ดี และอุปลักษณะเกี่ยวกับเทวดา

(1) อุปลักษณะเกี่ยวกับกษัตริย์

(1.1) กษัตริย์ คือ เทพ, เทวดา, ผู้ยิ่งใหญ่

Metaphor: กษัตริย์ คือ เทพ, เทวดา, ผู้ยิ่งใหญ่

Share understanding: กษัตริย์คือผู้ที่อยู่เหนือกว่าประชาชนทั่วไป

Metaphors evidencing entailment:

งามองค์งามทรงพระเขวเรศ พิมพ์เพศสงศรีไม่มีสอง

ดั่งหนึ่งรูปทองทิพมาศ เทเวศชาญฉลาดหล่อเหลาเข้า
ไพฑูริย์ไหนก็แปลงเพศ เหมือนเทเวศเจ้าวิมานมณีศรี

ซึ่งมิใช่องค์พระปิ่นเกล้า คือใครอื่นเล่าก็ให้ว่า

งามทรงดั่งองค์พระลักษมี นางในธรณีไม่มีสอง

พระคุณหนากว่าแผ่นดิน สูงสุดพรหมินทร์ที่หมัพร

มิเสียแรงเจ้าเกิดในโกเมศ แต่เขวเรศได้เจ็ดชั้นชา

จึงคิดถวิลจินดา จะว่าพระอิศโรโมลี

ฤาจะว่านารายณ์เรื่องฤทธิ เหตุใดไม่ชี้พระครุฑทรง

ฤาจะว่าบรมพรหมเมศวร์ ไยไม่ประเวศควรไฉนหงส์

จะว่าอมรินทร์อินทร์องค์ เป็นไฉนไม่ทรงเอวาวัน

ฤาพระขันธุมารราช ไม่เห็นอาสน์มยุเรศรั้งสวรรค

ถ้าจะว่าพระพายเทวา ก็ไม่ทรงมิ่งน้ำอัสดร

เสียแรงเรื่องฤทธิไกรตั้งไฟกำลัปี เสียแรงทรงมหันต์เดช
ชาญ

จะใคร่ชมกินรายุพาพาล เหตุใดผ่านฟ้าไม่พามา

เห็นองค์สมเด็จพระย้าวราช โอภาสพักตร์เพียงไข

หมายเหตุ :

ย้าวเรศ แปลว่า นางกษัตริย์ หญิงสาวสวย
(ราชบัณฑิตยสถาน, 2542)

เทเวศ แปลว่า เทวดาผู้เป็นใหญ่, หัวหน้าเทวดา, พระราชา,
เจ้านาย (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542)

(1.2) กษัตริย์ คือ หลัก

Metaphor: กษัตริย์ คือ หลักแก้ว

Share understanding: กษัตริย์เป็นหลักของบ้านเมือง เป็น
ที่พึ่งของประชาชน

Metaphors evidencing entailment:

จงสถิตในทางทศธรรม์ เป็นหลักแก้วอันสถาวร

อันพระคุณซึ่งการุณรัก ได้เป็นหลักชুবเกล้าเกศ

หมายเหตุ:

หลัก แปลว่า เสาที่ปักไว้, ที่ผูก, ที่มั่น, เช่น เอาเรือไปผูกไว้
กับหลัก; เครื่องหมาย เช่น หลักเขต; เครื่องยึดเหนี่ยว เช่น มี
ธรรมะเป็นหลักในการดำรงชีวิต, เครื่องจับยึด เช่น หลักแจว;

สวาทที่มั่นคง เช่น พุดจาไม่มีหลัก หลักกฎหมาย หลัก
เศรษฐศาสตร์ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542)

(1.3) กษัตริย์ คือ พระอาทิตย์

Metaphor: กษัตริย์คือ พระอาทิตย์

Share understanding: กษัตริย์คือผู้สูงส่ง เหนือกว่ามนุษย์
ทั่วไป

Metaphors evidencing entailment:

อย่างเศวตฉัตรวิญญาน์อาตุร ถึงประยูรสุริยวงศ์พงศา

งามฉวีงามศรีงามทรง เพียงองค์สุริยันกับจันทรา

ถ้าจะว่าเอกองค์พระสุริยัน ไยไม่เปล่งแสงพรรณทิวารา

จะว่าพระจันทร์อันอำไพ ก็โอภาสอยู่ในเวหา

เสียแรงเป็นวงศ์เทวัญ จะอยู่ในยุติธรรมก็หาไม่

เสื่อมเดชสุริยวงศ์พงศักราช สมพัคตรแล้วหรือกัลยา

นี้ถาหลานองค์พระทรงนาคฤทธิรุทรภูษภาคย์นาถา

ปากเจ็ดฝากไวยกาด้วย ช่วยบำรุงสุริยวงศ์ทวยหาญ

หมายเหตุ:

เทวัญ แปลว่า พวกชาวสวรรค์ที่มีดาทิพย์ นูทิพย์ และกิน
อาหารทิพย์(ราชบัณฑิตยสถาน, 2542)

พระพิรุณ คือ ชื่อเทวดาแห่งฝน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542)
โดยพระพิรุณจะทรงนาค

สุริยวงศ์ แปลว่าวงศ์แห่งกษัตริย์เนื่องมาจากพระอาทิตย์คู่
กับ จันทรวงศ์ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542)

(1.4) กษัตริย์ คือ ร่างกาย

Metaphor: กษัตริย์คือ เก้ากระบ่อม

Share understanding: กษัตริย์คือผู้อยู่เหนือหัว

Metaphors evidencing entailment:

ประนมหัตถ์ตรัสตอบขอบคุณ ซึ่งการอุทิศโปรดเกล้าเกิด

(1.5) กษัตริย์ คือ ผู้มีพระคุณ

Metaphor: กษัตริย์ คือ ผู้มีพระคุณ

Share understanding: กษัตริย์คือ ผู้มีพระคุณ

Metaphors evidencing entailment:

ถ้าจริงเหมือนหนึ่งพระบัญชา พระคุณล้นฟ้าในราศี

(1.6) กษัตริย์ คือ พระ, ผู้ทรงธรรม

Metaphor: กษัตริย์คือพระ, ผู้ทรงธรรม

Share understanding: กษัตริย์คือผู้ทรงธรรม คือ คนดี

Metaphors evidencing entailment:

เห็นพระจะเพลินจำเริญจิต แสนสนิทในความเกษมสันต์

เราจะตายตามองค์พระทรงธรรม สองกษัตริย์อัดอันสลับ
ไป

เข้าคำพราดำครวญถึงทรงธรรม ดั่งหนึ่งชีวันจะมรณา

พระปราบเพี้ยนให้เย็นเป็นสุข ในทวารยุคสบสมัย

หมายเหตุ:

(1.7) กษัตริย์ คือ อัญมณี

Metaphor: กษัตริย์ คือ ทอง

Share understanding: กษัตริย์ คือ สิ่งมีค่า

Metaphors evidencing entailment:

งามพระองค์ทรงนั่งดังรูปทองงามวรนุชน้องละกลกัน

หมายเหตุ :

ทอง แปลว่า ธาตุแท้ชนิดหนึ่งเนื้อแน่นมาก สีเหลืองสุกปลั่ง
เป็นโลหะมีค่า (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542)

(2) อุปลักษณ์เกี่ยวกับผู้หญิง

(2.1) ผู้หญิง คือ นางฟ้า

Metaphor: ผู้หญิง คือ นางฟ้า, เทพธิดา

Share understanding: ผู้หญิง คือ คนสวยเหมือนนางฟ้า

Metaphors evidencing entailment:

มีราชธิดานางลักษณ์ พิมพ์พัสดุเพียงอัปสรสวรรค์

เพียงเทพธิดาในเมืองอินทร์ อสุรินทร์จนสนทน่ห้ใจ

เจ้าเป็นสัตว์อุบัติในบัวมาศ ประหลาดโลกแท้เทพอัปสร

แล้วพินิจพิศโฉมพระอัคเรศ ประไพเพศเพียงโฉมพระ
ลักษมี

อรรชรอันแอ่นระทวยองค์ ดั่งอนงค์นางฟ้าในราศี

งามพัคตร์เพ่งผ่องละอององค์ งามทรงดั่งทรงอัปสร
สวรรค์

(2.2) ผู้หญิง คือ ทาส

Metaphor: ผู้หญิง คือ ทาส

Share understanding: ผู้หญิงเป็นทาสของผู้ชาย

Metaphors evidencing entailment:

ผัวรักแม่แรงระวังผิด อย่าทะนงจงคิดว่าทาสี

เจ้าจะรองบาทหลายพระจักรา อุตส่าห์จงรักภักดี

ปากสองว่าแม่จงเจียมจิต สำคัญคิดว่าเป็นทาสี

ความชั่วอย่ากลัวแปมปน ให้เคื่องยุคลบาท

(2.3) ผู้หญิง คือ ดวงจันทร์

Metaphor: ผู้หญิง คือ ดวงจันทร์

Share understanding: ผู้หญิง คือ สิ่งสูงส่ง เหนือคนทั่วไป

Metaphors evidencing entailment:

แม่ไปจงให้ภิญโญยศ ตั้งดวงจันทร์ทรงกลดฉายฉาน

(2.4) ผู้หญิง คือ ร่างกายของผู้ชาย

Metaphor: ผู้หญิง คือ ร่างกายของผู้ชาย ได้แก่ ชีวิต, แก้วตา, ดวงใจ

Share understanding: ผู้หญิงคือส่วนหนึ่งของผู้ชาย

Metaphors evidencing entailment:

เจ้าผู้ดวงชีพชีวัน อย่าไศกศัลย์นักเลยสายสมร

นัยจะเวียนเวียนเยี่ยมแก้วตา มิ่งเมืองแม่อย่าไศก

นกหว่าเหมือนคิดว่าจะวอน ดวงสมรมาด้วยก็ยากใจ
(ดวงใจ)

นิจจาเอ๋ยเกิดมาในครานี้ สตรีใดจะเหมือนอกข้า

แม่นพิพแก้วตาวิลาวัณย์ จะบรรลั้ลาญชีพชีวา

เสียแรงพระบิดาบำรุงรัก ตั้งดวงจักขุเฉลิมศรี

ตกต้องปฤษฎางค์พระนุชน้อง ตั้งแผ่นทองรองดวงมณี
ฉาย

สุขลนางต้องพระบาทพุ่มฟาย ตั้งสายฝนตกต้องปทุม

ความรักเปรียบปานชีวิต แสนถนอมเป็นนิจตั้งดวงตา

ปากหนึ่งว่าไ้อขวัญเนตร บิดุเรศจะสิ้นสังขาร

(2.5) ผู้หญิง คือ เครื่องประดับ, อัญมณี

Metaphor: ผู้หญิงคือ เครื่องประดับ,อัญมณี

Share understanding: ผู้หญิงคือเครื่องประดับของผู้ชาย

Metaphors evidencing entailment:

งามละม่อมพร้อมพริ้งทั้งอินทรีย์ สมที่เป็นปิ่นอนงค์ใน

จึงจะสมด้วยเกิดในโกเมศ เป็นปิ่นอัศเรศเสนาหา

เหมือนพีเคียงแก้วกอดบนบรรจรณ์

ดูไหงงามคล้ายละกลกัน ดังแก้วแกมสุวรรณอันโอฬาร

ลืมนะเนิงถึงสถานถ้ำทอง ลืมห้องเนาวรัตน์เรืองศรี

หมายเหตุ :

แก้ว แปลว่า หินแข็งใส แลลอดเข้าไปข้างในได้ ได้แก่จำพวก เพชรพลอย, ของที่ทำเทียมให้มีลักษณะเช่นนั้น, ของที่ได้จากการใช้ทรายขาว เป็นส่วนประกอบสำคัญมาหลอมกับ สารที่มีสมบัติเป็นต่างเช่น ออกไซด์ของโซเดียม ออกไซด์ของ แคลเซียม แล้วมีลักษณะเช่นนั้น; เรียกภาชนะที่ทำด้วยแก้ว สำหรับใส่น้ำกินเป็นต้นว่า ถ้วยแก้ว หรือเรียกสั้น ๆ ว่า แก้ว, เรียกภาชนะที่ทำด้วยแก้ว เช่น ชามแก้ว; โดยปริยาย หมายถึงสิ่งที่เคารพนับถือยิ่ง ในคำว่า แก้ว ทั้ง 3 อัน หมายถึง พระรัตนตรัย, หรือใช้ประกอบคำนามให้ หมายความว่า สิ่งนั้นมีค่ามาก เป็นที่รัก หรือดีเยี่ยม เช่น นางแก้ว ช้างแก้ว ม้าแก้ว ลูกแก้ว, หรือใช้เรียกของใสบาง ชนิด เช่น กระดาษแก้ว ผ้าแก้ว ข้าวเหนียวแก้ว (ราชบัณฑิตยสถาน,2542)

เนาวรัตน์ หรือ นวรัตน์ แปลว่า แก้ว 9 อย่าง คือ เพชร
ทับทิม มรกต บุษราคัม โกเมน นิล มุกดา เพทาย ไพฑูรย์
(ราชบัณฑิตยสถาน, 2542)

(2.6) ผู้หญิง คือ สัตว์

Metaphor: ผู้หญิง คือ นก

Share understanding: ผู้หญิงคือคู่เคียงรัก

Metaphors evidencing entailment:

เคยนั่งนอนเล่นเย็นสบาย กับฝูงทรายเนื้อนกไกลกัน

นางนวลเคล้านางสกุณี เหมือนเจ้าเกล้าพี่ที่ไผ่ยา

วายุภักษ์เหมือนพัศตร์พินดา แนบพัศตร์พี่าสนิทนอน

นกแก้วเคียงนางนกพลอด เหมือนพี่เคียงแก้วกอดบน
บรรจถรณ์

กระเวนเหมือนเวรเวาหนหลัง มากำบังมิให้เจรจาได้

Metaphor: ผู้หญิงคือ จามรี

ปากหว่าไฉ่เป็นสตรี จงดูเยี่ยงจามรีรักชน

หมายเหตุ:

จามรี คือ ชื่อสัตว์เคี้ยวเอื้องชนิด Bosgrunniens ในวงศ์
Bovidae เป็นสัตว์ จำพวกวัว ขนยาวมาก ละเอียดอ่อน สีสัน
ตาลเข้มจนถึงดำ เฉพาะ บริเวณสวามจะมีสีดำห้อยยาวลง
มาเกือบถึงพื้น ช่วงเขากว้างมาก หางยาวเป็นพู่ อาศัยอยู่
แถบภูเขาสูงในทิเบต, จมร จมรี หรือ จามจุรี ก็เรียก; เรียก

แฉ่ที่ทำด้วยขนหางจามรีว่า แฉ่จามรี.(ราชบัณฑิตยสถาน, 2542)ในวัฒนธรรมของไทย ขนหางของจามรีสีขาวได้ถูกนำเป็นแฉ่ที่เรียกว่า "วาลวี่ชนี" นับเป็นหนึ่งในเครื่องราชกกุธภัณฑ์ อันเป็นเครื่องหมายแห่งความเป็นพระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นสิ่งที่จะต้องนำขึ้นทูลเกล้าฯถวายในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก

(2.7) ผู้หญิงคือยารักษาโรค

Metaphor: ผู้หญิง คือ ยาใจ

Share understanding: ผู้หญิงคือยารักษาดวงใจ ผู้หญิงต้องเป็นส่วนหนึ่งของผู้ชาย

Metaphors evidencing entailment:

พระวิโยคโคกคัลย์พันทวี ถึงโฉมศรีวันดายาใจ

(2.8) ผู้หญิง คือ ดอกไม้

Metaphor: ผู้หญิงคือ ดอกบัว

Share understanding: ผู้หญิงคือดอกบัว ซึ่งเปรียบได้กับหน้าอกของผู้หญิง

Metaphors evidencing entailment;

ดอกบัวเหมือนบัวทิพมาศ นุชนาฏพื้แนบนานา

ลืมหิตเคยกรองผกาชาติ ลืมประพาสมิ่งไม้ไพรสาณฑ์

ลืมสระมุจลินท์กสิณธาร ลืมสำราญทรงสร้อยมัลล

งามนวลเพียงนวลอุบลโปษ งามโอษฐ์งามเนตรนาสา

เห็นดอกนางแย้มแสงล้มบาน เหมือนนงคราญยั่วแย้ม
เสสรวล

หมายเหตุ:

ผกา แปลว่า ดอกไม้ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542)

มาลัย แปลว่า ดอกไม้ประดิษฐ์แบบไทยลักษณะหนึ่ง โดย
การนำดอกไม้ กลีบดอกไม้ และใบไม้มาร้อยด้วยเข็มแล้วรูด
ออกมาใส่ด้ายผูกเป็นพวง มีลักษณะต่าง ๆ กัน
(ราชบัณฑิตยสถาน, 2542)

นางแย้ม คือ ชื่อไม้พุ่มขนาดเล็กชนิด
Clerodendrum chinense (Osbeck) Mabb ในวงศ์
Labiales ใบออกตรงข้ามกัน โคนใบเว้าแบบหัวใจ ขอบใบ
หยัก มีขนเล็กน้อย ดอกเป็นช่อสั้น ๆ เบียดกันแน่น กลีบดอก
มักซ้อน สีขาว หรือแดงเรื่อ ๆ กลิ่นหอม (ราชบัณฑิตยสถาน,
2542) ในที่นี้ควรต้องการใช้คำว่า “แย้ม” แปลว่า ยิ้ม เพื่อ
บรรยายลักษณะผู้หญิงที่ดี

(2.9) ผู้หญิง คือ ความงาม

Metaphor: ผู้หญิง คือ คนงาม

Share understanding: ผู้หญิงดี คือ ผู้หญิงงาม

Metaphors evidencing entailment:

เอนองค์ลงที่ไผ่ยาสน์ กรกว่ายวิลาสไห้

งามรูปงามทรงวงพักตร์ จำเรณูรักยั่วชวนเสนาหา

เหมือนสิ้นสรรพสารพางค์กาย โฉมฉายปลื้มเปรมเกษม
ศานต์

พิศพักตร์เหมือนพักตร์เมื่อปางกาล แนบพักตร์ชวนสมาน
สมรชม

ลืมนตรขึ้นถามกัลยา เมื่อก็เจ้าว่าประการใด

แล้วพินิจพิศโฉมพระอัคเรศประไพเพศเพียงโฉมพระลักษมี

แล้วพินิจพิศโฉมกัลยา นิ่งมากับองค์พระทรงฤทธิ์

อันโฉมยงองค์นี้ยิ่งอำไพ เลิศลักษณะวิไลลาวัณย์

นวลละอองผ่องพริ้มทั้งอินทรีย์ ฉวีวรรณวิลาสประหลาด
งาม

แน้มมิให้ไปตามกว้างทองนวลละอองหรือจะร้างอกพี่

เออเจ้าจริงแล้วนางกัลยา อันชาวรัตนบุรีศรี

หมายเหตุ:

วิลาส แปลว่า งาม มีเสน่ห์, งามอย่างสดใส
(ราชบัณฑิตยสถาน, 2542)

ประไพ แปลว่า งาม (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542)

กัลยา แปลว่า นางงาม (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542)

โฉมยง แปลว่า รูปร่างงามสง่า เช่น หุ่นน้อยโสภาน่า
เสียดาย ควรจะนับว่าชายโฉมยง (อิเหนา), หญิงงามสง่า
เช่น พระเพ็ญโฉมยงหยิ่ง อยู่เพียงดวงเดือน
(ราชบัณฑิตยสถาน, 2542)

นวลละออง แปลว่า ผุดผ่องเป็นยองใย (ราชบัณฑิตยสถาน, 2547)

(2.10) ผู้หญิง คือ นางบำเรอ

Metaphor: ผู้หญิง คือ ผู้ที่ทำให้ผู้ชายยินดีในกามรมณ์

Share understanding: ผู้หญิงคือผู้เป็นที่รัก หรือผู้ที่ทำให้ยินดีในกามรมณ์

Metaphors evidencing entailment:

ลืมหึงทศมุนีของชาย อันร่วมรักสุดสายสวาทนาง

พิศพิศแล้วพิศสวาท เสียวซาบซ่านจิตพิศมัย

หมายเหตุ:

สวาท แปลว่า ความรัก ความพอใจ หรือความยินดีในทางกามารมณ์ เช่น รสสวาท พายุสวาท ไฟสวาท (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542)

(2.11) ผู้หญิงไม่ดี คือ ผี

Metaphor: ผู้หญิง คือ ผี

Share understanding: ผู้หญิง คือ ผี

Metaphors evidencing entailment:

อนิจจาไม่รู้วามุณี จะถูกต้องแรงผีพิศมัย

(2.12) ผู้หญิงงาม คือ คนที่มีกิริยามารยาทสุภาพ เรียบร้อย

Metaphor: ผู้หญิงงาม คือ คนกิริยาสุภาพ อ่อนโยน

Share understanding: ผู้หญิงงามต้องมีกิริยาสุภาพ อ่อนโยน

Metaphors evidencing entailment:

งามละม่อมพร้อมสิ้นทั้งอินทรีย์ วิลาสล้ำนารีไม่มีสอง

งามละม่อมพร้อมจรตกิริยา ลักษณะประเสริฐเพริศเพรา

หมายเหตุ:

ละม่อม แปลว่า สุภาพ, อ่อนโยน, (ใช้แก่กิริยาอาการที่ เรียบร้อย งดงาม ไม่ขัดเขิน ไม่กระด้าง), มักใช้เข้าคู่กับคำ ละมุน เป็น ละมุน

ละม่อม หมายความว่า อ่อนโยน นิ่มนวล; โดยไม่มีการขัด
ขึ้น (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542)

(2.13) ผู้หญิง คือ ภาพเขียน

Metaphor: ผู้หญิง คือ ภาพเขียน

Share understanding: ผู้หญิงงามต้องมีความสวยเหมือน
ภาพที่เขียน

Metaphors evidencing entailment:

พิศกรงามกรายเมื่อกริดกร พิศองค์งามอ่อนดั่งเลขา

หมายเหตุ:

เลขา แปลว่า ลาย, รอยเขียน, ตัวอักษร, การเขียน งามดัง
เขียน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542)

(3) อุปลักษณับรรยายร่างกายของสตรี

(3.1) ใบหน้าของผู้หญิงงาม คือ ดวงจันทร์,ทอง

Metaphor: ใบหน้าของผู้หญิงงาม คือ ดวงจันทร์

Share understanding: ผู้หญิงงามต้องมีรูปหน้าเหมือนดวง
จันทร์

Metaphors evidencing entailment:

พิศพัคตร์ผ่องเพียงศศิธร พิศชนงกงอนดั่งคันศิลปี

หมายเหตุ: ศศิธร คือ ดวงจันทร์ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542)

Metaphor: หน้าของผู้หญิงงาม เหมือนทอง,แก้ว

Share understanding: หน้าของผู้หญิงงามเหมือนทอง
,แก้ว

Metaphors evidencing entailment:

พิศพัคตร์งามพัคตร์ผุดผ่อง ดั่งแว่นทองทิพมาศฉายฉาน

พิศพัคตร์งามผ่องไม่ราศี ดั่งแว่นแก้วมณีทั้งห้านาง

(3.2) ดวงตาของผู้หญิงงาม คือ พลอยนิล

Metaphor: ดวงตาของผู้หญิงงาม คือ พลอยนิล

Share understanding: ผู้หญิงงามต้องมีดวงตาสีดำเหมือนพลอยนิล

Metaphors evidencing entailment:

พิศเนตรเนตรด่ำพลอยนิล เพียงเนตรมฤคินทร์ชวบ
ปลาย

(3.3) จมูกของผู้หญิงงาม คือ ขอเหล็ก

Metaphor: จมูกของผู้หญิงงามเหมือนขอเหล็ก

Share understanding: ผู้หญิงงามต้องมีจมูกเหมือนขอเหล็ก

Metaphors evidencing entailment:

พิศทรวงนาสิกก็งามสุด ดั่งวงอังกุศแก้ววิเชียรฉาย

หมายเหตุ: อังกุศ คือ ขอเหล็กเหมือนขอสับข้าง
(ราชบัณฑิตยสถาน, 2542)

(3.4) แก้มของผู้หญิงงาม คือ ทอง

Metaphor: แก้มของผู้หญิงงาม คือทอง

Share understanding: ผู้หญิงงามคือมีแก้มเปล่งปลั่งดั่งทอง

Metaphors evidencing entailment:

พิศโษษฐ์โษษฐ์พริ้มเพียงยี่มพราย พิศปรางงามคล้าย
ปรางสุวรรณ

พิศแก้มเปรียบปรางทองสวรรค์

(3.5) หูของผู้หญิงงาม คือ กลีบดอกไม้

Metaphor: หูของผู้หญิงงาม คือ กลีบดอกบัว,ดอกไม้

Share understanding: ผู้หญิงงามต้องมีมือเหมือนกลีบ
ดอกไม้,ดอกบัว

Metaphors evidencing entailment:

พิศกรรมเพียงกลีบอุบลมาศ

พิศกรรมเพียงกลีบบุษบัน

พิศกรรมเพียงกลีบอุบลบาง

(3.6) คอของผู้หญิงงาม คือ คอของหงส์สวรรค์

Metaphor: คอของผู้หญิงงาม คือ หงส์สวรรค์

Share understanding: ผู้หญิงงามต้องมีคอเหมือนหงส์ที่
อยู่บนสวรรค์

Metaphors evidencing entailment:

พิศกรรมเพียงกลีบอุบลมาศ พิศศอคอราชหงส์สวรรค์

พิศศอคอสุวรรณหงส์จร

(3.7) มือของผู้หญิงงาม คือ งวงช้าง

Metaphor: มือของผู้หญิงงาม คือ งวงช้าง

Share understanding: ผู้หญิงงามต้องมีมือเหมือนงวงช้าง

Metaphors evidencing entailment:

พิศกรเพียงงวงคชกรรม

พิศกรดั่งงวงคเชนทร

(3.8) หน้าอกของผู้หญิงงาม คือ ดอกบัว

Metaphor: หน้าอกของผู้หญิงงาม คือ ดอกบัว

Share understanding: ผู้หญิงงามต้องมีหน้าอกเหมือนดอกบัว

Metaphors evidencing entailment:

พิศถันดั่งดวงปทุมทอง

พิศถันดั่งดวงปทุมมาศ

พิศถันงามเนื่อนวลละออง ดั่งปทุมทองทิพอันโอฬาร

Metaphor: หน้าอกของผู้หญิงงาม คือ ดอกนวมสวรรค์

Share understanding: ผู้หญิงงามต้องมีหน้าอกเหมือนดอกนวมสวรรค์

Metaphors evidencing entailment:

เห็นดอกนวมสวรรค์บรรจง เหมือนเต้าบุษบกินรี

หมายเหตุ: นมสวรรค์ แปลว่า ชื่อไม้พุ่มขนาดเล็กชนิด Clerodendrum paniculatum L. ในวงศ์ Labiatae ขึ้นตามที่ชุ่มชื้น ที่โคนใบมีต่อมหนูนหลายต่อม ดอกสีแดง อมส้ม ออกเป็นช่อตามยอด ผลเล็กมี 4 พู ใช้ทำยาได้ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542)

Metaphor: หน้าอกผู้หญิงงาม คือ ดอกสร้อยฟ้า

Share understanding: ผู้หญิงงามต้องมีหน้าอกเหมือนประดับด้วยดอกไม้

Metaphors evidencing entailment:

เห็นดอกสร้อยฟ้าระย้าระย้อย เหมือนสร้อยมาลัยน้องประดับกัน

(3.9) หุ่นของผู้หญิงงาม คือ บอบบาง

Metaphor: ผู้หญิงงาม คือ คนที่มีหุ่นบอบบาง

Share understanding: ผู้หญิงงามต้องมีหุ่นอวบ อ่อนแอ้น

Metaphors evidencing entailment:

วิไลลักษณ์แฉล้มแซมซ้อย แน่งน้อยน่ารักหนักหนา

พิศรูปงามรูปอรร เพียงทรงอัปสรสาวศรี

เห็นซ้อยนางรำรายเรียง เหมือนเจ้ารำม่ายเสียงที่สระศรี

หมายเหตุ:

อรร แปลว่า งามอย่างเวิ้งบางร่างน้อย, มักใช้เข้าคู่กับคำ อ่อนแอ้น เป็น อรรอ่อนแอ้น (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542)

ช้อยนางรำ หรือ กระช้อยนางรำ แปลว่า ช้อยไม้พุ่มชนิด Codariocalyxmotorius Ohashi ในวงศ์ Leguminosae ใบเป็นใบประกอบ มีใบย่อย ๓ ใบ ใบคู่ล่างเล็กกว่าและกระดิกไหวไปมาได้ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542)

(3.10) ผิวของผู้หญิงงาม คือ ทอง, ลูกจันทน์

Metaphor: ผิวของผู้หญิงงาม มีสีเหลืองทอง

Share understanding: ผิวของผู้หญิงงามคือมีประกายเป็นสีเหลืองหรือทอง

Metaphors evidencing entailment:

ผิวพรรณผุดผ่องดังทองคำ ทั้งจิตกิริยาจำเริญใจ

งามสิริวิลาสวิไลวรรณ งามผิวงามพรรณดังทองคำ

เห็นลูกจันทน์อันเหลืองอรชร เหมือนสีเนื้อกินนรนวลง

(3.11) หัวของผู้หญิงงาม เหมือน แก้ว

Metaphor: หัวของผู้หญิงงามเหมือนแก้ว

Share understanding: หัวของผู้หญิงงามเหมือนแก้วงาม

Metaphors evidencing entailment:

พิศเกศเกสรสมณทาน ปานเกศแก้วกัลยาณี

หมายเหตุ:

กัลยาณี แปลว่า นางงาม, หญิงงาม (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542)

(3.12) คิ้วของผู้หญิงงาม คือ ขอ,คันศร

Metaphor: คิ้วของผู้หญิงงามต้องโค้งโค้งเหมือนขอ หรือ คันธนู

Share understanding: คิ้วของผู้หญิงงาม คือ ขอแก้ว

Metaphors evidencing entailment:

พิศชนนางสาไม่ราศี ดังขอแก้วมณีพรายพรรณ

พิศชนงามก่ดั่งคันศร เนตรนิลขำคมทั้งสองข้าง

(3.13) เล็บของผู้หญิงงาม คือ เล็บนางฟ้า

Metaphor: เล็บของผู้หญิงงามเหมือน เล็บเทวี

Share understanding: ผู้หญิงงามต้องมีเล็บเหมือนเล็บเทวดาผู้หญิง

Metaphors evidencing entailment:

เห็นเล็บนางอย่างเล็บเทวี เมื่อหยิกข่วนพิภพมัยกัน

(4) แม่ คือ ประทีป

Metaphor: แม่ คือ ประทีปแก้ว

Share understanding: แม่คือเทียนส่องนำทางลูก คือผู้มีพระคุณ

Metaphors evidencing entailment:

ชนนี้ว่าที่นี้จะดับแล้ว ประทีปแก้วอันส่องแสงฉาน

(5) อุปลักษณ์เกี่ยวกับอารมณ์

(5.1) ความโกรธ คือ ไฟ

Metaphor: ความโกรธ คือ ไฟสุ่มทรวง

Share understanding: ความโกรธคือไฟเผาร้อนในใจคน

Metaphors evidencing entailment:

ให้เคื่องแน่นไปด้วยความโกรธ จะออกโธษฐูเรจามี
ใครได้

(5.2) ความรัก คือ ไฟพิช

Metaphor: ความรัก คือ เพลิงพิช

Share understanding: ความรักเป็นความทุกข์ทรมาน

Metaphors evidencing entailment:

นั่งนอนร้อนรำคาญจิต ดังเพลิงพิชติดทรวงไม่รู้หาย

(6) อุปลักษณ์เกี่ยวกับผู้ชาย

Metaphor: ผู้ชาย เหมือน สายน้ำ

Share understanding: ผู้ชายเหมือนสายน้ำไหลไปแล้วไม่ไหล
กลับ

Metaphors evidencing entailment:

เสด็จไปแล้วไหนจะคืนหลัง เหมือนดังสายน้ำอันหลังไหล

คนไม่ดี หรือคนร้ายคือยักษ์

Metaphor: คนไม่ดี คือ ยักษ์

Share understanding: คนไม่ดีเปรียบเทียบกับยักษ์

Metaphors evidencing entailment:

จับใจเพลิดเพลินจำเรญกรรณ กุมภันท์ก็เคลิ้มหลับไป

หมายเหตุ:

กุมภันท์ คือ ยักษ์ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542)

(7) อุปลักษณืเทวดา คือ สัตว์

Metaphor: เทวดา คือ กวางทอง

Share understanding: เทวดาคือสิ่งที่ดีงาม

Metaphors evidencing entailment:

บัดเดี๋ยวกก็กลายเป็นกวางทอง ผิวผ่องพรรณรายฉายฉ้น

4.1.2 สรุปการใช้ถ้อยคำในวรรคทองของวรรณคดี

ผลการวิเคราะห์การใช้ถ้อยคำสรุปในวรรคทองของวรรณคดีประเภทบทละคร 7 เรื่องที่ราชบัณฑิตยสถานได้คัดเลือกมานั้น มีทั้งหมด 163 วรรคทอง มีการใช้ภาษาแบบอุปลักษณื 203 ครั้ง ผู้วิจัยได้จัดหมวดหมู่ประเภทของอุปลักษณืได้ทั้งหมด 8 ประเภท ได้แก่

- 1) อุปลักษณืเกี่ยวกับกษัตริย์
- 2) อุปลักษณืเกี่ยวกับผู้หญิง
- 3) อุปลักษณืเกี่ยวกับร่างกายของผู้หญิง
- 4) อุปลักษณืเกี่ยวกับผู้ชาย

- 5) อุปลักษณะเกี่ยวกับศาสนา
- 6) อุปลักษณะเกี่ยวกับศีกสงคราม
- 7) อุปลักษณะเกี่ยวกับแม่
- 8) อุปลักษณะอื่นๆ

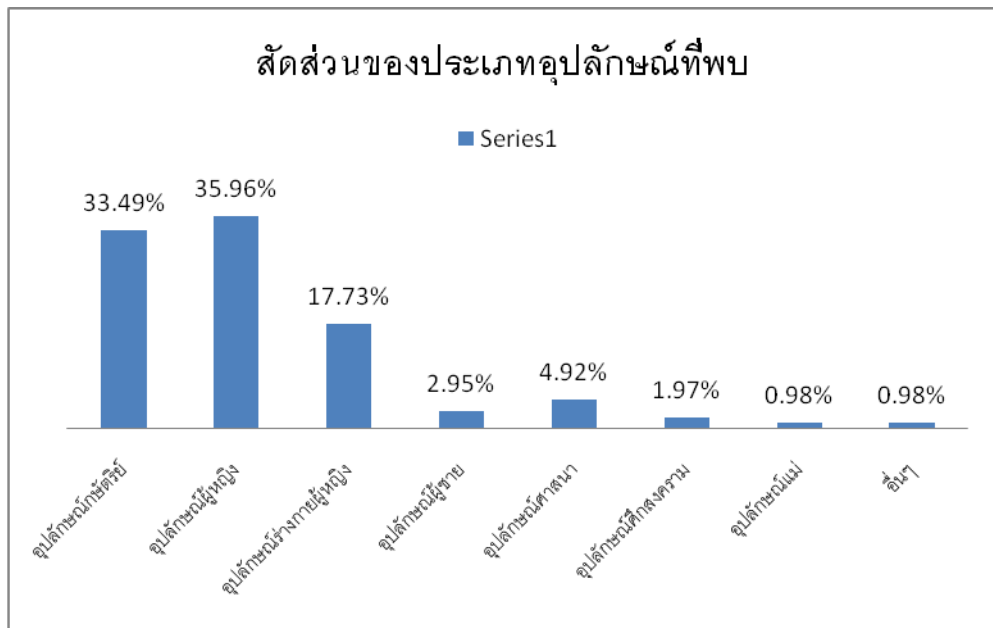
ผู้วิจัยทำการคำนวณหาค่าเฉลี่ยร้อยละทั้ง 8 ประเภท จากอุปลักษณะทั้งหมด 203 ครั้ง (สามารถดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ที่ภาคผนวก) โดยผู้วิจัยได้นำเสนอข้อมูลในรูปแบบของตารางดังนี้

ตาราง 4.1 ค่าเฉลี่ยร้อยละของ 8 ประเภทอุปลักษณะ

ประเภทที่	ประเภทของอุปลักษณะ	จำนวน	ร้อยละ
1	อุปลักษณะเกี่ยวกับกษัตริย์	68	33.49
2	อุปลักษณะเกี่ยวกับผู้หญิง	73	35.96
3	อุปลักษณะเกี่ยวกับร่างกายของผู้หญิง	36	17.73
4	อุปลักษณะเกี่ยวกับผู้ชาย	6	2.95
5	อุปลักษณะเกี่ยวกับศาสนา	10	4.92
6	อุปลักษณะเกี่ยวกับศีกสงคราม	4	1.97
7	อุปลักษณะเกี่ยวกับแม่	2	0.98
8	อุปลักษณะอื่นๆ	2	0.98

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลประมวลผลสรุปเป็นกราฟแท่งได้ดัง กราฟที่ 4.1 ดังนี้

กราฟที่ 4.1 สัดส่วนของประเภทอุปลักษณะที่พบ

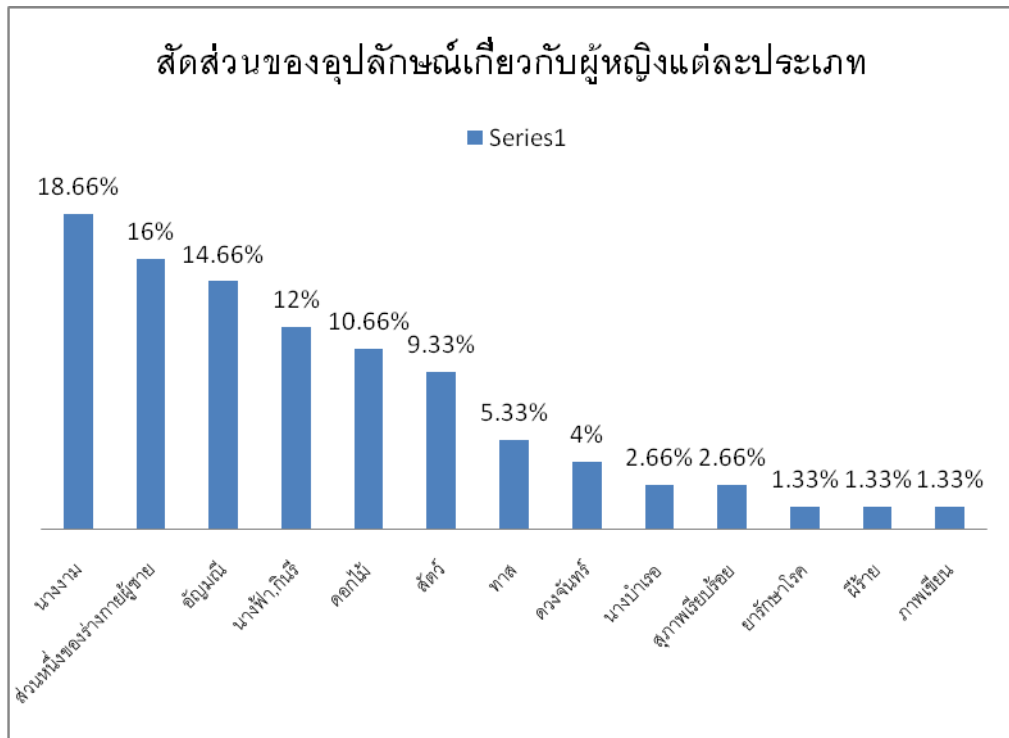

จากอุปลักษณะ 8 ประเภท ในจำนวนวรรคทองทั้งหมด 163 วรรคทอง มีการใช้ภาษาอุปลักษณะ 203 ครั้ง ผู้วิจัยได้ทำการสรุปและยกตัวอย่างประเด็นการศึกษาประกอบการชี้แจง โดยเรียงลำดับจากข้อมูลสถิติจากมากไปน้อย ดังนี้

1) อุปลักษณะเกี่ยวกับผู้หญิง มีมากที่สุดเป็นร้อยละ 35.96 ของจำนวนอุปลักษณะทั้งหมด ซึ่งถ้ารวมอุปลักษณะเกี่ยวกับร่างกายสตรีที่มีข้อมูลสถิติเป็นร้อยละ 17.73 ของจำนวนอุปลักษณะทั้งหมด จะทำให้อุปลักษณะที่เกี่ยวกับผู้หญิงทั้งหมดมีข้อมูลสถิติสูงสุดคือร้อยละ 53.69 ของจำนวนอุปลักษณะทั้งหมด

เมื่อนำอุปลักษณะเฉพาะที่เกี่ยวกับผู้หญิงจากวรรคทองในวรรณคดีทั้ง 7 เรื่อง พบว่า อุปลักษณะเกี่ยวกับผู้หญิงจะประกอบด้วยอุปลักษณะ 13 หมวด จำนวน 75 อุปลักษณะ ตามกราฟที่ 4.1.1 ดังนี้

กราฟที่ 4.1.1 สัดส่วนของอุปลักษณะเกี่ยวกับผู้หญิงแต่ละประเภท

อุปลักษณะเกี่ยวกับผู้หญิงเมื่อแยกประเภทแล้ว มีข้อมูลเรียงลำดับจากมากไป

น้อย ดังนี้

(1) ผู้หญิง คือ นางงาม มีอุปลักษณะทั้งหมด 14 อุปลักษณะ คิดเป็นร้อยละ 18.66 ของจำนวนอุปลักษณะเกี่ยวกับผู้หญิงทั้งหมด ได้แก่ ถ้อยคำ มารศรี, รจนา, วิไลวรรณ, วิลาส, งาม, โฉมฉาย, สมร, กัลยา, ประไพ, โฉมยง, จวีวรรณ, นวลละออง

(2) ผู้หญิง คือ ส่วนหนึ่งของร่างกายผู้ชาย มีอุปลักษณะทั้งหมด 12 อุปลักษณะ คิดเป็นร้อยละ 16 ของจำนวนอุปลักษณะเกี่ยวกับผู้หญิงทั้งหมด ได้แก่ ถ้อยคำ แก้วตา, อก, ดวงชีพ, ดวงสมร, จักขุ, ดวงมณี, ปทุมมา, ดวงตา, ขวัญเนตร

- (3) ผู้หญิง คือ อัญมณี มีอุปลักษณะทั้งหมด 11 อุปลักษณะ คิดเป็นร้อยละ 14.66 ของจำนวนอุปลักษณะเกี่ยวกับผู้หญิงทั้งหมด ได้แก่ถ้อยคำ แก้ว, สุวรรณ, ปิ่นอนงค์, ปิ่นอัครเรศ, เนาวรัตน์
- (4) ผู้หญิง คือ นางฟ้า, กิณรี มีอุปลักษณะทั้งหมด 9 อุปลักษณะ คิดเป็นร้อยละ 12 ของจำนวนอุปลักษณะเกี่ยวกับผู้หญิงทั้งหมด ได้แก่ถ้อยคำ กิณนร, นางในหิ้งฟ้า, นางสาวสวรรค์, อัปสรสวรรค์, เทพธิดา, เทพอัปสร, พระลักษมี, นางฟ้า
- (5) ผู้หญิง คือ ดอกไม้ มีอุปลักษณะทั้งหมด 8 อุปลักษณะ คิดเป็นร้อยละ 10.66 ของจำนวนอุปลักษณะเกี่ยวกับผู้หญิงทั้งหมด ได้แก่ถ้อยคำ ดอกไม้, บุปผชาติ, สุมาลี, ดอกบัว, ผกา, สร้อยมาลัย, อุบล, ดอกนางแย้ม
- (6) ผู้หญิง คือ สัตว์ มีอุปลักษณะทั้งหมด 7 อุปลักษณะ คิดเป็นร้อยละ 9.33 ของจำนวนอุปลักษณะเกี่ยวกับผู้หญิงทั้งหมด ได้แก่ถ้อยคำ นก, นางนวล, วายุภักษ์, นางนกพลอด, กระเวน, แก้ว, จามรี
- (7) ผู้หญิง คือ ทาส มีอุปลักษณะทั้งหมด 4 อุปลักษณะ คิดเป็นร้อยละ 5.33 ของจำนวนอุปลักษณะเกี่ยวกับผู้หญิงทั้งหมด ได้แก่ถ้อยคำ ทาสี, รongบาทา, ยุคลบาทา
- (8) ผู้หญิง คือ ดวงจันทร์ มีอุปลักษณะทั้งหมด 3 อุปลักษณะ คิดเป็นร้อยละ 4 ของจำนวนอุปลักษณะเกี่ยวกับผู้หญิงทั้งหมด ได้แก่ถ้อยคำ จันทร, บุษัน
- (9) ผู้หญิง คือ นางบำเรอ มีอุปลักษณะทั้งหมด 2 อุปลักษณะ คิดเป็นร้อยละ 2.66 ของจำนวนอุปลักษณะเกี่ยวกับผู้หญิงทั้งหมด ได้แก่ถ้อยคำ สุดสายสวาท, พิศวาส
- (10) ผู้หญิงงาม คือ ผู้มีกิริยาสุภาพเรียบร้อย มีอุปลักษณะทั้งหมด 2 อุปลักษณะ คิดเป็นร้อยละ 2.66 ของจำนวนอุปลักษณะเกี่ยวกับผู้หญิงทั้งหมด ได้แก่ถ้อยคำ ละม่อม
- (11) ผู้หญิง คือ ยารักษาโรค มีอุปลักษณะทั้งหมด 1 อุปลักษณะ คิดเป็นร้อยละ 1.33 ของจำนวนอุปลักษณะเกี่ยวกับผู้หญิงทั้งหมด ได้แก่ถ้อยคำ ยาใจ

(12) ผู้หญิงไม่ดี คือ ฝัวยามีอุปลักษณะทั้งหมด 1 อุปลักษณะ คิดเป็นร้อยละ 1.33 ของจำนวนอุปลักษณะเกี่ยวกับผู้หญิงทั้งหมด ได้แก่ถ้อยคำ ฝิ

(13) ผู้หญิง คือ ภาพเขียนมีอุปลักษณะทั้งหมด 1 อุปลักษณะ คิดเป็นร้อยละ 1.33 ของจำนวนอุปลักษณะเกี่ยวกับผู้หญิงทั้งหมด ได้แก่ถ้อยคำ เลขา

ส่วน อุปลักษณะเกี่ยวกับร่างกายแต่ละส่วนของผู้หญิง ผู้วิจัยไม่ได้จัดรวมเป็นส่วนเดียวกับอุปลักษณะเกี่ยวกับผู้หญิง เนื่องจากมีการบรรยายลักษณะเน้นไปที่ลักษณะของร่างกายผู้หญิง โดยกำหนดค่าของความงามของผู้หญิงในสังคมไทยผ่านการให้ความหมายอุปลักษณะ และไม่ได้จัดทำเป็นข้อมูลสัดส่วนร้อยละ เนื่องจากมีการกำหนดความหมายความงามของร่างกายของผู้หญิงแยกเป็นหลายส่วน ดังนี้

(1) หน้าอกของผู้หญิงงาม คือ ดอกบัว, ดอกไม้ มีอุปลักษณะทั้งหมด 7 อุปลักษณะ ได้แก่ถ้อยคำ บัวอ่อน, ปทุมมาลย์, ปทุมทอง, ดวงปทุมมาศ

(2) หูของผู้หญิงงาม คือ กลีบดอกไม้ มีอุปลักษณะทั้งหมด 4 อุปลักษณะ ได้แก่ถ้อยคำ กลีบบุษบง, กลีบอุบล, กลีบบุษบัน

(3) คิ้วของผู้หญิงงาม คือ คันธนู, ขอ มีอุปลักษณะทั้งหมด 3 อุปลักษณะ ได้แก่ถ้อยคำ ธนูศิลป์, ขอแก้ว, คันศิลป์

(4) แก้มของผู้หญิงงาม คือ ทอง (มีประกายทอง) มีทั้งหมด 3 อุปลักษณะ ได้แก่ถ้อยคำ ทอง, สุวรรณ

(5) หน้าของผู้หญิงงาม คือ ดวงจันทร์, ทอง มีทั้งหมด 3 อุปลักษณะ ได้แก่ถ้อยคำ ทองสวรรค์, ศศิธร, ทอง, แก้วมณี

(6) ผิวของผู้หญิงงาม คือ อัญมณี, ลูกจันทร์ (มีประกายเหลืองทอง) มีอุปลักษณะทั้งหมด 3 อุปลักษณะ ได้แก่ถ้อยคำ ทอง, ลูกจันทร์

(7) หุ่นของผู้หญิงงาม คือ ความบอบบาง มีอุปลักษณะทั้งหมด 3 อุปลักษณะ ได้แก่ถ้อยคำ แฉ่งน้อย, อรชร, ซ้อยนางรำ

(8) ดวงตาของผู้หญิงงาม คือ อัณมณี มีอุปลักษณะทั้งหมด 2 อุปลักษณะ ได้แก่ ถ้อยคำ มณีนิล, พลอยนิล

(9) จมูกของผู้หญิงงาม คือ ขอ มีอุปลักษณะทั้งหมด 2 อุปลักษณะ ได้แก่ ถ้อยคำ ขอกุญชริน, อังกฤษ

(10) คอของผู้หญิงงาม คือ คอหงส์ มีอุปลักษณะทั้งหมด 2 อุปลักษณะ ได้แก่ ถ้อยคำ หงส์สวรรค์, หงส์

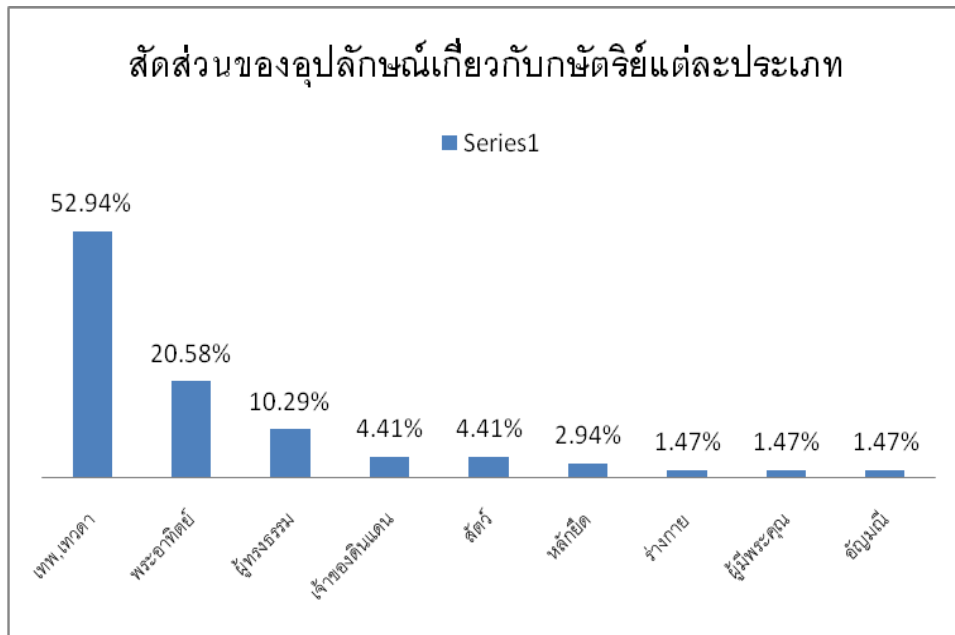
(11) มือของผู้หญิงงาม คือ งวงช้าง มีอุปลักษณะทั้งหมด 2 อุปลักษณะ ได้แก่ ถ้อยคำ งวงคชกรรม, งวงคเชนทร์

(12) หัวของผู้หญิงงาม คือ แก้ว มีอุปลักษณะทั้งหมด 1 อุปลักษณะ ได้แก่ ถ้อยคำ แก้วกัลยาณี

(13) เล็บของผู้หญิงงาม คือ เล็บของนางฟ้า มีอุปลักษณะทั้งหมด 1 อุปลักษณะ ได้แก่ ถ้อยคำ เล็บเทวี

2) อุปลักษณะเกี่ยวกับกษัตริย์ พบมากเป็นอันดับ 2 คิดเป็นร้อยละ 33.49 ของจำนวนอุปลักษณะทั้งหมด เมื่อนำอุปลักษณะเกี่ยวกับผู้หญิงจากวรรคทองในวรรณคดีทั้ง 7 เรื่อง พบว่า อุปลักษณะเกี่ยวกับกษัตริย์จะประกอบด้วยอุปลักษณะ 9 หมวด จำนวน 68 อุปลักษณะ สรุปเป็นกราฟแท่งได้ดังนี้

กราฟที่ 4.1.2 สัดส่วนของอุปลักษณะเกี่ยวกับกษัตริย์แต่ละประเภท

น้อย ดังนี้

อุปลักษณะเกี่ยวกับกษัตริย์เมื่อแยกประเภทแล้ว มีข้อมูลเรียงลำดับจากมากไป

(1) กษัตริย์ คือ เทพ, เทวดา, ผู้ยิ่งใหญ่ มีอุปลักษณะทั้งหมด 36 อุปลักษณะ คิดเป็นร้อยละ 52.94 ของจำนวนอุปลักษณะเกี่ยวกับกษัตริย์ทั้งหมด ได้แก่ ถ้อยคำ ปรมเสศ, องค์จักรกฤษณ์, อินทร์, เทเวศน์, ศุภี, เทวราช, อมรินทร์, อติศร, นารายณ์, หริรักษ์, พิษณุ, เทวี, เทพ, เยาวเรศ, เยาวราช, เจษฎา, เทวะ, อรรค

(2) กษัตริย์ คือ พระอาทิตย์ มีอุปลักษณะทั้งหมด 14 อุปลักษณะ คิดเป็นร้อยละ 20.58 ของจำนวนอุปลักษณะเกี่ยวกับกษัตริย์ทั้งหมด ได้แก่ ถ้อยคำ พระสุริยะใส, พระอาทิตย์, สุริยวงศ์, สุริยัน, จันทรา(กษัตริย์ผู้หญิง), พระจันทร์(กษัตริย์ผู้หญิง), อโณทัย, วงศ์เทวัญ, พระทรงนาค

(3) กษัตริย์ คือ ผู้ทรงธรรมะ, ผู้นำศาสนา มีอุปลักษณะทั้งหมด 7 อุปลักษณะ คิดเป็นร้อยละ 10.29 ของจำนวนอุปลักษณะเกี่ยวกับกษัตริย์ทั้งหมด ได้แก่ ถ้อยคำ ผู้รัชศธรรม, องค์พระมหามุนี, พระ, พระทรงธรรม, ทรงธรรม

(4) กษัตริย์ คือ เจ้าของดินแดน มีอุปลักษณะทั้งหมด 3 อุปลักษณะ คิดเป็นร้อยละ 4.41 ของจำนวนอุปลักษณะเกี่ยวกับกษัตริย์ทั้งหมด ได้แก่ ถ้อยคำ ชัณฑเสมา, ภูวไนย, ภูวไนย

(5) กษัตริย์ คือ สัตว์ มีอุปลักษณะทั้งหมด 3 อุปลักษณะ คิดเป็นร้อยละ 4.41 ของจำนวนอุปลักษณะเกี่ยวกับกษัตริย์ทั้งหมด ได้แก่ ถ้อยคำ ไกรสร, ไกรสร สี่, ราชสี่

(6) กษัตริย์ คือ หลักยึด มีอุปลักษณะทั้งหมด 2 อุปลักษณะ คิดเป็นร้อยละ 2.94 ของจำนวนอุปลักษณะเกี่ยวกับกษัตริย์ทั้งหมด ได้แก่ ถ้อยคำ หลักแก้ว, หลักชูปเกล้าเกศ

(7) กษัตริย์ คือ ร่างกาย (เหนือหัว) มีอุปลักษณะทั้งหมด 1 อุปลักษณะ คิดเป็นร้อยละ 1.47 ของจำนวนอุปลักษณะเกี่ยวกับกษัตริย์ทั้งหมด ได้แก่ ถ้อยคำ เกळाเกศ

(8) กษัตริย์ คือ ผู้มีพระคุณ มีอุปลักษณะทั้งหมด 1 อุปลักษณะ คิดเป็นร้อยละ 1.47 ของจำนวนอุปลักษณะเกี่ยวกับกษัตริย์ทั้งหมด ได้แก่ ถ้อยคำ พระคุณล้นฟ้า

(9) กษัตริย์ คือ อัญมณี มีอุปลักษณะทั้งหมด 1 อุปลักษณะ คิดเป็นร้อยละ 1.47 ของจำนวนอุปลักษณะเกี่ยวกับกษัตริย์ทั้งหมด ได้แก่ ถ้อยคำ ทอง

3) อุปลักษณะเกี่ยวกับศาสนา พบเป็นอันดับ 3 คิดเป็นร้อยละ 4.92 ของจำนวนอุปลักษณะทั้งหมด เมื่อนำอุปลักษณะเกี่ยวกับศาสนา จากวรรคทองในวรรณคดีทั้ง 7 เรื่อง พบว่า อุปลักษณะเกี่ยวกับศาสนาจะประกอบด้วยอุปลักษณะ 9 หมวด จำนวน 12 อุปลักษณะ แต่เช่นเดียวกับอุปลักษณะเกี่ยวกับร่างกายผู้หญิงที่แยกเป็นประเภทย่อยหลายส่วน ผู้วิจัยจึงไม่ได้นำข้อมูลมาจัดทำเป็นกราฟแท่ง แต่ได้สรุปข้อมูลโดยเรียงลำดับจากมากไปน้อยได้แก่

(1) ความสุขความทุกข์ คือ รสชาติอาหาร มีอุปลักษณะทั้งหมด 4 อุปลักษณะ ได้แก่ ถ้อยคำ หวาน, ขม

(2) ความทุกข์ คือ น้ำตา มีอุปลักษณะทั้งหมด 1 อุปลักษณะ ได้แก่ ถ้อยคำ น้ำตา

(3) ความอิจฉา คือ เครื่องจักร มีอุปลักษณะทั้งหมด 1 อุปลักษณะ ได้แก่ ถ้อยคำ เครื่องทำลายสามัคคี

(4) ความโกรธ คือ ไฟสุ่มทรวง มีอุปลักษณะทั้งหมด 1 อุปลักษณะ ได้แก่ ถ้อยคำ ไฟสุ่มทรวง

(5) ความรัก คือ ไฟ มีอุปลักษณะทั้งหมด 1 อุปลักษณะ ได้แก่ ถ้อยคำ เพลิง

(6) ความรัก คือ ยาพิษ มีอุปลักษณะทั้งหมด 1 อุปลักษณะ ได้แก่ ถ้อยคำ พิษ

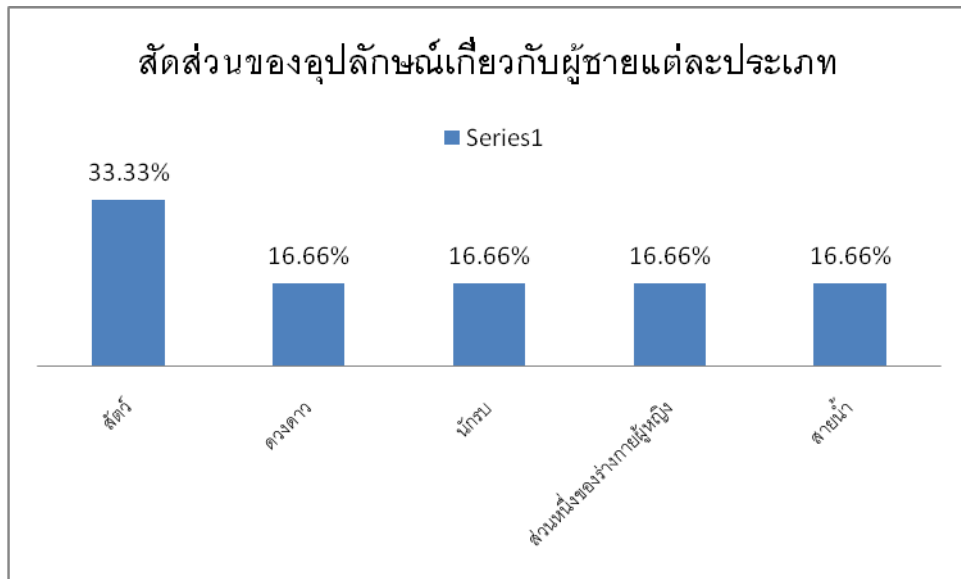
(7) ธรรมะ คือ เครื่องจักร มีอุปลักษณะทั้งหมด 1 อุปลักษณะ ได้แก่ ถ้อยคำ เครื่องคุ้มกันกาย

(8) ปัญญา คือ อาวุธ มีอุปลักษณะทั้งหมด 1 อุปลักษณะ ได้แก่ ถ้อยคำ อาวุธ

(9) ความรักไม่สมหวัง คือ เวนกรรม มีอุปลักษณะทั้งหมด 1 อุปลักษณะ ได้แก่ ถ้อยคำ เวนกรรม

4) อุปลักษณะเกี่ยวกับผู้ชาย พบเป็นอันดับ 4 คิดเป็นร้อยละ 2.95 ของจำนวนอุปลักษณะทั้งหมด เมื่อนำอุปลักษณะเกี่ยวกับผู้ชายจากวรรคทองในวรรณคดีทั้ง 7 เรื่อง พบว่า อุปลักษณะเกี่ยวกับผู้ชายจะประกอบด้วยอุปลักษณะ 5 หมวด จำนวน 6 อุปลักษณะ สรุปเป็นกราฟแท่งได้ดังนี้

กราฟที่ 4.1.3 สัดส่วนของอุปลักษณะเกี่ยวกับผู้ชายแต่ละประเภท

อุปลักษณะเกี่ยวกับชายเมื่อแยกประเภทแล้ว มีข้อมูลเรียงลำดับจากมากไปน้อยได้ดังนี้

- (1) ผู้ชาย คือ สัตว์ มีอุปลักษณะทั้งหมด 2 อุปลักษณะ คิดเป็นร้อยละ 33.33 ของจำนวนอุปลักษณะเกี่ยวกับผู้ชายทั้งหมด ได้แก่ ถ้อยคำ ภูมิจีน (ผึ่ง), กระต่าย
- (2) ผู้ชาย คือ ดวงดาว มีอุปลักษณะทั้งหมด 1 อุปลักษณะ คิดเป็นร้อยละ 16.66 ของจำนวนอุปลักษณะเกี่ยวกับผู้ชายทั้งหมด ได้แก่ ถ้อยคำ ดวงดาว
- (3) ผู้ชาย คือ นักรบ มีอุปลักษณะทั้งหมด 1 อุปลักษณะ คิดเป็นร้อยละ 16.66 ของจำนวนอุปลักษณะเกี่ยวกับผู้ชายทั้งหมด ได้แก่ ถ้อยคำ นักรบ
- (4) ผู้ชาย คือ ส่วนหนึ่งของร่างกายผู้หญิง มีอุปลักษณะทั้งหมด 1 อุปลักษณะ คิดเป็นร้อยละ 16.66 ของจำนวนอุปลักษณะเกี่ยวกับผู้ชายทั้งหมด ได้แก่ ถ้อยคำ ดวงใจ

(5) ผู้ชาย คือ สายน้ำ (ไปแล้วไม่ไหลกลับ) มีอุปลักษณะทั้งหมด 1 อุปลักษณะ คิดเป็นร้อยละ 16.66 ของจำนวนอุปลักษณะเกี่ยวกับผู้ชายทั้งหมด ได้แก่ ถ้อยคำ สายน้ำ

5) อุปลักษณะเกี่ยวกับการศึกษา พบเป็นอันดับ 5 คิดเป็นร้อยละ 1.97 ของจำนวนอุปลักษณะทั้งหมด เมื่อนำอุปลักษณะเกี่ยวกับการศึกษาจากวรรณคดีทั้ง 7 เรื่อง พบว่า อุปลักษณะเกี่ยวกับการศึกษาจะประกอบด้วยอุปลักษณะ 4 หมวด เนื่องจากข้อมูลมีจำนวนน้อยมาก ผู้วิจัยจึงไม่ได้นำข้อมูลมาจัดทำเป็นกราฟแท่ง แต่ได้สรุปข้อมูลโดยเรียงลำดับจากมากไปน้อยได้แก่

(1) ศัตรู คือ ภัยอันตราย มีอุปลักษณะทั้งหมด 1 อุปลักษณะ ได้แก่ ถ้อยคำ ภัย

(2) ศัตรู คือ สัตว์ร้าย มีอุปลักษณะทั้งหมด 1 อุปลักษณะ ได้แก่ ถ้อยคำ เสือ

(3) ศัตรู คือ เด็กผู้ชาย มีอุปลักษณะทั้งหมด 1 อุปลักษณะ ได้แก่ ถ้อยคำ กุมาร

(4) ความกล้า คือ อัญมณี มีอุปลักษณะทั้งหมด 1 อุปลักษณะ ได้แก่ ถ้อยคำ เพชร

6) อุปลักษณะเกี่ยวกับแม่ พบเป็นอันดับ 6 คิดเป็นร้อยละ 0.98 ของจำนวนอุปลักษณะทั้งหมด เมื่อนำอุปลักษณะเกี่ยวกับแม่จากวรรณคดีทั้ง 7 เรื่อง พบว่า อุปลักษณะเกี่ยวกับแม่จะประกอบด้วยอุปลักษณะ 2 หมวด จำนวน 2 อุปลักษณะ เนื่องจากข้อมูลมีจำนวนน้อยมาก ผู้วิจัยจึงไม่ได้นำข้อมูลมาจัดทำเป็นกราฟแท่ง แต่ได้สรุปข้อมูลโดยเรียงลำดับจากมากไปน้อยได้แก่

(1) แม่ คือ ร่างกาย (เนื้อหัว) มีอุปลักษณะทั้งหมด 1 อุปลักษณะ ได้แก่ ถ้อยคำ พระบาทปกเกล้าเกล้า

(2) แม่ คือ ประทีปนำทาง มีอุปลักษณะทั้งหมด 1 อุปลักษณะ ได้แก่ ถ้อยคำ ประทีปแก้ว

7) อุปลักษณะอื่นๆ คิดเป็นร้อยละ 0.98 ของจำนวนอุปลักษณะทั้งหมด เมื่อนำอุปลักษณะอื่นๆ จากวรรณคดีทั้ง 7 เรื่อง พบว่า อุปลักษณะอื่นๆ จะประกอบด้วยอุปลักษณะ 2 หมวด จำนวน 2 อุปลักษณะ เนื่องจากข้อมูลมีจำนวนน้อยมาก ผู้วิจัยจึงไม่ได้นำข้อมูลมาจัดทำเป็นกราฟแท่ง แต่ได้สรุปข้อมูลโดยเรียงลำดับจากมากไปน้อยได้แก่

(1) คนไม่ดี คือ ยักษ์ มีอุปลักษณะทั้งหมด 1 อุปลักษณะ ได้แก่ ถ้อยคำ ยักษ์

(2) เทวดา คือ สัตว์ มีอุปลักษณะทั้งหมด 1 อุปลักษณะ ได้แก่ ถ้อยคำ กวางทอง

4.2 วิเคราะห์ค่านิยมในวรรณคดี

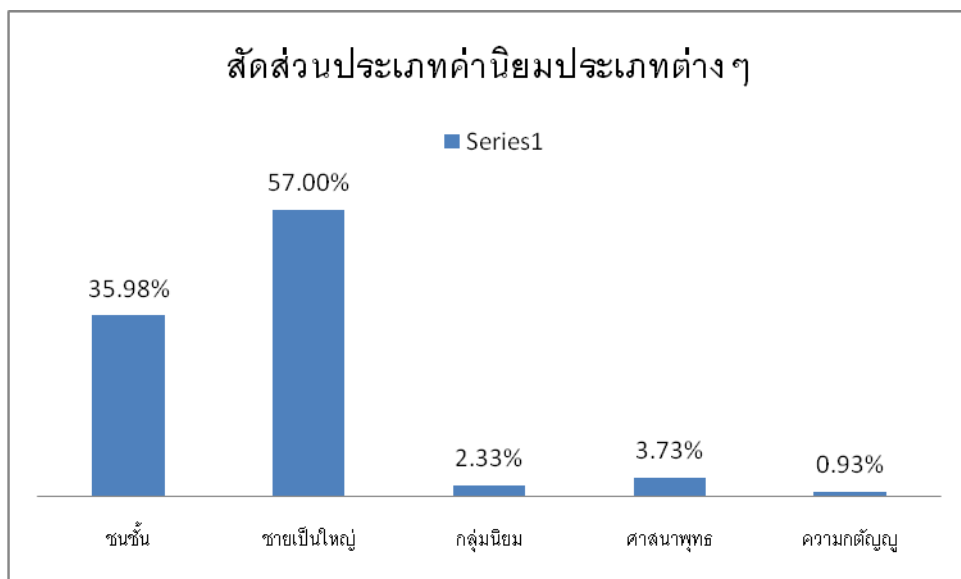
งานวิจัยนี้ เป็นการศึกษาชุดค่านิยมไทยผ่านการวิเคราะห์เนื้อสารเชิงอุปลักษณะ (Metaphor) ในหนังสือ “วรรณคดีในวรรณคดีไทย” ฉบับราชบัณฑิตยสถาน โดยผู้วิจัยได้ทำการศึกษาวรรณคดีประเภทบทละครจำนวน 7 เรื่อง ประกอบด้วยวรรณคดี 163 วรรค พบการอุปลักษณะทั้งหมด 203 อุปลักษณะดังที่ได้วิเคราะห์การใช้ถ้อยคำข้างต้น เมื่อนำมาวิเคราะห์ถึงค่านิยมไทย พบค่านิยมไทย 214 ค่านิยม จัดได้เป็นค่านิยม 5 ประเภท คือ ค่านิยมชนชั้น ค่านิยมชายเป็นใหญ่ ค่านิยมแบบวัฒนธรรมกลุ่มนิยม ที่แสดงออกในค่านิยมรักชาติ รักพวกพ้อง ค่านิยมศาสนาพุทธ และค่านิยมความกตัญญู

ตาราง 4.2 ค่าเฉลี่ยร้อยละของ 5 ประเภทค่านิยม

ประเภทที่	ประเภทของค่านิยม	จำนวน	ร้อยละ
1	ค่านิยมเกี่ยวกับชนชั้น	77	35.98
2	ค่านิยมเกี่ยวกับชายเป็นใหญ่	122	57.00
3	ค่านิยมเกี่ยวกับกลุ่มนิยม	5	2.33
4	ค่านิยมเกี่ยวกับศาสนาพุทธ	8	3.73
5	ค่านิยมเกี่ยวกับความกตัญญู	2	0.93

จากค่านิยม 5 ประเภท ในจำนวนวรรคทองทั้งหมด 163 วรรคทอง มีการใช้ถ้อยคำอุป
 ลักษณะ 203 ครั้ง ในจำนวนนี้มีการให้ความหมายเชิงค่านิยม 214 ครั้ง สรุปเป็นกราฟแท่งได้ดังนี้

กราฟที่ 4.2 สัดส่วนประเภทค่านิยมประเภทต่างๆ

ผู้วิจัยได้ทำการสรุปและยกตัวอย่างประเด็นการศึกษาประกอบการชี้แจง ดังนี้

1) คำนิยมชายเป็นใหญ่ เป็นค่านิยมที่ปรากฏมากที่สุดในการให้ความหมายอุป
ลักษณะในวรรณคดีประเภทบทละครที่เลือกมาศึกษา พบมากถึง 122 ครั้ง (ร้อยละ 57.00) ผู้วิจัย
พบว่าค่านิยมชายเป็นใหญ่นี้มีความสัมพันธ์กับการใช้ถ้อยคำอุปลักษณะเกี่ยวกับผู้หญิงเกือบ
ทั้งหมด ที่แสดงให้เห็นทัศนคติของผู้ประพันธ์ซึ่งเป็นผู้ชาย และเป็นกษัตริย์ ว่ามองผู้หญิงอย่างไร
และกำหนดคุณค่าให้ผู้หญิงอย่างไร

ตัวอย่าง

ปากหนึ่งว่าไอขวัญเนตร บิดุเรศจะสิ้นสังขาร

เจ้าจะรองบาทหลายพระจักรา อุตส่าห์จงรักภักดี

ปากสองว่าแม่จงเจียมจิต สำคัญคิดว่าเป็นทาสี

สิ่งใดซึ่งระคายเป็นราคะ อย่าให้เคืองถูลิบทมาลัย

ปากสามอันความซึ่งสังวาส สำหรับราชกษัตริย์มหาศาล

ประดับด้วยแสนสนมบริวาร อย่างก่อการหึงหวงไม่ควรนุก

ปากสี่ว่าเจ้าจงฝากองค์ พระชนนีบิดุรงค์ของทรงจักร

ปรนนิบัติบำรุงให้ทำวรก จะจำเรณูยศศักดิ์เป็นมงคล

ปากห้าว่าไอเป็นสตรี จงดูเยี่ยงจามรีรักชน

สงวนศักดิ์รักชาติกว่ารักชนม์ เป็นคนสู้ม้วยด้วยสัจจา

ปากหกออกพ่อนี้จะคราก ขอฝากทศมุขยักษา

ช่วยอุปถัมภ์บำรุงอนุชา จงคิดว่าเหมือนน้องนางคราวณ

ปากเจ็ดฝากไวยกาด้วย ช่วยบำรุงสุริยวงศ์ทวยหาญ

ทั้งแสนสาวสุรางค์บริวาร ราชฐานไพร่ฟ้าธานี

(บทละครเรื่องอุณรุท)

วรรคทองวรรคนี้ เป็นวรรคทองที่เป็นคำสอนของพ่อที่มีต่อลูก แต่พ่อเป็นกษัตริย์ และลูกสาวก็เป็นภรรยาของกษัตริย์ เมื่อดูตามสิ่งที่ผู้เป็นพระบิดาสอนบุตรนั้น มี 7 ประการได้แก่

- (1) ให้จงรักภักดีต่อสามี เหมือนอยู่ได้เท่า
- (2) ให้เจียมตัวเหมือนเป็นทาสของสามี
- (3) การที่สามีมีภรรยาหลายคนเป็นเรื่องปกติ ภรรยาไม่ควรหึงหวง
- (4) ให้ดูแลพ่อแม่ของสามีเป็นอย่างดี สามีจะได้รัก
- (5) ให้เป็นคนรักษาคำพูดเหมือนจามรีรักษาชวน และต้องมีความรักชาติรักแผ่นดินมากกว่าชีวิตตนเอง
- (6) พ่อจะฝากให้สามีดูแลครอบครองภรรยาต่อจากพ่อ
- (7) ฝากให้สามี (ผู้ชาย) ดูแลวงศ์ตระกูลกษัตริย์ต่อไป

ตามปกติของสังคมแล้ว ผู้วิจัยเห็นว่าพ่อแม่จะห่วงลูกของตัวเอง และอยากให้ลูกของตัวเองได้สิ่งที่ดีที่สุด แต่ในวรรคนี้พ่อกลับสอนลูกให้เป็นทาส ให้เจียมตัว ยอมให้สามีมีภรรยาน้อยหลายคน ดูแลพ่อแม่สามี ฯลฯ ทั้งหมดนี้เพื่อประการเดียวคือให้สามีรัก และดูแลไปจนตลอดชีวิต การที่พ่อได้ฝากให้ผู้ชายดูแลลูกสาวต่อไป ก็ยังหมายถึงมโนทัศน์ที่มองว่าผู้หญิงเป็นผู้อ่อนแอกว่าผู้ชาย จำเป็นจะต้องมีผู้ชายมาดูแล ถึงจะมีชีวิตอยู่ต่อไปได้ นอกจากนี้การยินยอมให้ผู้ชายมีภรรยาหลายคน โดยมองว่าเรื่องสงวาสเป็นเรื่องปกติของผู้ชายนี้ ยังเป็นการบ่งบอกมโนทัศน์ทางสังคมว่าผู้ชายมองผู้หญิงเป็นนางบำเรอ เป็นเครื่องบำรุงทางเพศที่จะมีผู้หญิงเป็นภรรยาก็คนก็ได้ ไม่ใช่ความผิด หรือความเลวร้ายแต่อย่างใด วรรคทองวรรคนี้จึงแสดงถึงค่านิยมชายเป็นใหญ่อย่างเด่นชัด

2) ค่านิยมชนชั้น เป็นค่านิยมที่ปรากฏร่องลงมาในการให้ความหมายอุปลักษณะ ในวรรณคดีประเภทบทละครที่เลือกศึกษา พบมากถึง 77 ครั้ง (ร้อยละ 35.98) ผู้วิจัยพบว่าค่านิยมชนชั้นนี้ มีความสัมพันธ์กับการใช้ถ้อยคำอุปลักษณะเกี่ยวกับกษัตริย์เป็นส่วนใหญ่

ตัวอย่าง

เคยกล่อมไกวให้นอนแล้วอาบน้ำ	ไม่ควรทำก็ทำได้สิ้น
พระคุณหนากว่าแผ่นดิน	สูงสุด <u>พรหมินทร์</u> ที่หม่อมพร
ซึ่งเมตตากรุณานี้หนักนัก	หลานรักมิได้แทนพระคุณก่อน
วิบากใดมาขัดกำจัดจร	ให้จำจากบวรบาท

(บทละครเรื่องอุณรุท)

วรรคทองนี้มีการใช้คำว่าพรหมินทร์ หรือ พระพรหมในการให้ความหมายอุป
ลักษณะของคำว่ากษัตริย์ แต่มีการตอกย้ำให้เห็นว่า พระพรหม หรือ เทพนั้นเป็นสิ่งที่เหนือกว่าคน
ทั่วไปด้วยคำว่าสูงสุด แสดงให้เห็นค่านิยมว่า กษัตริย์ คือ ชนชั้นที่อยู่สูงสุด เหนือกว่าคนทั่วไป หรือ
ประชาชน ซึ่งมีพระคุณกับประชาชนอย่างมากด้วยความเมตตากรุณา

นอกจากนี้พบว่าค่านิยมชนชั้น ส่วนหนึ่งปรากฏในวรรคทองที่มีอุปลักษณะ
เกี่ยวกับผู้หญิงซึ่งแสดงค่านิยมชายเป็นใหญ่ด้วย

ตัวอย่างที่ 1

แม่ไปจงให้ภิญโญยศ	ดัง <u>ดวงจันทร์</u> ทรงกลดฉายาน
อันตรายโรคอาอย่าแผ้วพาน	เป็นประธานยุพราชนารี

(บทละครเรื่องอุณรุท)

ตัวอย่างวรรคทองในเรื่องอุณรุทบทนี้ มีการใช้ถ้อยคำอุปลักษณะเปรียบผู้หญิง คือ
ดวงจันทร์ เปรียบผู้หญิงได้กับสิ่งสูงส่ง ครอบครองได้ยาก แต่ผู้ชายก็ยังหวังจะครอบครองให้ได้
อันเนื่องจากผู้หญิงคนนี้เป็นภรรยาของกษัตริย์ดังนั้น แม้เป็นดวงจันทร์ก็เป็นดวงจันทร์ที่ทรงกลด
เหนือดวงจันทร์หรือผู้หญิงทั่วไป แสดงให้เห็นค่านิยมทั้งชนชั้น และ ชายเป็นใหญ่ ในวรรคเดียวกัน

ตัวอย่างที่ 2

ตั้งหนึ่งรูปทองทิพมาศ

เทเวศชาญฉลาดหล่อเหลา

พักตรางามพร้อมกล่อมเกล้า สารพัดพรึงเพราวิไลวรรณ

(บทละครเรื่องอุณรุท)

บทละครเรื่องอุณรุทวรรคนี้ มีการอุปลักษณะให้กษัตริย์เป็นดังเทวดาผู้เป็นใหญ่ เพราะเทเวศ แปลว่า เทวดาผู้เป็นใหญ่, หัวหน้าเทวดา, พระราชา, เจ้านาย (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542) ทั้งนี้ในวรรคเดียวกันได้ระบุถึงความเป็นใหญ่ครั้งนี้ด้วยคำว่าหล่อเหลา ซึ่งหมายถึง กษัตริย์เป็นผู้ชาย ดังนั้นในวรรคนี้จึงประกอบด้วยค่านิยมชายเป็นใหญ่ และค่านิยมชนชั้นคู่กัน

3) สำหรับค่านิยมอื่นๆ ได้แก่ ค่านิยมกลุ่มนิยม ค่านิยมศาสนาพุทธ และค่านิยมความกตัญญูนั้น แม้ว่าจะเป็นค่านิยมที่เป็นค่านิยมหลักของสังคมไทยเช่นเดียวกัน แต่จากการศึกษานี้ ผู้วิจัยพบว่าผู้ประพันธ์ ไม่ได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับค่านิยมอื่นๆ มากนัก มีเพียงแต่ค่านิยมชายเป็นใหญ่ และค่านิยมชนชั้นที่มีประกอบอยู่ในการให้ถ้อยคำอุปลักษณะในวรรคของดังกล่าว

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัยและอภิปราย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาชุดคำนิยามไทยผ่านการวิเคราะห์เนื้อสารเชิงอุปลักษณ์ (Metaphor) ในหนังสือ “วรรณทองในวรรณคดีไทย” ฉบับราชบัณฑิตยสถาน : กรณีศึกษาวรรณคดีประเภทบทละคร” ผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์การวิจัยไว้สองประการคือ เพื่อศึกษาลักษณะทั่วไปของการให้ความหมายแบบถ้อยคำอุปลักษณ์ (Metaphorical expression) จากหนังสือเรื่อง “วรรณทองในวรรณคดีไทย” และเพื่อศึกษาความหมายเชิงลึกทางสังคม (Deep structure) เกี่ยวกับคำนิยามในสังคมไทย จากหนังสือเรื่อง “วรรณทองในวรรณคดีไทย” โดยคัดเลือกตัวบทเป็นวรรณทองจากวรรณคดีไทยประเภทบทละคร 7 เรื่อง ประกอบด้วย 163 วรรณทอง ทำการศึกษารูปแบบเป็นระบบตามระเบียบวิธีวิจัยการวิเคราะห์อุปลักษณ์ ผู้วิจัยทำการสรุปผลการวิจัย และอภิปรายผล ตามลำดับต่อไปนี้

5.1 สรุปผลการวิจัยและการอภิปราย

5.2 ข้อจำกัดการวิจัยและข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการวิจัยและการอภิปราย

จากผลการศึกษาวรรณทองในวรรณคดีไทยประเภทวรรณคดีบทละคร จำนวน 7 เรื่อง ประกอบด้วยวรรณทอง 163 วรรณทอง ในหนังสือเรื่อง “วรรณทองในวรรณคดีไทย” ของราชบัณฑิตยสถาน โดยศึกษาวิจัยตามระเบียบวิธีการวิเคราะห์อุปลักษณ์ของ Lakoff and Johnson (1980) มาประยุกต์ใช้ ผู้วิจัยสามารถตอบคำถามนำวิจัยในเรื่อง การให้ความหมายแบบถ้อยคำอุปลักษณ์ (Metaphorical expression) ในหนังสือเรื่อง “วรรณทองในวรรณคดีไทย” มีลักษณะอย่างไรและการให้ความหมายเชิงลึกทางสังคม

(Deep structure) ในหนังสือเรื่อง “วรรณคดีในวรรณคดีไทย” ได้แสดงถึงค่านิยมอะไรบางอย่างในสังคมไทย ผู้วิจัยขอนำเสนอผลการวิจัยพร้อมอภิปรายผล ดังนี้

5.1.1 ลักษณะการให้ความหมายแบบถ้อยคำอุปลักษณ์ (Metaphorical expression) ในหนังสือเรื่อง “วรรณคดีในวรรณคดีไทย”

5.1.1.1 องค์ประกอบของวรรณคดี

จากการศึกษาองค์ประกอบของวรรณคดีไทยประเภทบทละครทั้ง 7 เรื่อง ได้แก่ 1. บทละครพูดคำกลอนเรื่องพระร่วง 2. บทละครเรื่องพระร่วง 3. บทละครเรื่องท้าวแสนปม 4. บทละครเรื่องพระเกียรติยศ 5. บทละครเรื่องรามเกียรติ์ พระเจ้ากรุงธนบุรี 6. บทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก 7. บทละครเรื่องอุณรุท พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ผู้วิจัยจะวิเคราะห์ตามหัวข้อดังนี้ 1) ผู้แต่งวรรณคดี 2) บริบทสังคมในช่วงนั้น 3) วัตถุประสงค์และหน้าที่ของวรรณคดี 4) โครงเรื่อง ดังนี้

1) ผู้แต่ง

ผู้วิจัยพบว่า การประพันธ์วรรณคดีทั้ง 7 เรื่อง พระมหากษัตริย์เป็นผู้พระราชนิพนธ์ทั้งหมด ทำให้ทั้ง 7 เรื่องเป็นวรรณคดีประเภทวรรณคดีชนชั้นสูงที่ชัดเจน พบว่า มีลักษณะการแต่งวรรณคดีตามขนบของการแต่งวรรณคดีของชนชั้นสูง ตามที่การทบทวนวรรณกรรมในบทที่ 2 ในส่วนของวรรณกรรมชนชั้นสูง ที่ ธีรวัช ปุณโณทก (2527) ได้อธิบายลักษณะเด่นของวรรณกรรมแบบฉบับไว้ กล่าวคือ

การศึกษาพบว่า ความเป็นสิทธิเจ้าของแห่งวรรณกรรมทั้ง 7 เรื่องนั้นเป็นของกษัตริย์ สร้างขึ้นมาเพื่อส่งต่อความรู้ให้กับบุคคลในแวดวงราชสำนัก หรือชนชั้นสูงเป็นหลัก จึงนิยมใช้ถ้อยคำภาษาซับซ้อน และนิยมใช้ศัพท์ภาษาที่เป็น บาลี สันสกฤต มีแนวคิดในการเขียนเรื่องแบบจินตนิยม หรือ แบบอุดมคตินิยม คือ โดยมักให้พระเอก และนางเอก เป็น กษัตริย์ หรือ เทพบนสวรรค์ มีฉากของเรื่องทั้งสวรรค์ และโลกมนุษย์ ฉากในโลกมนุษย์ผู้ประพันธ์เน้นเฉพาะฉากในพระมหาราชวังของกษัตริย์โดยเฉพาะ ในการประพันธ์ผู้ประพันธ์ได้ใช้โวหารแบบ

พรรณนาโวหารเพื่อพรรณนาถึงความงาม และควมมีคุณค่าเหนือกว่าทั่วไปด้วยการประดับประดาราชวงศ์ด้วยอัญมณีล้ำค่า หรือพรรณนา รถ หรือ เครื่องประดับของกษัตริย์และราชินีด้วยของล้ำค่าในหลายวรรค โดยเฉพาะวรรณคดีบทละครเรื่อง รามเกียรติ์ ที่จะเน้นพรรณนาโวหารเป็นพิเศษ

ดังนั้น ภาษาที่ผู้ประพันธ์เลือกมาใช้ในการประพันธ์บทละครทั้ง 7 เรื่องจึงเป็นภาษาที่เป็นภาษาบาลี สันสกฤต เป็นส่วนใหญ่ มีสำนวนภาษาที่ไพเราะเพราะพริ้ง แต่ภาษาที่ยากต่อความเข้าใจของประชาชนทั่วไป อาจทำให้วรรณคดีทั้ง 7 เรื่องนี้ยังเป็นองค์ความรู้ที่กระจุกตัวอยู่กับชนชั้นสูงมากกว่าเผยแพร่ไปที่ประชาชนทั่วไปอย่างกว้างขวาง ทั้งในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น และสมัยปัจจุบัน เนื่องจากประชาชนในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นนั้นยังมีความรู้ด้านภาษาบาลี สันสกฤต ไม่มากนัก รวมถึงวัตถุประสงค์การแต่งวรรณคดีบทละครของกษัตริย์ยังมีไว้เพื่อแสดงเป็นบทละครใน ที่แสดงเฉพาะในวังให้กษัตริย์และชนชั้นสูงได้ชมเท่านั้น จึงทำให้ประชาชนในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นเข้าถึงได้ยาก ทั้งการเข้าถึงการแสดง และการเข้าถึงความหมายในภาษาที่ผู้ประพันธ์เลือกนำมาใช้ ขณะที่ปัจจุบันแม้ประชาชนจะมีองค์ความรู้ด้านภาษามากขึ้น แต่องค์ความรู้ด้านภาษาบาลี สันสกฤตก็ยังกระจุกตัวอยู่ในแวดวงชนชั้นสูง และพระสงฆ์มากกว่าเป็นที่นิยมในหมู่ประชาชนทั่วไป ดังนั้นจึงอาจไม่เข้าใจคำศัพท์ในการประพันธ์ได้มากนัก ตรงกับงานของธวัช ปุณโณทก (2527) ระบุว่าวรรณกรรมเจริญอยู่ในขอบเขตจำกัด คือเจริญรุ่งเรืองในกลุ่มผู้รู้ ชนชั้นสูงในราชสำนัก และนักปราชญ์ ราชกวีก็สรรคสร้างวรรณกรรมมาเพื่อตอบสนองชนกลุ่มข้างน้อยของสังคมเป็นส่วนใหญ่

2) บริบทสังคม

ในช่วงของการแต่งวรรณคดีคือสมัยกรุงรัตนโกสินทร์มีระบบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ หรือกษัตริย์คือผู้ปกครองสูงสุด ดังนั้นผู้แต่งจึงเป็นผู้มีอำนาจในสังคมไทยอย่างมากในสมัยนั้น

3) วัตถุประสงค์และหน้าที่ของวรรณคดี

วรรณคดีประเภทบทละครทั้ง 7 เรื่อง ส่วนใหญ่แล้วเป็นการแต่งขึ้นเพื่อให้ประชาชนมีการเทิดทูนพระมหากษัตริย์เป็นหลัก โดยเฉพาะความคิดที่ชัดเจนของรัชกาลที่ 6 ที่ต้องการให้วรรณคดีเป็นดั่งสื่อมวลชนถ่ายทอดความรู้ความคิดไปสู่สังคม เช่น เรื่องอิเหนา พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกก็มีความประสงค์ในการรวบรวมวรรณคดีเป็นต้นฉบับของพระนครเป็นแนวความคิดเดียวกันคือใช้วรรณคดีเป็นสื่อในการถ่ายทอดความคิดสู่สังคม

4) โครงเรื่อง

เนื่องจากวรรณคดีประเภทบทละครทั้ง 7 เรื่องแต่งโดยกษัตริย์ ดังนั้นโครงเรื่องจึงเป็นเรื่องเกี่ยวกับกษัตริย์เกือบทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นคนธรรมดามาเป็นกษัตริย์ หรือกษัตริย์โดยสายเลือด โดยหากเป็นคนธรรมดาเป็นกษัตริย์นั้น จะมีการแต่งให้คนธรรมดาที่มีความฉลาดมากกว่าคนอื่น ๆ ในสังคม เช่น บทละครพูดเรื่องพระร่วง, บทละครเรื่องพระร่วง หรือเรื่องท้าวแสนปมนั้นก็เป็นเรื่องเกี่ยวกับบิดาของสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 เรื่องพระเกียรติยศ แม้จะเป็นเรื่องของพ่อ-ลูกที่ตายแทนกันได้ แต่ก็ยังเป็นพ่อ-ลูกที่เป็นกษัตริย์

ในกระบวนการศึกษาผู้วิจัยพบว่าวรรณคดีประเภทบทละครที่รัชกาลที่ 6 ทรงพระราชนิพนธ์นั้นจะมีจุดเด่นสำคัญคือจะนำตำนาน หรือเรื่องเล่าเกี่ยวกับความเป็นมาของกษัตริย์มาแต่งเป็นบทละคร โดยพระองค์เชื่อว่าตำนานย่อมมีเค้าโครงของความจริง และเพื่อเป็นการเทิดทูนพระมหากษัตริย์องค์ก่อนๆ จึงต้องมีการแต่งเป็นวรรณคดีเพื่อเทิดพระเกียรติกษัตริย์องค์ต่างๆ ด้วย ตรงกับงานของ จิตร ภูมิศักดิ์ (2523) ที่ระบุว่าวรรณคดีก่อนสมัยพระมหามนตรี (รัชกาลที่ 3) ขึ้นไป จะเป็นวรรณคดีที่ผูกเป็นเรื่องนิยายหรือละคร หรือเรื่องพงศาวดารส่วนมาก มักเป็นเรื่องที่วนเวียนอยู่แต่ชีวิตเจ้าฟ้าเจ้าแผ่นดิน หรือชนชั้นสูงแทบทั้งสิ้น

5.1.1.2 การให้ความหมายถ้อยคำอุปลักษณะ

ผู้วิจัยพบว่าใน 1 วรรคทองในบางวรรคมีการใช้ภาษาอุปลักษณะมากกว่า 1 อุปลักษณะ ดังนั้นในจำนวนวรรคทองทั้งหมด 163 วรรคทอง จึงพบการใช้ภาษาอุปลักษณะ 203 ครั้ง และเมื่อมีการจัดกลุ่มตามระบบ พบว่ามีอุปลักษณะทั้งหมด 8 ประเภท ได้แก่ อุปลักษณะเกี่ยวกับผู้หญิง อุปลักษณะเกี่ยวกับร่างกายผู้หญิง อุปลักษณะเกี่ยวกับกษัตริย์อุปลักษณะเกี่ยวกับผู้ชาย อุปลักษณะเกี่ยวกับศาสนา อุปลักษณะเกี่ยวกับแม่ อุปลักษณะเกี่ยวกับการศึกษา และความ และอุปลักษณะอื่นๆ

1) อุปลักษณะเกี่ยวกับผู้หญิง

จากการศึกษาตัวบทพบว่า อุปลักษณะเกี่ยวกับผู้หญิงมีจำนวนมากที่สุด คือ มีถึง 73 อุปลักษณะ (ร้อยละ 35.96) เมื่อรวมเอาอุปลักษณะที่เกี่ยวกับส่วนของร่างกายผู้หญิงมารวมด้วย โดยความหมายของอุปลักษณะผู้หญิง แบ่งย่อยออกได้เป็น 13 หมวด จำนวน 75 อุป

ลักษณะ เรียงลำดับจากมากไปน้อยได้แก่ ผู้หญิง คือ นางงาม มีอุปลักษณะทั้งหมด 14 อุปลักษณะ ผู้หญิง คือ ส่วนหนึ่งของร่างกายผู้ชาย มีอุปลักษณะทั้งหมด 12 อุปลักษณะ ผู้หญิง คือ อัญมณี มีอุปลักษณะทั้งหมด 11 อุปลักษณะ ผู้หญิง คือ นางฟ้า, กิณีรี มีอุปลักษณะทั้งหมด 9 อุปลักษณะ ผู้หญิง คือ ดอกไม้ มีอุปลักษณะทั้งหมด 8 อุปลักษณะ ผู้หญิง คือ สัตว์ มีอุปลักษณะทั้งหมด 7 อุปลักษณะ ผู้หญิง คือ ทาส มีอุปลักษณะทั้งหมด 4 อุปลักษณะ ผู้หญิง คือ ดวงจันทร์ มีอุปลักษณะทั้งหมด 3 อุปลักษณะ ผู้หญิง คือ นางบำเรอ มีอุปลักษณะทั้งหมด 2 อุปลักษณะ ผู้หญิงงาม คือ ผู้มีกิริยาสุภาพเรียบร้อย มีอุปลักษณะทั้งหมด 2 อุปลักษณะ ผู้หญิง คือ ยารักษาโรค มีอุปลักษณะทั้งหมด 1 อุปลักษณะ ผู้หญิงไม่ดี คือ ฝัวยามีอุปลักษณะทั้งหมด 1 อุปลักษณะ และผู้หญิง คือ ภาพเขียนมีอุปลักษณะทั้งหมด 1 อุปลักษณะ

อุปลักษณะเกี่ยวกับผู้หญิงนั้น ผู้วิจัยเห็นได้ว่ามีอุปลักษณะที่น่าเสนอแนวความคิดของผู้ชายที่เป็นผู้ประพันธ์วรรณคดีที่มีต่อผู้หญิง แบ่งเป็น 4 ประเด็นคือ

(1) ประเด็นในมโนทัศน์ที่ว่า ผู้หญิงดีเป็นอย่างไร ได้แก่ อุปลักษณะผู้หญิง คือ นางงาม และอุปลักษณะผู้หญิงงาม คือผู้หญิงที่ต้องสุภาพเรียบร้อย แสดงให้เห็นว่าผู้หญิงดีจะต้องมีความสวย มีกิริยาสุภาพเรียบร้อย

(2) ประเด็นในมโนทัศน์ที่ว่า ผู้หญิงบอบบาง อ่อนแอ ผู้ชายต้องปกป้องได้แก่ อุปลักษณะผู้หญิง คือ ดอกไม้

(3) ประเด็นในมโนทัศน์ที่ว่า ผู้หญิงเป็นสิ่งที่ผู้ชายต้องครอบครองให้ได้ แม้ว่าอาจจะครอบครองได้ยาก ได้แก่ อุปลักษณะผู้หญิง คือ อัญมณี, ผู้หญิง คือ ดวงจันทร์, ผู้หญิง คือ ของสูง, ผู้หญิง คือนางฟ้า นางกิณี, ผู้หญิง คือ ภาพวาด

(4) ประเด็นในมโนทัศน์ที่ว่าผู้หญิงมีสถานะทางสังคมต่ำต้อยกว่าผู้ชาย ได้แก่ อุปลักษณะผู้หญิง คือ ทาส, อุปลักษณะผู้หญิง คือ ส่วนหนึ่งของร่างกายผู้ชาย และผู้หญิง คือ นางบำเรอ

จากการทบทวนวรรณกรรม น้ำเพชร จินเลิศ และสุภาพร พลายเล็ก (2551) ระบุว่า อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับผู้หญิงในวรรณกรรมนิราศสมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1-รัชกาลที่ 6 สะท้อนให้เห็นมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาที่สอดคล้องกับสภาพสังคมและวัฒนธรรมที่มีลักษณะใกล้เคียงกับสมัยอยุธยา คือ ผู้ชายมีอำนาจและบทบาทเหนือกว่าผู้หญิง แต่สภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปทำให้ผู้หญิงมีบทบาทเพิ่มขึ้นมาก ทำให้เห็นว่าสมัยนี้ผู้ชายเริ่มกล่าวถึงผู้หญิงอัน

เป็นที่รักต่างจากอดีตที่จะมองผู้หญิงเป็นวัตถุสิ่งของไม่มีชีวิตจิตใจ แต่ให้ความหมายว่าเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตผู้ชายที่มากขึ้น

2) อุปลักษณะเกี่ยวกับร่างกายของผู้หญิง

อุปลักษณะเกี่ยวกับร่างกายผู้หญิง มีทั้งหมด 36 อุปลักษณะ (ร้อยละ 17.73) เป็นอุปลักษณะที่ผู้ประพันธ์วรรณคดีนิยมอุปลักษณะในอวัยวะแต่ละส่วนของผู้หญิง เพื่อเปรียบเทียบเห็นว่าร่างกายของผู้หญิงแต่ละส่วนที่จะมีความงามได้นั้น จะต้องมียุคลักษณะอย่างไร โดยอุปลักษณะเกี่ยวกับร่างกายผู้หญิงนี้ ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นอุปลักษณะที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับอุปลักษณะเกี่ยวกับผู้หญิงด้วย โดยอุปลักษณะเกี่ยวกับร่างกายผู้หญิงนี้ เป็นการสร้างความจริงทางสังคมเกี่ยวกับความงามของผู้หญิงว่าต้องงามอย่างไร

ผลการวิเคราะห์ที่ค้นพบพบว่า อุปลักษณะเกี่ยวกับร่างกายผู้หญิง มี 13 ประเภทแบ่งตามอวัยวะแต่ละส่วนคือ หน้าอก 7 อุปลักษณะ, ดวงตา 2 อุปลักษณะ, หู 4 อุปลักษณะ, คิ้ว 3 อุปลักษณะ, จมูก 2 อุปลักษณะ, แก้ม 3 อุปลักษณะ, ใบหน้า 3 อุปลักษณะ, คอ 2 อุปลักษณะ, มือ 2 อุปลักษณะ, รูปร่าง 3 อุปลักษณะ, ผิว 3 อุปลักษณะ, หัว 1 อุปลักษณะ, เล็บ 1 อุปลักษณะ

จากการวิเคราะห์พบว่าผู้ประพันธ์กำหนดความงามของหญิงไทยไว้ว่า จะต้องมียุคหน้าอกเหมือนดอกบัว มีดวงตาสีดำเป็นประกายเหมือนนิล, มีหูเหมือนกลีบดอกไม้, มีคิ้วโก่งเหมือนคันธนู, มีจมูกโค้งเหมือนขอ, มีแก้มเป็นสีเหลืองทอง เหมือนทอง และลูกจันทร์ มีใบหน้าเป็นสีทอง, มีคอเหมือนหงส์, มีมือเหมือนงวงช้าง, มีรูปร่างผอมบาง, มีสีผิวเปล่งประกายทอง, มีหัวเหมือนแก้ว และมีเล็บเหมือนเล็บเทวดาผู้หญิง แสดงให้เห็นว่าผู้หญิงที่มีอวัยวะในร่างกายดังกล่าว ถือเป็นผู้หญิงที่มีคุณค่าทางสังคม หากผู้หญิงใดเกิดมาไม่ได้มีลักษณะตามที่ผู้ประพันธ์ได้กำหนดความหมายในเชิงความงามของผู้หญิงไทยไว้ดังกล่าว ถือว่าเป็นผู้หญิงที่ไม่มีค่า ไม่มีใครอยากครอบครอง

3) อุปลักษณะเกี่ยวกับกษัตริย์

จากการศึกษาค้นพบพบว่า อุปลักษณะเกี่ยวกับกษัตริย์มีจำนวนมากเป็นอันดับ 2 คิดเป็นร้อยละ 33.49 ของจำนวนอุปลักษณะทั้งหมด เมื่อนำอุปลักษณะเกี่ยวกับกษัตริย์จากวรรณคดีทั้ง 7 เรื่อง พบว่า อุปลักษณะเกี่ยวกับกษัตริย์จะประกอบด้วยอุปลักษณะ

9 หมวดจำนวน 68 อุปลักษณะ เรียงลำดับจากมากไปน้อยได้แก่ กษัตริย์ คือ เทพ, เทวดา, ผู้ยิ่งใหญ่ มีอุปลักษณะทั้งหมด 36 อุปลักษณะ กษัตริย์ คือ พระอาทิตย์ มีอุปลักษณะทั้งหมด 14 อุปลักษณะ กษัตริย์ คือ ผู้ทรงธรรมะ, ผู้นำศาสนา มีอุปลักษณะทั้งหมด 7 อุปลักษณะ กษัตริย์ คือ เจ้าของดินแดน มีอุปลักษณะทั้งหมด 3 อุปลักษณะ กษัตริย์ คือ สัตว์ มีอุปลักษณะทั้งหมด 3 อุปลักษณะ กษัตริย์ คือ หลักยึด มีอุปลักษณะทั้งหมด 2 อุปลักษณะ กษัตริย์ คือ ร่างกาย (เนื้อหิว) มีอุปลักษณะทั้งหมด 1 อุปลักษณะ กษัตริย์ คือ ผู้มีพระคุณ มีอุปลักษณะทั้งหมด 1 อุปลักษณะ และกษัตริย์ คือ อัญมณี มีอุปลักษณะทั้งหมด 1 อุปลักษณะ

อุปลักษณะที่เกี่ยวกับกษัตริย์ทั้งหมด สรุปได้ว่า มีการเน้นการให้อุปลักษณะ กษัตริย์ คือ เทพ, เทวดามากที่สุด แสดงให้เห็นว่าการสร้างความหมายของคำว่ากษัตริย์ในสังคมไทยนั้น เพื่อให้เกิดการตีความว่ากษัตริย์ คือ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นผู้มีอำนาจและบารมีเหนือกว่ามนุษย์ หรือประชาชนทั่วไป ซึ่งเทพทั้งหมดที่ผู้ประพันธ์วรรณคดีในฉบับที่คัดเลือกมานั้น ส่วนใหญ่จะใช้เทพในศาสนาฮินดู ได้แก่ พระพรหม, พระอินทร์, พระอิศวร, พระพาย เป็นต้น

งานของ อุดม รุ่งเรืองศรี(2523) ระบุว่า ในศาสนาต่างๆ เกือบทุกลัทธิที่มาจากอินเดียนั้นจะมีการพูดถึงเทพเสมอ และเทพเจ้ามีส่วนสำคัญยิ่งในระบบศาสนา ที่จะเป็นความอุ่นใจว่าจะได้รับความสุขในความมุ่งหมายของชีวิต ซึ่งประเทศไทยได้รับอิทธิพลจากทั้งศาสนาของอินเดีย และภาษาบาลีสันสกฤตมาด้วย คำว่าเทวา จึงหมายถึงพระเจ้า เทพเจ้า ผู้ที่อยู่ในสวรรค์ เทพผู้น้อย เมฆ กษัตริย์ ท้องฟ้า อากาศ และความตาย หรือหมายถึงผู้ทรงสภาวะเหนือระดับความเป็นมนุษย์ สำหรับกษัตริย์แล้วถือว่าเป็นเทวาแบบ สมมตเทวา หรือ ผู้คนยกย่องให้เป็นเทวา เพราะฐานะสูงส่งในสังคม

งานของ อุดม รุ่งเรืองศรี(2523) ระบุว่า เทพที่มีการเชื่อถือกันมากนั้น ลำดับแรกคือพระอินทร์ มีฐานะเป็นจอมเทพของสวรรค์ดาวดึงส์ แล้วยังทรงเป็นบังคับบัญชาโดยตรงของท้าวจตุโลกบาลอีกด้วย จึงนับว่าพระอินทร์เป็นเจ้าทรงอำนาจเด็ดขาดเหนือสวรรค์ถึงสองชั้น ขณะที่พระพรหมเป็นเทพในระดับสูงกว่าเทพอื่นๆ บนสวรรค์ชั้นพรหมโลก โดยพรหมาคือหัวหน้าของบรรดาพรหมทั้งหมด ความเชื่อเรื่องเทพ เทวดา นี้ งานของอุดม รุ่งเรืองศรี (2523) ระบุว่ามียุทธิพลกับสังคมไทยอย่างมาก จากงานเขียนสำคัญ 2 ชิ้นคือ พระไตรปิฎก และวรรณกรรมเรื่องไตรภูมิพระร่วงที่เขียนขึ้นในสมัยกรุงสุโขทัย

นอกจากนี้ ความหมายของกษัตริย์ที่อุปลักษณะอื่นๆ ล้วนตอกย้ำความคิดความเชื่อเดียวกัน คือกษัตริย์คือผู้อยู่สูงสุด มีบารมี และเป็นผู้นำ ดังจะเห็นได้จากอุปลักษณะกษัตริย์ คือ พระอาทิตย์, กษัตริย์ คือผู้นำทางศาสนา อาทิ กษัตริย์คือผู้ทรงธรรม หรือถ้ากษัตริย์เปรียบกับสัตว์แล้ว กษัตริย์ คือ ราชสีห์ หรือสัตว์ที่เป็นผู้นำแห่งป่า ดังนั้น กษัตริย์จึงเป็นพระเจ้าแผ่นดิน, ผู้มีพระคุณ และเป็นหลักยึดของบ้านเมืองด้วย อีกทั้งกษัตริย์ยังไม่ใช่ผู้เป็นสิ่งสูงสุดเพียงคนเดียว แต่การใช้ถ้อยคำเพื่อแสดงถึงความเป็นหมู่คณะของกษัตริย์ก็มีหลายครั้ง โดยเฉพาะการใช้คำว่า “สุริยวงศ์” คือ วงศ์ตระกูลของพระอาทิตย์ หมายถึงกษัตริย์ทั้งหมดที่เป็นเครือญาติกันนั้น ล้วนเป็นวงศ์ตระกูลสูงส่ง สูงกว่ามนุษย์ธรรมดาทั่วไป และยังสื่อความหมายในเชิงลึกทางสังคมในเรื่องของการสืบทอดตำแหน่งกษัตริย์นั้นสามารถสืบทอดตามสายเลือดได้ เพราะเหตุเป็นวงศ์ตระกูลของกษัตริย์นั่นเอง หรือ การสืบต่อราชบัลลังก์ แบบสืบราชสันตติวงศ์ ซึ่งในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น โดยรัชกาลที่ 6 ได้มีการบัญญัติกฎหมายเพื่อบาลว่าด้วยการสืบราชสันตติวงศ์ พ.ศ. 2467 โดยใช้เป็นเกณฑ์ในการสืบราชสันตติวงศ์ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

ตัวอย่าง

เห็นพระผ่านฟ้านราสวรรค์	กับแจ่มจันทรวิราฎาโฉมฉาย
ร่วมเรียงเคียงพัศตร์พริ้มพราย	งามคล้ายรูปทองทั้งสององค์
เหล่านางต่างพิศสองกษัตริย์	โสมนัสเพลนใจไหลหลง
งามฉวีงามศรีงามทรง	เพียงองค์สุริยันกับจันทรา

(บทละครเรื่องอุณรุท)

จากตัวอย่างนี้ แสดงให้เห็นว่า นอกจากการให้กษัตริย์มีความหมายอุปลักษณะว่า พระอาทิตย์ ยังมีการระบุถึงคู่ครองที่จะต้องเป็น พระจันทร์ แสดงให้เห็นความหมายเชิงลึกทางสังคมด้วยว่า การที่กษัตริย์ จะเป็นผู้ที่สมบูรณ์นั้น จะต้องมิใช่หญิงเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต และผู้หญิงที่จะมาเป็นคู่ครอง หรือภรรยานั้น จะต้องมิใช่สถานะทางสังคมที่สามารถทัดเทียมกับกษัตริย์ได้เท่านั้น

แนวคิดเกี่ยวกับกษัตริย์คือชนชั้นที่สูงที่สุดในสังคมไทยนี้ เป็นแนวความคิดที่มีการปลูกฝังในสังคมตั้งแต่สมัยอยุธยา โดยพระมหากษัตริย์จะอยู่บนสุดของโครงสร้างชนชั้นทางสังคม พระมหากษัตริย์สมัยอยุธยาเป็นต้นมา จะคิดว่าพระองค์คือเทวราชา และธรรมราชา รวมอยู่ในพระองค์เดียวกัน ดังนั้นกษัตริย์จึงไม่ใช่คนธรรมดา และมีแบบแผนปฏิบัติต่างจากสามัญชนทั่วไป โดยเฉพาะพระราชพิธีต่างๆ ภาษาที่ใช้ก็ต้องเป็นราชาศัพท์ ดังนั้นกษัตริย์จึง มีความศักดิ์สิทธิ์ที่ผู้ใดจะละเมิดไม่ได้ หากใครละเมิดจะถูกลงโทษตามกฎหมายเหี้ยมโหดอย่างรุนแรง (อดิศร ศักดิ์สูง, 2552:68)

4) อุปลักษณะเกี่ยวกับผู้ชาย

อุปลักษณะเกี่ยวกับผู้ชาย มีทั้งหมด 6 อุปลักษณะ (ร้อยละ 2.95) ผู้วิจัยพบว่าผู้ประพันธ์เน้นการอุปลักษณะความหมายทางสังคมไปที่กษัตริย์มากกว่าผู้ชาย แต่กษัตริย์ในประเทศไทยทั้งหมดก็คือผู้ชาย ดังนั้นจึงมีความสัมพันธ์ทับซ้อนทางความหมายของกษัตริย์ และผู้ชายอยู่ด้วย

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยพบว่า อุปลักษณะเกี่ยวกับผู้ชาย มี 5 ประเภทย่อย คือ ผู้ชาย คือดวงดาว, ผู้ชาย คือ นักรบ, ผู้ชาย คือ ส่วนหนึ่งของร่างกายผู้หญิง, ผู้ชาย คือ สัตว์ และ ผู้ชาย คือ สายน้ำทั้งหมดเป็นสิ่งที่แสดงมโนทัศน์ทางสังคมว่า ผู้ชาย คือ ผู้นำ และต้องครอบครองผู้หญิง อาทิ การอุปลักษณะให้ผู้ชาย คือ สัตว์นั้น ได้เลือกให้ผู้ชาย เป็น ผี ที่หวังจะกิน น้ำหวานของดอกไม้ ซึ่งดอกไม้หมายถึง ผู้หญิง และ กระต่าย ที่หวังปองดวงจันทร์ ซึ่งดวงจันทร์ หมายถึง ผู้หญิงเช่นกัน

5) อุปลักษณะเกี่ยวกับศาสนา

อุปลักษณะเกี่ยวกับศาสนา มีทั้งหมด 10 อุปลักษณะ (ร้อยละ 4.92) แบ่งเป็น อุปลักษณะเกี่ยวกับศาสนาโดยตรง 2 อุปลักษณะ คือ ธรรมะคือ เครื่องจักร ในที่นี้ผู้ประพันธ์ได้ให้ความหมายของธรรมะว่าเป็นเครื่องคุ้มภัยอันตรายทั้งปวงและ ปัญญา คือ อาวุธ

นอกจากนี้ยังเป็นอุปลักษณะเกี่ยวกับอารมณ์ความรู้สึก ได้แก่ ความสุข คือ อาหารรสชาติหวาน ความทุกข์ คือ อาหารรสชาติขม, น้ำตา ความรัก คือ ไฟ, พิษ ความรักที่ไม่สมหวัง คือ เวิร์มแต่ชาติปางก่อน และ ความอิจฉาริษยา คือ เครื่องจักรทำลายความสามัคคี

6) อุปลักษณะเกี่ยวกับศึกสงคราม

อุปลักษณะเกี่ยวกับการศึกสงคราม พบ 4 อุปลักษณะ (ร้อยละ 1.97) คือ อุปลักษณะ ศัตรู คือ สัตว์ร้าย, ศัตรู คือ อันตราย, ศัตรู คือ เด็กชาย และ ความกล้า คือ อัญมณี แสดงให้เห็นมโนทัศน์ว่าในการศึกสงครามจะต้องเจอศัตรูที่เป็นอันตราย หรือเปรียบได้กับสัตว์ร้าย ที่ประชาชนจะต้องต่อสู้ด้วยความกล้าหาญ โดยความกล้าหาญเป็นสิ่งที่มีความสำคัญมากในสังคมไทย หากผู้ใดมีความกล้าก็จะได้รับการยกย่องจากสังคมว่าเป็นผู้ที่มีคุณค่าเหนือกว่าคนธรรมดา

7) อุปลักษณะเกี่ยวกับแม่

อุปลักษณะเกี่ยวกับแม่ มี 2 อุปลักษณะ (ร้อยละ 0.98) แสดงถึงมโนทัศน์ที่ว่า แม่ คือ ผู้มีพระคุณ ได้แก่ แม่ คือ ผู้ที่มีเท้าอยู่เหนือหัวลูก และ แม่ คือ ประทีปส่องนำทางชีวิตของลูก เปรียบให้เห็นว่าแม่จะตรึงใจจะเป็นผู้สูงสุด แต่ก็มีแม่ที่เป็นเหนือกว่าสิ่งใดในชีวิตที่จะต้องแสดงความกตัญญูรู้คุณ

8) อุปลักษณะอื่นๆ

อุปลักษณะอื่นๆ ที่พบ มี 2 อุปลักษณะ (ร้อยละ 0.98) ได้แก่ อุปลักษณะคนไม่ดี คือ ยักษ์ และ อุปลักษณะเทวดา คือ กวางทอง โดยยักษ์นั้นในชนบทของการแต่งวรรณคดีไทยมักนำมาเปรียบกับคนร้าย หรือตัวละครที่ไม่ดีนักมาตลอด ส่วนเทวดาแม้ผู้ประพันธ์จะเปรียบให้เป็นกวาง แต่ก็ยังเป็นกวางที่มีคุณค่าสูง เพราะใช้คำว่า “ทอง” ซึ่งมีความหมายทางสังคมว่าเป็นอัญมณีล้ำค่า มีราคาสูง ประกอบด้วย

5.1.2 การให้ความหมายเชิงลึกทางสังคม (Deep structure) ในหนังสือเรื่อง “วรรณคดีในวรรณคดีไทย” ได้แสดงถึงค่านิยมอะไรบ้างในสังคมไทย

การที่ Koch and Deetz (1981) ซึ่งเป็นผู้หนึ่งที่นำการวิเคราะห์อุปลักษณ์ของ Lakoff and Johnson (1980) มาประยุกต์ใช้ มองว่าวิธีการศึกษาแบบการวิเคราะห์อุปลักษณ์นี้จะนำไปสู่การเปิดเผยความหมายเชิงโครงสร้างของสังคมที่ถูกสร้างและถูกสร้างซ้ำขึ้นมาเพื่อให้เกิดความจริงทางสังคมที่คนในสังคมให้การยอมรับร่วมกันซึ่งเป็นศูนย์กลางของชีวิต เป็นสิ่งประกอบสร้างขึ้นมา เป็นการรักษาสถานะไว้ และเป็นการเปลี่ยนแปลงในปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Interaction) การศึกษาแบบการวิเคราะห์อุปลักษณ์นี้เป็นการศึกษาที่สามารถเปิดเผยได้ถึงความหมายเชิงโครงสร้างของสังคมที่เป็นสิ่งที่อยู่ในชีวิตประจำวันได้ดี ดังนั้นถ้อยคำอุปลักษณ์ที่ผู้ประพันธ์เลือกนำมาใช้จึงเป็นการบ่งบอกถึงความหมายเชิงลึกทางสังคมไทยได้ด้วย โดยเฉพาะในส่วนของค่านิยมที่ถูกสร้างขึ้นมาเป็นความจริงทางสังคมเพื่อให้คนในสังคมให้การยอมรับร่วมกัน

ผู้วิจัยสรุปผลการวิเคราะห์ได้ว่า ในถ้อยคำอุปลักษณ์ทั้งหมด 203 ถ้อยคำที่ค้นพบมีค่านิยมแฝงอยู่ในถ้อยคำอุปลักษณ์นั้นๆ มากถึง 214 ค่านิยม ในค่านิยม 4 ประเภทคือ ค่านิยมชนชั้น, ค่านิยมชายเป็นใหญ่, ค่านิยมกลุ่มนิยม และค่านิยมพุทธศาสนาประเด็นที่น่าสนใจคือค่านิยมที่พบมากสุดในจำนวนนี้คือค่านิยมชายเป็นใหญ่ (57.00%) รองลงมาถึงเป็นค่านิยมชนชั้น (ร้อยละ 35.98) ขณะที่ค่านิยมแบบกลุ่มนิยม (2.33%) ค่านิยมพุทธศาสนา (3.73%) และค่านิยมความกตัญญู (0.93%) แม้ว่าจะเป็นค่านิยมหลักของสังคมไทยเช่นเดียวกัน แต่พบน้อยกว่ามาก จึงตั้งข้อสังเกตได้ว่าอาจเป็นเพราะสายตาของผู้แต่งวรรณคดี หรือ กษัตริย์นั้น ต้องการแต่งวรรณคดีเพื่อปลูกฝังค่านิยมชนชั้นและชายเป็นใหญ่เป็นหลัก

ค่านิยมชนชั้นและค่านิยมชายเป็นใหญ่ ยังเป็นค่านิยมที่มีความสัมพันธ์กันแนบแน่นในสังคมไทย เพราะกษัตริย์ของคนไทยนั้นมีแต่ผู้ชายเท่านั้นที่จะเป็นได้ เหมือนงานของ Tannenbawn (2009) ที่ระบุว่าการศึกษาวัฒนธรรมไทยของ Benedict (1946) ที่ระบุว่าคนไทยให้ความสำคัญกับชนชั้น หรือ “ศักดินา” รวมทั้งเป็นสังคมที่ผู้ชายมีอำนาจหลัก (man dominant) ยกตัวอย่างเช่น คนดีในสังคมไทยคือคนที่จะต้องบวชเป็นพระในพระพุทธศาสนา แต่คนที่จะบวชเป็นพระได้นั้น จะมีแต่เพศชายเท่านั้นที่จะเข้าถึงความดีสูงสุดทางสังคมไทยได้

5.2 ข้อจำกัดการวิจัยและข้อเสนอแนะ

5.2.1 ข้อจำกัดการวิจัย

เนื่องจากหนังสือวรรณทองในวรรณคดีไทยนี้ คณะกรรมการของราชบัณฑิตยสถานได้มีการคัดเลือกวรรณทองเฉพาะวรรณทองในวรรณคดีแต่ละเรื่องมาตามที่คณะกรรมการฯ แสดงรายละเอียดว่า จะมีการคัดเลือกวรรณทองตามความเกณฑ์ที่ว่า เป็นบทที่งดงาม มีอรรถรสไพเราะ แสดงระเบียบและสุนทรียรสทางภาษาให้ความรู้ เช่น ด้านสถาปัตยกรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิต การศึกษา การแพทย์ การคมนาคมสมัยโบราณ รวมทั้งเสนอคติธรรม แนวทางประพฤติปฏิบัติคุณโทษของการดำเนินชีวิต ความงดงามตามธรรมชาติ ความงามของศิลปะด้านต่างๆ เช่น การชมวัง ชมเรือ ชมผ้า ชมรถ ชมป่า ชมไม้ ชมนก และอื่นๆ ที่แสดงถึงคุณค่าของวรรณคดีนำมาประมวลไว้ด้วยกัน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2554: ข) จากการศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงพบข้อจำกัดและเงื่อนไข 3 ประการที่มีผลต่องานวิจัย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ประการที่หนึ่ง ข้อจำกัดและเงื่อนไขทางอรรถรสของวรรณคดี การคัดเลือกวรรณทองมาแค่บางส่วน ไม่ได้นำมาทั้งหมดนั้น แม้ว่าจะเป็นวรรณทองที่มีคุณค่า แต่หากสำหรับประชาชนทั่วไปที่ไม่เคยอ่านต้นฉบับวรรณคดีแต่ละเรื่องมาก่อนนั้น ยากจะทำความเข้าใจได้ เพราะการศึกษาวรรณคดีที่ดี ควรจะศึกษาบริบทร่วมด้วย

ประการที่สอง ข้อจำกัดและเงื่อนไขในการตีความ เนื่องจากวรรณคดีแต่ละเรื่องที่ราชบัณฑิตยสถาน (2554) ได้คัดเลือกวรรณทองมาบางส่วนนั้น ทำให้คุณลักษณะของวรรณคดีเสียไป กล่าวคือวรรณคดีแต่ละเรื่องจะมีลักษณะการดำเนินเรื่องต่อเนื่อง ที่บางวรรคอาจเป็นตัวละครชาย หรือบางวรรคอาจเป็นตัวละครหญิงเป็นผู้พูด ดังนั้น ในการให้ความหมายทางสังคมของตัวละครที่ต่างกรรมต่างวาระกัน อาจทำให้ผู้อ่านที่ไม่เคยได้อ่านวรรณคดีแต่ละฉบับมาก่อน ตีความผิดไปจากความหมายของผู้ประพันธ์ได้

ประการที่สาม ข้อจำกัดและเงื่อนไขในการใช้ภาษา เนื่องจากวรรณทองในวรรณคดีทั้ง 7 เรื่องนี้เป็นวรรณคดีของชนชั้นสูง มีการใช้ภาษาที่ยากต่อความเข้าใจ อีกทั้งไม่ใช่ผู้ที่อยู่ในบริบทร่วมกับผู้แต่งวรรณคดีแต่ละเรื่อง ผู้อ่านหรือผู้รับสารอาจไม่เข้าใจความหมาย หรือตีความผิดได้

ดังนั้น ปัจจัยทั้ง 3 จึงมีผลต่อความถูกต้องของข้อมูลที่ผู้วิจัยได้มีการลงรหัสคำ และแยกความหมายเป็นกลุ่มคำ ไม่อาจลงรหัสข้อมูลได้อย่างถูกต้อง 100% ได้ เนื่องจากอาจมีความผิดพลาดในการตีความ “คำ” หรือมองข้าม “คำ” ในความหมายอุปลักษณ์ที่สำคัญไปได้บางส่วน

5.2.2 ข้อเสนอแนะ

ผู้ทำวิจัยมีข้อเสนอแนะ คำแนะนำในการนำผลการศึกษาไปใช้ และการนำทฤษฎีการวิเคราะห์อุปลักษณ์ (Metaphor Analysis) ไปใช้ในการศึกษาวรรณคดีเพื่อหาความจริงทางสังคมต่อไป มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ประการแรก แม้ว่าผลการวิเคราะห์ข้อมูลอาจจะมีบางส่วนที่มีความจริงคลาดเคลื่อนไปได้ แต่ก็ยังเป็นสัดส่วนที่น้อยมาก ดังนั้นสำหรับผู้ที่ต้องการนำข้อมูลไปใช้ในการศึกษาเชิงวัฒนธรรมศึกษา (Cultural study) หรือการศึกษากการสื่อสารข้ามวัฒนธรรม (Intercultural Communication) สามารถนำผลการศึกษานี้ไปใช้ได้ โดยเฉพาะมโนทัศน์ความคิดของชนชั้นสูงของสังคมไทยที่ได้สร้างค่านิยมไว้เป็นแนวประพฤติปฏิบัติของสังคมไทยไว้อย่างไร โดยแนวคิดเหล่านี้ยังมีความหมายในสังคมไทยอย่างมาก เพราะยังมีการตอกย้ำความหมายดังกล่าวอยู่ในสังคมไทยปัจจุบันอยู่อย่างต่อเนื่อง

ประการที่สอง การวิเคราะห์อุปลักษณ์ (Metaphor Analysis) เพื่อหาความจริงทางสังคมของ Lakoff and Johnson (1980) นี้ สามารถนำไปใช้ศึกษากับวรรณกรรมประเภทอื่นๆ ได้เป็นอย่างดีด้วย เช่น งานเขียน, เนื้อสารของสื่อมวลชนแขนงต่างๆ รวมถึงสามารถใช้เพื่อหาความจริงทางสังคมในระดับองค์กร เช่น Koch and Deetz (1981) มีการนำการวิเคราะห์อุปลักษณ์ของ Lakoff and Johnson (1980) มาประยุกต์ใช้ในงานเรื่อง “Metaphor Analysis Of Social Reality In Organizations” ศึกษาอุปลักษณ์จากคำพูดของพนักงานในองค์กรว่ามีการให้ความหมายอุปลักษณ์ต่อองค์กรอย่างไร แสดงให้เห็นมโนทัศน์ที่มีขององค์กรต่างๆ ที่สามารถนำมาพัฒนาเป็นวัฒนธรรมหลักขององค์กร หรือแก้ปัญหาความขัดแย้งในองค์กรได้ หรือ งานของ Smith and Eisenberg (1987) ที่ศึกษาเรื่อง “Conflict at Disneyland: A Root-Metaphor analysis” โดยใช้การวิเคราะห์อุปลักษณ์เข้าไปหามโนทัศน์ของพนักงานและผู้บริหารเกี่ยวกับ Disneyland เพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งของพนักงานและผู้บริหาร Disneyland

บรรณานุกรม

- กรมศิลปากร. 2513. **ศกุนตลา-มัทนะพาธา ท้าวแสนปม-ประมวลสุภาษิต พระราชนิพนธ์ใน สมเด็จพระรามาธิบดีศรีสุนทร มหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์คลังวิทยา
- กระทรวงวัฒนธรรม. 2550-2559. **แผนแม่บทวัฒนธรรมแห่งชาติ (พ.ศ. 2550-2559)**. กรุงเทพมหานคร: สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม
- คณะกรรมการฝ่ายจัดทำหนังสือที่ระลึกและจดหมายเหตุฯ ในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี. 2555. **บทละครร้อง 9 เรื่องในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว**. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร
- โสมทยากร. 2525. **ประวัติวรรณคดีไทย 4 สมัย**. กรุงเทพมหานคร: พืษาคาร
- จิตร ภูมิศักดิ์. 2523. **บทวิเคราะห์มรดกวรรณคดีไทย ภาคผนวก ชีวิตและงานของปักษิโส**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ศตวรรษ
- จุลจักรพงษ์, พระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้า. 2554 . **เจ้าชีวิต พงสาวดาร 9 รัชกาลแห่งราชวงศ์จักรี**. พิมพ์ครั้งแรก มกราคม 2504 พิมพ์ครั้งที่ 6 เมษายน 2554. กรุงเทพมหานคร: บริษัทสำนักพิมพ์ปริเวอร์บุ๊กส์ จำกัด
- ณัฐพร พานโพธิ์ทอง. 2556. **วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ตามแนวภาษาศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ธวัช ปุณโณทก. 2527. **แนวทางการศึกษาวรรณกรรมปัจจุบัน**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช จำกัด
- ตรีศิลป์ บุญขจร. 2530. **พัฒนาการการศึกษาค้นคว้าและวิจัยวรรณคดีไทย**. กรุงเทพมหานคร : ทุนวิจัยคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. 2555. **ปากไก่และใบเรือ รวมความเรียงว่าด้วยวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ต้น รัตนโกสินทร์**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ฟ้าเดียวกัน

- น้ำเพชร จินเล็ด, สุภาพร พลายเล็ก. 2551. **การศึกษาอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับผู้หญิงในวรรณกรรมนิราศ**. กรุงเทพมหานคร. โครงการส่งเสริมการวิจัย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, ม.ล. 2517. **วิเคราะห์วรรณคดีไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 1: โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด
- เบญจมาศ พลอินทร์. 2526. **พื้นฐานวรรณคดี และวรรณกรรมไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์
- ปิยภรณ์ อบแพทย. 2552. **อุปลักษณะเกี่ยวกับชีวิตในหนังสือธรรมะ**. กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์. คณะอักษรศาสตร์. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- พลศักดิ์ จิรไกรศิริ. 2522. **วรรณกรรมการเมือง**. พิมพ์ครั้งที่ 1 .กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์กราฟิเคอาร์ท กรุงเทพฯ
- พิษณุ บางเขียว. 2544. **รูปภาพแสดงอุปลักษณะในข่าวการเมือง. ในอัศวิน เรื่องรอง (บรรณาธิการ). มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์: พลังปัญญา หน้า 81-90 กรุงเทพฯ: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา**
- มีรินต้า บุรรุ่งโรจน์. 2548. **อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับผู้หญิงในบทเพลงลูกทุ่งไทย**. วิทยานิพนธ์. สาขาวิชาภาษาศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- รัชนิกร เศรษฐ. 2532. **โครงสร้างสังคม และวัฒนธรรมไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด
- รัชนิญญา กลิ่นน้ำหอม. 2551. **อุปลักษณะที่นักการเมืองไทยใช้ : การศึกษาตามแนวอรรถศาสตร์ปริชานและวัจนปฏิบัติศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์. คณะอักษรศาสตร์. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ราชบัณฑิตยสถาน. 2546. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทนานมีบุ๊คส์ จำกัด
- ราชบัณฑิตยสถาน. 2552. **พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: ยูเนี่ยน อุลตราไวโอเล็ต จำกัด
- วิลาวัณย์ วิษณุเวทิน. 2550. **อุปลักษณะในหนังสือเรียนวิทยาศาสตร์ไทย**. กรุงเทพมหานคร: วิทยานิพนธ์. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- สมถวิล วิเศษสมบัติ. 2525. **วรรณคดีการละคร**. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด อักษรบัณฑิต
- สุพัฒนา สุภาพ. 2525. **สังคมและวัฒนธรรมไทย : ค่านิยม : ครอบครั้ว : ศาสนา : ประเพณี**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช
- สุนทรี โคมิน,สนิท สมัครการ. 2522. **ค่านิยมและระบบค่านิยมไทย : เครื่องมือในการสำรวจวัด**. กรุงเทพมหานคร: สำนักวิจัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
- แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย. 2548. **วัฒนธรรมในสังคมไทย**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- องค์การค้าของคุรุสภา. 2504. **เรียงความเรื่องพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 6 และเรียงความฉบับได้รับรางวัลทุนภูมิพลฯ**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: ศึกษากณฑ์พานิชย์
- องอาจ ไฉ่โลม. 2555. **วรรณคดีศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: ทริปเพิ้ล เอ็ดดูเคชั่น
- อดิศร ศักดิ์สูง. 2552. **พื้นฐานอารยธรรมไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 3 .สงขลา: ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยทักษิณ
- อุดม เรืองศรี. 2523. **เทวดาพุทธ (เทพเจ้าในพระไตรปิฎกและไตรภูมิพระร่วง)**. ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- Hofstede, G.1997. **Culture and organizations: Software of the Mind**. Institute for Research on Intercultural Cooperation (IRIC). University of Limburg at Maastricht. The Netherlands
- Knutson, Thomas; Posirisuk, Sutirat. 2005. **A Study of Thai Relational Development and Rhetorical Sensitivity: JAI YEN YEN**. Conference Papers. International Communication
- Koch, S. and Deetz, S. 1981. **Metaphor Analysis of Social Reality in Organizations**. Spring.1981. 9(1). 1-15
- Komin, S. 1990. **The Psychology of the Thai People values and behavioral patterns**. Research Center National Institute of Development Administration.
- Smith, R.C & Eisenberg,E.M. (1987). **Conflict at Disneyland: A Root-Metaphor Analysis**. Communication Monographs Volumn 54, Issue4, 1987
- Rojanaprapayon, W. 1997. **Communication patterns of Thai people in A non-Thai Context**. Thesis. Perdue University

Rokeach , M. 1973. **The Nature of Human Values**. The Free Press. United States of America

Tannenbawn,N. B. 2009. **Ruth Benedict and the study of Thai Culture**. Pacific Studies. Vol 32

Wood, J,T. 2004. **Communication Theories in Action: An Introduction**. Third Edition.

Wadsworth.Cengage Learning Boston U.S.A Association. 2005. Annual Meeting. New York. NY: p1-25. 25p.

ภาคผนวก

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ นามสกุล

นางณฐา จิรอนันตกุล

ประวัติการศึกษา

ศิลปศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
,2541

ประสบการณ์การทำงาน

ผู้สื่อข่าวออนไลน์ องค์การกระจายเสียงและ
แพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย
(ไทยพีบีเอส), 2557-ปัจจุบัน
ผู้สื่อข่าวทีม Special Scoop บริษัทเอเอสทีวี
ผู้จัดการ จำกัด, 2544-2557

ทุนการศึกษา

ทุนการศึกษาสื่อมวลชน ประจำปีการศึกษา
2556 คณะภาษาและการสื่อสาร สถาบัน
บัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์